TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FRANSIZ DİLİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ DERS KİTAPLARINDAKİ KALIPSÖZLERİN KARŞILAŞTIRMALI İNCELENMESİ

Nahide ARSLAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA/2016

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FRANSIZ DİLİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ DERS KİTAPLARINDAKİ KALIPSÖZLERİN KARŞILAŞTIRMALI İNCELENMESİ

Nahide ARSLAN

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mustafa MAVAŞOĞLU
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Gülhanım Ünsal
Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Umut Hür YAŞAR
Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Gülden TÜM
Jüri Üyesi:Yrd. Doç. Nuran ASLAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA/2016

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Yrd. Doç. Dr. Mustafa MAVAŞOĞLU
(Danışman)

Üye: Yrd. Doç. Dr. Mustafa MAVAŞOĞLU

Üye: Yrd. Doç. Dr. Gülden TÜM

Üye: Doç. Dr. Gülhanım ÜNSAL

Üye: Yrd. Doç. Dr. Nuran ASLAN

ONAY
Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.
..../…./2016

Prof. Dr. H. Mahir FİSUNOĞLU
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, Şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. …. / …. / 2016

Nahide ARSLAN

ÖZET

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ DERS KİTAPLARINDAKİ KALIPSÖZLERİN KARŞILAŞTIRMALI İNCELENMESİ

Nahide ARSLAN

Yüksek Lisans Tezi, Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mustafa MAVAŞOĞLU
Kasım, 2016, 159 sayfa

Bu çalışmanın amacı yabancılara Türkçe öğretimi ders ve alıştırma kitaplarında kullanılan kalıpsözleri bağlamlarına ve sözeylem türlerine göre araştırmak, söz konusu ders kitaplarında kalıpsözlere hangi bağlamda ve ne sıklıkla yer verildiğini incelemektir.

Türkiye Türkçesindeki kalıpsözlerin yabancılara öğretiminde kullanılan beş Türkçe öğretim seti (Gökkuşağı Türkçe A1-A2, Pratik Türkçe A1-A2 ve Türkçe Alıştırma Kitabım A1-A2, İstanbul A1-A2, İzmir A1-A2 ve Yeni Hitit A1-A2) yapısal, işlevsel, anlamsal ve bağlamsal özellikleri bakımından incelenmiş elde edilen veriler çözümlenmiştir.

Tezin ilk bölümünde Türkçenin genel olarak söz varlığını oluşturan dil ve kültür öğelerinin geçmişten günümüze kalıpsözlerin oluşmasındaki etkisine değinilmiş, bu bağlamda değişik kalıpsözlerin tanımlarına yer verilmiştir. Araştırmanın özgünlüğü, önemi, amacı ve sınırlılıkları dile getirilmiştir.

İkinci bölümde dilin tanımı, söz varlığı, söz edimi ve kalıpsöz kavramları birbirleriyle ilişkileri çerçevesinde tanımlanmış ve alanyazında kalıpsözler ile ilgili önceki çalışmalar özetlenmiştir.

Üçüncü bölümde araştırmanın bulguları verilmiştir. Bu çerçevede yabancılara Türkçe öğretimi ders ve alıştırma kitaplarında hangi tür sözeylem ve kalıpsözlerin olduğu, ne sıklık ve çeşitlilikle kullanıldığı veriler ışığında çözümlenmiştir.

Son bölümünde ise yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders ve alıştırma kitaplarında yer alan sözeylemler ve bu sözeylemlere ait kalıpsözler araştırma bulguları doğrultusunda ele alınmış, söz konusu kitapların kalıpsözler bağlamında güçlü ve zayıf yönleri değerlendirilmiş, gelecekte yayımlanması olası Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi ders ve alıştırma kitapları ile yabancı dil olarak Türkçe ve kalıpsözler ortak

paydasında yürütülecek çalışmaların yazarlarının göz önünde bulundurmalarının yararlı olacağı düşünülen konular üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dil, kültür, yabancı dil Türkçe, sözeylemler, kalıpsözler

ABSTRACT

COMPARATIVE STUDY OF CLICHE WORDS IN TEACHING TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE TEXTBOOKS

Nahide ARSLAN

Master Thesis French Language Teaching Department
Supervisor: Assist. Prof. Dr. Mustafa MAVAŞOĞLU
November, 2016, 159 pages

The aim of this study is to analyze cliché words used in Turkish as a foreign language textbooks in terms of their contexts and types of speech acts and to determine in which context and how often they are included in the relevant textbooks.

Five Turkish as a foreign language textbooks (Gökkuşağı Türkçe A1-A2, İstanbul A1-A2, İzmir A1-A2, Pratik Türkçe A1-A2 & Türkçe Alıştırma Kitabım & Yeni Hitit A1-A2) were chosen. Cliché words in these books were collected as data then analyzed in terms of their structural, functional, semantic and contextual features.

Language and culture elements as one of the most important components of general Turkish vocabulary were mentioned especially for their effect from past to present on the formation of cliché words. Various cliché words were then defined and classified in this purpose. The originality, importance, purpose and limitations of the study were also given in this part.

In the second part, related concepts such as language, vocabulary, speech-act and cliché words were explained in their relationship with each other in the light of previous studies on cliché words in the literature.

The findings of the study were presented in the third part. Turkish as a foreign language textbooks and workbooks were analyzed in terms of their types of speech acts and cliché words as well as their diversity and frequency.

In the last part of the thesis, results regarding speech acts and cliché words in Turkish as a foreign language textbooks and workbooks were summarized. These books were then discussed for their weaknesses and strengths in the context of cliché words. Suggestions for any prospective Turkish as a foreign language textbooks or studies about Turkish cliché words to be taught to foreign learners of Turkish were also made.

Keywords: Language, culture, Turkish as a foreign language, speech acts, cliché words

ÖN SÖZ

İletişim, insanlar arasında kültür olgusunun sağlanmasında kaçınılmaz bir etkendir. Dil ise, bu olgunun sağlanmasında bir topluma ait bireylerin en önemli ve etkili iletişim aracıdır. Bir toplumun geçmişten bugüne getirdiği kültürel değerleri canlı ve sürdürülebilir tutmasının en büyük sebebi konuştuğu dilidir. Bunun sonucu olarak, dil ve toplum, dolayısıyla kültür arasındaki ilişki her zaman sağlam ve birbirinden ayrılamaz niteliklidir. Dil, kendisini konuşan toplumun kültürünü, toplumsal özelliklerini, iletişim şekillerini, örf ve adetlerini ve geçmiş yaşanmışlık deneyimlerini bünyesinde taşır ve o toplumun geleceğinin aynası olur.

Dil öğrenimi ve öğretimi yalnızca dilin dizgesel yapısının hedef alınmasıyla değil söz konusu dilin derin ve yüzeysel yapısında bulunan kültürel öğeler silsilesiyle de gerçekleşmektedir. Doğru ve yerinde yöntemler ve bol alıştırma desteğiyle öğrenim ezberden öteye geçerek daha zevkli ve kalıcı hale gelmektedir. Yabancı dil öğrenmeye başlayan her birey kendi kültürüyle hedef kültür arasındaki benzerlikleri, düşünce ve yaşam tarzını öğrenmeye çalışır. Bu deneyim sonucunda da dünyayı farklı bir anlama ve anlatma yetisini kazanmış olur. Bu doğrultuda, dil öğretiminde hedef dilin sözlüksel (sözcük öğrenmek) ve biçimbilimsel (söz dizimi) özellikleriyle beraber söz konusu dilin yapısını, kültürünü yansıtan ve dilde iletişim kolaylığı sağlayan kalıplaşmış dil birimlerinin de dikkate alınması gerektiğini düşünmekteyiz.

Türkiye Türkçesinin söz varlığındaki kalıplaşmış dil birimleri olan atasözleri, deyimler, ikilemeler hakkında derleme, anlamlandırma ve inceleme düzeyinde pek çok çalışma yapılmıştır. Türkiye Türkçesinde günlük hayatta sözlü yada yazılı bir biçimde kullandığımız kalıpsözler üzerinde ise çalışmalar daha azdır. Türk dili ve Türk kültürüne ilgi duyan yabancılar, doğal güzellikleri, iklim özellikleri ve köklü tarihi dolayısıyla ülkemize gelmeyi tercih eden turistler bir biçimde yollarını Türkçeyle buluşturmakta, ayrıca ülkelerinde devam eden savaş ve belirsizlikler neticesinde Türkiye'ye sığınmış yabancıların Türkçeyi öğrenmeleri de kaçınılmaz olmaktadır.

Mevcut çalışma betimsel bir çalışmadır. Betimsel tarama modeli kullanılan bu araştırmada yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan kaynak kitaplar birbirleriyle karşılaştırılarak çözümlenmiştir. Bu bağlamda, söz konusu ders ve alıştırma kitapları sözeylem ve kalıpsözlerin tür, çeşitlilik ve sıklıkları bakımından incelenmiştir.

Bu çalışmanın her aşamasında bana yardımcı olan ve üzerimde çok emeği olan saygıdeğer danışman hocam Sayın Yard. Doç. Dr. Mustafa MAVAŞOĞLU'na, bu çalışmayı gerçekleştirmeme vesile olan ve tezimin her aşamasında görüşlerinden yararlandığım değerli lisans hocam Sayın Doç. Dr. Gülhanım ÜNSAL'a, Türkiye'de Yabancılara Türkçe Öğretimi konusunda değerli çalışmaları olan ve mevcut çalışmaya katkı sunma nezaketini gösteren Sayın Yard. Doç. Dr. Gülden TÜM ve tezin her aşamasında desteklerini esirgemeyen Kırıkkale Üniversitesi okutmanlarından Sayın Y. Kürşat GÜLDAL'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Tez çalışmam süresince gösterdikleri sabır, anlayış ve hoşgörüleri için aileme özellikle annem Hicran ARSLAN'a ve babam Vehbi ARSLAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Nahide ARSLAN

Adana / 2016

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **vi**
ÖN SÖZ ..... **viii**
KISALTMALAR ..... **xvi**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xvii**

BÖLÜM I
GİRİŞ

1.1. Sorun 1
1.2. Araştırmanın Amacı 3
1.3. Araştırmanın Önemi 3
1.4. Sınırlılıklar 4

BÖLÜM II
KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Dilin Tanımı ve Kapsamı 5
2.2. Söz Varlığı 6
2.3. Söz Edimi (Sözeylemler) 7
2.4. Kalıpsözler 9
2.5. Kalıpsöz Sınıflandırmaları 11
2.5.1. Toklu (1995)'nun Sınıflandırması 12
2.5.2. Erol (2007)'un Sınıflandırması 13
2.5.3. Gökdayı (2008)'nın Sınıflandırması 17
2.5.4. Zülfikar (2007)'ın Sınıflandırması 19
2.6.İletişimsel Yaklaşım 19
2.7. İlgili Araştırmalar 20

BÖLÜM III
YÖNTEM

3.1. Kalıpsöz Olabilme Ölçütleri 23
3.3.Veri Toplama Araçları 25
3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi 27

BÖLÜM IV
BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Sözeylemler ve Türleri 28
4.2. Kalıpsözler ve Türleri 31
4.3. Kalıpsözler ve Sözeylemler: Kitaplararası Karşılaştırma 33
4.3.1. Cevap Verme Sözeylemi 33
4.3.1.1. İyiyim 37
4.3.1.2. Memnun oldum 38
4.3.1.3. Güle Güle 39
4.3.1.4. Hoş Bulduk 40
4.3.1.5. Alo 41
4.3.1.6. İyilik/ İyilik sağlık 42
4.3.1.7. Rica Ederim 43
4.3.1.8. Elbette 45
4.3.1.9. Bir Şey Değil 45
4.3.1.10. Maalesef 46
4.3.1.11. Önemli Değil 47
4.3.1.12. Fena Değil 48
4.3.1.13. Sen de gör/ hep beraber 49
4.3.1.14. Eh İşte 50
4.3.1.15. Kısmet 50
4.3.1.16. Aleykümselâm 50
4.3.2. Selamlaşma Sözeylemi 51
4.3.2.1.Merhaba 52
4.3.2.2. İyi Günler 53
4.3.2.3. Günaydın 54
4.3.2.4. Selam 55
4.3.2.5. İyi akşamlar 56
4.3.2.6. Selam Söyle 57
4.3.2.7. Selamünaleyküm 58
4.3.3. Teşekkür Etme Sözeylemi 58
4.3.3.1. Teşekkür Ederim 59
4.3.2.2. Teşekkürler 60
4.3.3.3. Sağ ol(un) 61

4.3.3.4. Ellerine/ Ellerinize sağlık 62
4.3.3.5. Ağzına / Ağzınıza Sağlık 63
4.3.4. Onay Sözeylemi 64
4.3.4.1. Tamam 65
4.3.4.2. Tabi 66
4.3.4.3. Peki 67
4.3.4.4. Elbette 68
4.3.4.5. Buy(u)run 69
4.3.4.6. Memnuniyetle 70
4.3.4.7. Hay Hay 70
4.3.4.8. Neden Olmasın 71
4.3.5. Hal Hatır Sorma Sözeylemi 71
4.3.5.1. Nasılsın(ız) 72
4.3.5.2. Ne Haber 73
4.3.5.3. Ne Var Ne Yok 74
4.3.5.4. Nasıl Gidiyor 75
4.3.6. Vedalaşma Sözeylemi 75
4.3.6.1. Görüşürüz 76
4.3.6.2. İyi Günler 78
4.3.6.3. Hoşça kal(ın) 79
4.3.6.4. Görüşmek Üzere 80
4.3.6.5. İyi Geceler 81
4.3.6.6. Kendine İyi Bak 82
4.3.6.6.İyi Akşamlar 83
4.3.7. İyi Dilekte Bulunma Sözeylemi 84
4.3.7.1. İyi Yolculuklar 85
4.3.7.2. İyi Tatiller 86
4.3.7.3. İyi Dersler 87
4.3.7.4. İyi Şanslar/ Bol Şanslar 87
4.3.7.5. İyi Çalışmalar 88
4.3.7.6. İyi Eğlenceler 88
4.3.7.7. İyi Uykular 89
4.3.7.8. Geçmiş Olsun 92
4.3.7.9.Afiyet Olsun 93

4.3.7.10. Kolay Gelsin 94
4.3.7.11. Güle Güle Kullanın/ Güle Güle Giyin/ İyi Günlerde Kullanın 94
4.3.7.12. İnşallah 96
4.3.7.13. Hayırlı İşler 97
4.3.7.14. Çok Yaşa 98
4.3.7.15. Güle Güle Oturun/ İyi Günlerde Oturun 99
4.3.7.16. Maşallah 99
4.3.7.17. Hayırlı Olsun 100
4.3.7.18. Başarılar Dilerim/ Diliyorum 101
4.3.7.19. Darısı Başına 102
4.3.7.20. Şerefe 102
4.3.7.21. Hayırlısı Olsun 103
4.3.7.22. Yolun(uz) Açık Olsun 103
4.3.7.23. Allah Bağışlasın 104
4.3.7.24. Allah Mesut Etsin 104
4.3.7.25. Allah Kavuştursun 105
4.3.7.26. Allah Acil Şifalar Versin 105
4.3.7.27. Allah Göstermesin 106
4.3.8. Karşılama Sözeylemi 106
4.3.8.1. Hoş Geldin(iz) 107
4.3.8.2. Buy(u)run 108
4.3.9. Emir/ Rica Sözeylemi 109
4.3.9.1. Lütfen 110
4.3.9.2. Müsait Bir Yerde 111
4.3.10. Takdim Sözeylemi 111
4.3.10.1. Buy(u)run 112
4.3.11. Dikkat Çekme Sözeylemi 113
4.3.11.1. Affedersiniz 114
4.3.11.2. Pardon 115
4.3.11.3. Özür Dilerim 116
4.3.11.4. Bakar mısın(ız) 116
4.3.12. Davet Sözeylemi 116
4.3.12.1. Ha(y)di 117
4.3.12.2. Buyur(un) 118

4.3.13. Soru Sorma Sözeylemi 119
4.3.13.1. Borcum Ne Kadar? 121
4.3.13.2. Neyin(iz) Var/ Şikâyetiniz Nedir? 121
4.3.13.3. Başka Bir Arzunuz/ Başka Bir Şey Var Mı/ Başka Bir Şeye İhtiyacınız Var Mı? 123
4.3.13.4. Nasıl Yardımcı Olabilirim? 124
4.3.13.5. Nakit mi Kredi Kartı mı? 124
4.3.13.6. Hayırdır? 125
4.3.14. Kutlama Sözeylemi 125
4.3.14.1. Tebrikler 126
4.3.14.2.Aferin 127
4.3.14.3.Gözün(üz) Aydın 128
4.3.14.4.Tebrik Ederim 128
4.3.14.5. Helal Olsun 129
4.3.15. Özür Dileme Sözeylemi 129
4.3.15.1. Özür Dilerim/ Dileriz 130
4.3.15.2. Affedersiniz 131
4.3.15.3. Pardon 132
4.3.16. Şaşırma Sözeylemi 132
4.3.16.1. Öyle mi 133
4.3.16.2. Allah Allah 134
4.3.16.3. Hay Allah 135
4.3.17.Taziye Sözeylemi 135
4.3.17.1. Başın(ız) Sağ Olsun 136
4.3.17.2. Allah Sabırlar Versin 137
4.3.17.3 Allah Başka Acı Vermesin/ Göstermesin 138
4.3.18. Ret Sözeylemi 138
4.3.18.1. Maalesef 139
4.3.19. Sevinme Sözeylemi 140
4.3.19.1. Yaşasın 141
4.3.20.Teselli Sözeylemi 141
4.3.20.1.Sağlık Olsun 142
4.3.20.2. Dert Etme 142

4.3.21. Kızma Sözeylemi 143
4.3.21.1. Allah Allah 144
4.3.21.2. Hem Suçlu Hem Güçlü 144
4.3.21.3. Çok Ayıp 145
4.3.22. Temenni Sözeylemi 145
4.3.22.1. Başka Sefere 146

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar 150
5.2. Öneriler 154

KAYNAKÇA 156
ÖZ GEÇMİŞ 159

KISALTMALAR

YTÖ: Yabancılara Türkçe Öğretimi

TAK: Türkçe Alıştırma Kitabım

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

TÖMER: Türkçe Öğretimi, Araştırma ve Uygulama Merkezi

DEDAM: Dokuz Eylül Üniversitesi Dil Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Türkçe Öğretimi Ders Kitapları ve Sözeylem Türleri …. 28

Tablo 2. Türkçe Öğretimi Ders Kitapları ve Kalıpsöz Türleri 32

Tablo 3a. Ders Kitaplarında Cevap Verme Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 35

Tablo 3b. Alıştırma Kitaplarında Cevap Verme Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları .36

Tablo 4a. Ders Kitaplarında Selamlaşma Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 51

Tablo 4b. Alıştırma Kitaplarında Selamlaşma Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 52

Tablo 5a. Ders Kitaplarında Teşekkür Etme Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 58

Tablo 5b. Alıştırma Kitaplarında Teşekkür Etme Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 59

Tablo 6a. Ders Kitaplarında Onay Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 64

Tablo 6b. Alıştırma Kitaplarında Onay Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları.....65

Tablo 7a. Ders Kitaplarında Hal Hatır Sorma Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları.....71

Tablo 7b. Alıştırma Kitaplarında Hal Hatır Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 72

Tablo 8a. Ders Kitaplarında Vedalaşma Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 76

Tablo 8b. Alıştırma Kitaplarında Vedalaşma Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 76

Tablo 9a. Ders Kitaplarında İyi İfadesi İle Başlayan İyi Dilekte Bulunma Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları.....85

Tablo 9b. Alıştırma Kitaplarında İyi İfadesi İle Başlayan İyi Dilekte Bulunma Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 85

Tablo 9c. Ders Kitaplarında İyi Dilekte Bulunma Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları.....90

Tablo 9d. Alıştırma Kitaplarında İyi Dilekte Bulunma Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları.....91

Tablo 10a. Ders Kitaplarında Karşılama Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları..... 106

Tablo 10b. Alıştırma Kitaplarında Karşılama Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları.. 107

Tablo 11a. Ders Kitaplarında Emir/Rica Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları..... 109

Tablo 11b. Alıştırma Kitaplarında Emir/Rica Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları.. 110

Tablo 12a. Ders Kitaplarında Takdim Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları..... 112

Tablo 12b. Alıştırma Kitaplarında Takdim Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları..... 112

Tablo 13a. Ders Kitaplarında Dikkat Çekme Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları... 114

Tablo 13b. Alıştırma Kitaplarında Dikkat Çekme Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 114
Tablo 14a. Ders Kitaplarında Davet Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 117
Tablo 14b. Alıştırma Kitaplarında Davet Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 117
Tablo 15a. Ders Kitaplarında Soru Sorma Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 120
Tablo 15b. Alıştırma Kitaplarında Soru Sorma Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 120
Tablo 16a. Ders Kitaplarında Kutlama Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 127
Tablo 16b. Alıştırma Kitaplarında Kutlama Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 127
Tablo 17a. Ders Kitaplarında Özür Dileme Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 130
Tablo 17b. Alıştırma Kitaplarında Özür Dileme Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 130
Tablo 18a. Ders Kitaplarında Şaşırma Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 133
Tablo 18b. Alıştırma Kitaplarında Şaşırma Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 133
Tablo 19a. Ders Kitaplarında Taziye Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 136
Tablo 19b. Alıştırma Kitaplarında Taziye Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 136
Tablo 20a. Ders Kitaplarında Ret Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 139
Tablo 20b. Alıştırma Kitaplarında Ret Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 139
Tablo 21a. Ders Kitaplarında Sevinme Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 140
Tablo 21b. Alıştırma Kitaplarında Sevinme Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları… 140
Tablo 22a. Ders Kitaplarında Teselli Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 141
Tablo 22b. Alıştırma Kitaplarında Teselli Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 142
Tablo 23a. Ders Kitaplarında Kızma Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları 143
Tablo 23b. Alıştırma Kitaplarında Kızma Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları..... 144
Tablo 24a. Ders Kitaplarında Temenni Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları..... 145
Tablo 24b. Alıştırma Kitaplarında Temenni Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları... . 145

BÖLÜM I

GİRİŞ

Çalışmanın bu bölümünde; araştırma sorularına, amacına, önemine, sınırlılıklarına ve araştırmada sıkça kullanılan kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

1.1. Sorun

Bir millete mensup olan her birey, o milletin kültürünü, dilini, dinini, inançlarını, örf ve adetlerini içinde taşır. Güvenç (1996), dil ve kültürün "tek bir varlığın, birbirinden ayrılmaz, biri ötekisiz olmaz iki parçası gibidir" (s.45) dedikten sonra, iki kavram arasındaki ilişkiyi şöyle açıklar: "Kültürde ne varsa dilde vardır. Dildeki her şey kültürden gelir. Kültür dilde yaşar, gelişir, birikir. Dil, kültürün hazinesi, bilinci, ruhudur" (Güvenç, 1996, s.45). Bu da demek oluyor ki, dil ve kültür birbirinden doğan, beslenen, geçmişten geleceğe dek süren ve ulusu ortak paydada buluşturan öğeler dizisidir. İşte bu sebeple dil, kültürün, dolayısıyla da bir toplumun yaşam biçiminin en iyi göstergesi ve en vazgeçilmez öğesidir.

Dil ve kültür birbirinden ayrı düşünülmediği için birbirini gerekli kılar ve etkileşim içinde kenetlenmiş bir halde bulunur. Bu iki olgu arasındaki ilişki, çeşitli araçlardan yararlanılarak belirginleşebilir. İşte kalıpsözler[1], bu araçlardan birini oluşturur. "Kalıp sözler… kültürümüze, olaylar karşısındaki tutumumuza ışık tutan dil öğeleridir" (Bulut, 2012, s.1118). Özdemir (2000) ise kalıpsözleri "ölüm, doğum, evlenme gibi özel durumlarda duygularımızı açıklamak, belirtmek için" kullanılan sözler olduğunu ifade etmektedir (s.173).

Her toplumun kendi kültürü içinde, belirli durumlarda söylenmesi adet olmuş belli başlı sözleri vardır. Bu sözler belirli şartlar altında, belirli bir durumda, belirli bir bağlam içerisinde kullanım gerektirir. Vardar (2002) iki tür bağlamdan söz eder: *İç bağlam* ve *dış bağlam*. İç bağlam ya da dil içi bağlam "bir dil birimini çevreleyen, ondan önce ya da sonra gelen, birçok durumda söz konusu birimi etkileyen, onun anlamını, değerini belirleyen birim ya da birimler bütünü"'dür (s.30). "Duruma,

[1]Kalıpsözler alanyazınında kalıpsöz kavramını kimi araştırmacılar ayrı *-kalıp söz-*, (Aksan 1996, 2000, 2002, 2003, 2005a, 2005b, 2008; Kula 1996; Ünsal 2013) kimi araştırmacılar ise bitişik *–kalıpsöz-* yazmayı yeğlemişlerdir (Bilgin 2006; Çotuksöken 1994, 2002). Temel anlamlarını yitirerek bir araya gelen sözcüklerin oluşturduğu birleşik sözcüklerin bitişik yazılması gerektiği kuralından hareketle, kalıpsöz ve sözeylem kavramlarının bitişik yazılması gerektiğini düşünmekteyiz.

konuşucu ve dinleyicinin dil dışı toplumsal, ekinsel, ruhsal nitelikli deneyim ve bilgilerine ilişkin verilerin tümü" ise dış bağlam ya da dil dışı bağlam olarak tanımlanır (s.30). Bağlamdan arınık olması düşünülemeyen kalıpsözler, dil içi ve dil dışı bağlamlı kalıpsözler olmak üzere iki şekilde değerlendirilir.

İç bağlama dayalı kalıpsözler konuşma esnasında daha önce söylenmiş bir söze ve onun devamı niteliğinde söylenen sözlere karşılık olabildiği gibi daha sonra iletilecek olan sözlerden ve düşüncelerden önce de kullanılabilir. Olumlu düşünceler, istekler anlamında söylenen (*İnşallah*, *Allah daim etsin*, *Allah muhtaç etmesin*, *vb*.), kötülükleri defetmek isteyenlerce dile getirilen (*Hayrolsun*, *Allah korusun*, *Hafazanallah*, *Allah esirgesin*, *Maşallah*, *vb*.) ve bazı durumlar karşısında, emin olunamadığında yüce bir güce sığınıp bir şeyler ummak ve olası olumsuzluğun önünü kesmek adına söylenen (*Allah büyük*, *Ağzını hayra aç*, *Gün doğmadan neler doğar*, *Allahın dediği olur*, *vb.*) sözler kalıpsöz örnekleri olarak gösterilebilir.

Dil dışı bağlamla ilişkili kalıpsözlerin söylenmesi için ise mutlaka bir durum ya da ortamın oluşması gerekir. Söz gelimi, Türkiye Türkçesinde, *Bir yastıkta kocayın* kalıpsözü evli çiftlere söylenir, yeni arkadaş olanlara söylenmez. Aksi durumda ilişki kurulamayan anlamsız bir ifadenin ortaya çıkmasına yol açar.

Kalıpsözler, bir topluma ait bireylerin ilişkilerini canlı ve dinamik tutmasını sağlayan iyi düşüncelerin dışa vurulduğu söz ya da sözler dizisidir. Kişilerarası ilişkileri canlı ve sürdürülebilir kılar. Aksan (1996, 2000, 2002, 2003, 2005a, 2005b, 2008), işte tam da bu nedenle kalıpsözleri aynı zamanda *ilişki sözleri* olarak niteler. Ona göre *ilişki sözleri* ya da *kalıp sözler* "her toplumda belli durumlarda söylenmesi gelenek olmuş sözler, duyguları açığa vuran kalıplar, çeşitli basmakalıp sözler"'dir ve bu sözleri tanımlamak ve açıklamak için çoğunlukla dil dışı unsurlardan yararlanılır (2013, s.163). Bilgin (2006) de kalıpsözleri benzer biçimde "belli durumlarda söylenmesi gelenek olmuş sözler" (s.75) biçiminde tanımlar.

Kula (1996), belirli iletişim durumlarında kullanılan iyi dilek, başsağlığı, doğum, ayrılık vb. sözlerin *kültür birim* (kalıp söz) olduğunu ve bunların Türk kültürü hakkında bize bilgi verdiğini düşünür. Bu sözler ona göre dilin kültürelliğinin belirginleştiği adlandırmalardır (s.46).

Çotuksöken (1994, 2002) kalıpsözlerin ağırlıkta dil dışı bağlamlarla oluştuğunu öne sürer. Kalıpsözler "Toplumun bireyleri arasında teşekkür etme, özür dileme, rica etme, tanışma, yolcu karşılama/uğurlama, bir isteği dile getirme gibi çeşitli bağlamlarda

kullanılan sözlerdir" (2002, s.28). Kalıpsözler bu bakımdan araştırmacıya göre *bağlamsal sözler* ya da *karşılama sözleri* olarak da adlandırılabilir.

Kalıpsözlerin öğrenme sürecinde daha etkili olabilmesi için bu sözlerin Türkçe öğretimi ders kitaplarında belirli bir dizge çerçevesinde ölçünlü ve diğer dil birimleriyle tümleşik olarak verilmesi gerekir. Ancak ders kitaplarına bakıldığında kalıpsözlerin bu ilkeleri tam olarak karşılamaktan uzak olduğu izlenimi edinilmektedir. Bunun bir sorun olduğundan yola çıkan mevcut tez çalışmamız aşağıdaki sorulara yanıt aramaktadır.

1. Yabancılara Türkçe öğretimi ders ve alıştırma kitaplarında sözeylemler hangi bağlamlarda ve hangi tür kalıpsözlerle kullanılmaktadır?
2. Kullanım sıklıkları bakımından kalıpsözler arasında farklılıklar var mıdır?
3. Kalıpsöz kullanım sıklık ve çeşitlilikleri Türkçe öğretimi ders ve alıştırma kitaplarına göre değişiklik gösteriyor mu?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı YTÖ ders ve alıştırma kitaplarındaki kalıpsözleri; bağlamları, sıklıkları ve çeşitlilikleri bakımından karşılaştırmalı olarak incelemektir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Sözcük ve cümle yapılarının edinimi, dil öğretimi ve öğreniminin temel bileşenleridir. Dilin söz varlığı öğesi olan kalıpsözlerin, kültürden beslendiği ve bu öğeler bütününde dilde barındığı için dil öğretiminde yer alması gerektiğini düşünmekteyiz. Çünkü dil öğretiminde kültürel öğelerin kullanılmasıyla daha doğru ve bütüncül bir öğrenmenin sağlanabileceği kanısındayız.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanyazınında kalıpsözler ile ilgili çalışmaların sayısı yeterlidir denilemez. Var olan çalışmalar içerisinde Türkçedeki kalıpsözlerle ilgili kuramsal kitaplar, kalıpsözlerin Anadolu ağızlarındaki yansımalarını incelemeye dönük tez ve makaleler (Bulut, 2012; Gökdayı, 2011), okullardaki Türkçe ders kitaplarında yer alan kalıpsözleri incelemeyi amaçlamış araştırma makaleleri (Okuyan, 2012; Canbulat & Dilekçi, 2013; Ünal & Bursalı, 2015), yine yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarından yalnızca biri içindeki kalıpsözleri inceleme konusu yapan makaleler (Tüm & Sarkmaz, 2013; Ünsal, 2013; Tüm & Uğuz, 2014) bulunmakla birlikte yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki kalıpsözleri bütüncül olarak

karşılaştırmalı inceleyen makale ya da tez çalışmasına rastlanamamıştır. Dolayısıyla mevcut çalışmanın söz konusu bu eksiklikleri gidereceği düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Çalışmamız yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan 5 öğretim seti (Gökkuşağı Türkçe A1-A2, Pratik Türkçe A1-A2 ve Türkçe Alıştırma Kitabım A1-A2, İstanbul A1-A2, İzmir A1-A2 ve Yeni Hitit A1-A2) ile sınırlandırılmıştır. Temel becerileri geliştirmeye yönelik kalıpsözleri içerdikleri ve toplumsal ilişkileri gösteren basit etkileşim konuları sundukları için A1 ve A2 düzeyindeki setler çalışmamızda tercih edilmiştir.

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölüm araştırmayla ilgili kuramsal çerçeveye, alanyazında bulunan kalıpsöz sınıflandırmalarına ve alanyazındaki çalışmaların tanıtılmasına ayrılmıştır.

2.1. Dilin Tanımı ve Kapsamı

Dil, en basit tanımıyla duygu, düşünce ve isteklerin aktarılması için bir araçtır. Dil sadece kelimeleri ve cümleleri barındırmaz, coğrafyası, tarihi, komşuluk ilişkileri, farklı kültürleri, inançları, gelenek ve görenekleri, diğer dillerle ilişkileri ve toplumuna has özellikleri de içerir. Bu zincir dile yansır ve dil, sahibi olduğu toplumun aynası olur.

Dil, kültürü de kapsayan bir varlıktır. Kültürün kuşaklar boyunca aktarılması dil ile sağlanır. Kültür, taşıyıcısı ve aktaranı olduğu için dilden ayrı düşünülemez. Herhangi bir toplum insanlık alemi içinde kendi diliyle konuşuyor ve bu dille bir edebiyat oluşturabiliyorsa, bu toplumun kültürel kimliğinin olduğu söylenebilir (Köseoğlu, 1996). Anadilde kültür öğesi ne kadar önemliyse kültürel iletişim ortamlarının yabancı dil öğretiminde de o kadar önemli olduğu söylenebilir.

Aksan (2000)'a göre dil "düşünce, duygu ve isteklerin bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş bir dizge" (s.55) iken Özbay (2006) dili, "kültür ve medeniyetin gelişiminden insanların günlük hayatındaki sorunlarının çözümüne kadar her alanda önemli işlevlere sahip bir iletişim aracı" (s.2) olarak görmektedir.

Dil olmadan insanların birlikte yaşadığı bir topluluk düşünmenin mümkün olmadığını savunan Ong (1995), insanlar arasında iletişimin sağlanmasında dilin en önemli araç olduğunu ifade ederken yine Özbay (2002), bir ulusun oluşumunda dil, din, gelenek ve görenekler, dünya görüşü, vatan, sanat ve tarihin önemli rol oynadığını belirtmektedir.

Kaplan (2013) ise her milletin dilini kendi ihtiyaçlarına, kültür ve medeniyet seviyesine, zevkine göre yarattığını öne sürmektedir. Aksan (2000), bir toplumun özelliklerinin yaşayışının, geleneklerinin, dünya görüşünün, yaşam felsefesinin o toplumun diline yansıdığı söyler.

İnsan konuştuğu dil sayesinde duygularını ifade eder ve iletişimi sağlar. Dilin en küçük birliği kelimedir. Bir dilin bütün sözcükleri o dilin kelime dağarcığını meydana

getirir (Banguoğlu, 1986). Bir insanın sahip olduğu kelime hazinesi, dili doğru ve etkili bir şekilde kullanabilmesinde çok büyük bir etkendir.

2.2. Söz Varlığı

Türkçede, söz varlığı kavramı, "kelime hazinesi", "kelime serveti", "kelime dağarcığı", "sözcük varlığı", "sözcük dağarcığı", "sözcük serveti", "sözcük gömüsü", "vokabüler", "kelime kadrosu" vb. kullanımlarla karşılanabilmektedir (TDK,www.tdk.gov.tr). Ancak bu kavramların hiçbirinin de tam olarak söz varlığının karşılığı olduğu söylenemez. Çünkü söz varlığı tüm bu kavramların bir üst boyutudur. Başka bir deyişle tüm bu kavramlar, söz varlığının bir alt unsurudur (Baş, 2010).

Söz varlığı dilin tarihini ve tarihi boyunca geçirdiği değişiklikleri bünyesinde taşır. Aksan (1996) söz varlığının dilin tarihini taşıması konusunda şunları söyler: "Bir dilin söz varlığı, o dilin tarihine geniş ölçüde ışık tutmakta, yüzyıllar boyunca ortaya çıkan ses, biçim, söz dizimi ve anlam değişikliklerini yansıtmakta, hangi dillerin etkisiyle, ne türden değişimlerin gerçekleştiğini göstermektedir" (s.11).

Söz varlığı, sözcük/kelime serveti, sözcük/kelime dağarcığı, sözcük/kelime aynı anlam evrenine sahipmiş gibi algılanmakta ve kullanılmaktadır (Güneş, 2007, 2009). Söz varlığı kavramı, bir dilde kelime adı verilen öğelerle birlikte deyimleri, atasözlerini, terimleri, insanlar arasındaki iletişimde kullanılan *Güle güle*, *Geçmiş olsun*, *Kolay gelsin* gibi kalıpsözleri, *Gölge etme başka ihsan istemem* gibi kalıplaşmış sözleri içine almaktadır (Aksan, 1996).

Günay (2007) ise söz varlığını bir dildeki kelimelerin bütünü olarak değil; bir kişinin sahip olduğu söz varlığı olarak tanımlamıştır. Sözcükçenin toplumsal bir durum; söz varlığının ise bireysel dil kullanımı olduğunu belirtmiştir.

Bir dilin oluşumunda bu dilin diğer dillerle ilişkilerinin de etkisi vardır. Bir dil kendi temel söz varlığının yanı sıra diğer dillerle olan ilişkisinden de beslenir. Bu durum diğer dillerde olduğu gibi Türkçede de görülmektedir. Tarihinde barındırdığı farklı toplumlar, başka ülkelerle yaşadığı siyasi, ekonomik, teknolojik, sosyal, kültürel etkileşimler kelime ile birlikte çeşitli dil öğelerinin dilde yer almasına sebep olmuştur.

Dildeki öteki kelimelerin yanı sıra, bilim, teknik, sanat ve zanaat alanlarının kavramları olan terimler; söz varlığının bir başka kesimi deyimler; her dilde, belli bir durumu, olayı, insanların tutum ve davranışlarını belirlemek üzere, birden çok kelimeyle anlatım bulan bu öğelerden başka, bir ulusun bilgeliğini, yaşam deneyimlerini

yansıtan ve kuşaktan kuşağa aktarılan atasözleri; insanların toplum yaşamlarında, belli bir kültürün ürünü olarak kullandıkları ilişki sözleri (kalıp sözler); kalıplaşmış biçimde, çoğu kez dilden dile geçen kalıplaşmış sözler; dile büyük bir anlatım gücü kazandıran ikilemeler, söz varlığını meydana getiren unsurlardır (Aksan, 2002, 2004).

Alanyazındaki çalışmalar incelendiğinde araştırmacıların kalıpsözlere söz edimleri kuramı çerçevesinde yaklaştıkları gözlemlenmektedir.

2.3. Söz Edimi (Sözeylemler)

Kalıpsözler, söz varlığında yer alan ve insanın dille gerçekleştirdiği iletişimin bir parçasıdır. Kalıpsözler ayrıca günlük dilde, sözlü iletişim esnasında, yazılı metinlerde sıkça kullanılabilen, aynı dili konuşan milletin kültürüyle bezenmiş ve kalıplaşma şekli kelime ya da cümle yapısı olabilen birimlerdir. Austin ve Searle, söz edimleri kuramı (speech-acts) çerçevesinde kalıpsöz kavramını dizgeli olarak ele alan ilk araştırmacılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz edimleri kuramı, Austin'in ortaya attığı, öğrencisi Searle tarafından geliştirilmiş bir dil felsefesi kuramıdır. Kalıpsözler ise bir dil felsefesi kuramı olan söz edimi (actes de langage) kuramının bir parçası ve insanın dille gerçekleştirdiği iletişimin en küçük birimleridir. Austin'in 1930'larda geliştirdiği ve 1955'de Harvard'da verdiği derslerin bir derlemesi olan "How to do things with words" eserinin ölümünden sonra 1962 yılında yayımlanmasıyla söz edimi kuramının doğduğu düşünülmektedir. Austin (1970)'e göre "söylemek, yapmaktır" (s.15). Yani konuşucu bir şey söylerken aynı zamanda bir *edim* gerçekleştirir. Böylece dille sağlanan iletişim yalnızca bir bildiriyi iletmekten ibaret değil aynı zamanda edimsel bir işleyişe de sahiptir. Söz edimi kavramında edim, eyleme; söz ise dile gönderme yapmaktadır (Çelebi, 2014).

Austin (1970), söz ile edimin ilişkisi üstüne bu düşünceleri Wittgenstein'in sözün belli bir eylem biçimi olduğunu ve sözcüklerin ya da anlatımların ancak cümlede kullanımlarıyla anlam kazanacağı görüşünden hareketle geliştirmiştir. Herhangi bir sözün anlaşılması için hangi bağlamda kullanıldığının, yerinin, zamanının ve kime söylendiğinin bilinmesi çok önemlidir.

Austin (1970)'e göre üç tür dil edimi vardır: *düzsöz*, *edimsöz* ve *etkisöz*. Düzsöz, dilbilgisi kurallarına uygun, yorumlanmasında ve anlamlandırılmasında dil dışı öğelere gereksinimi olmayan sözlerdir (Vardar, 2002). Edimsöz ve etkisöze gelince, her ikisi de düzsöz üzerine temellenir. Edimsöz, konuşucunun sözü ile sözün içerdiği eylemin aynı anda gerçekleşmesidir. Yani edimsözde söz ile edim eş zamanlıdır (savaş ilanı vb. gibi).

Bu durumda söz ile edim arasında bir dolaysızlık da söz konusudur. Etkisözde ise konuşucunun dinleyiciyi dolaylı bir biçimde etkileme niyeti söz konusudur (ikna ve caydırma sözceleri gibi). Yani etkisöz konuşunun niyetine bağlı olarak, alıcı üzerinde etki yapmaya yönelik edimdir (Kıran & Kıran, 2013).

Düzsöz edimi bir söz üretme edimidir. Sözlüksel, biçimbilimsel ve sözdizimsel görünümdür. Bir şey söylemek, bir söz dağarcığına ait anlamlı birimler üretmek, onları dilbilgisine uygun olarak anlamlı bir sıraya göre yerleştirmektir. Kısacası düzsöz dilbilgisine uygun olarak sözcükler aracılığıyla tümceler üretmektir. Austin (2009)'e göre düzsöz edimi ile *seslendirme*, *dillendirme* ve *anlamlandırma* edimleri de gerçekleşmiş olur. Düzsöz ediminin belirli seslerden oluşmasıyla seslendirme edimi, dile ait birtakım sözcüklerle ifade edilmesiyle dillendirme edimi ve bu sözcüklerin anlamlı bir şekilde yorumlanıp açıklanmasıyla da anlamlandırma edimi gerçekleşir. Böylece, dilbilgisine ve dil yapısına uygun sözcükler aracılığıyla tümceler oluşmaktadır. *Tebrik ederim* ve *Yolunuz açık olsun* sözceleri seslendirme, dillendirme ve anlamlandırma edimlerinin hepsinin birden gerçekleştiği örneklerdir. Zira belirli seslerden oluşan söz konusu sözceler, sözcüklerle anlatım bulmuş, aynı zamanda kutlama (*tebrik ederim*) ve iyi dilekte bulunma (*yolunuz açık olsun*) sözeylemleri olarak anlambilimsel bağlamlarına kavuşarak anlamlandırma edimi olmuşlardır.

Edimsöz, konuşucuyla alıcı arasındaki ilişkiyi etkileyen bir olgu niteliğindeki bir sözdür. Her düzsözün bir edimsöz içeriği vardır. Örneğin, "bilgisayara ihtiyacım var" derken, konuşucu bilgisayar satın alma isteğini dile getirir. "Saatin kaç olduğunu biliyor musun?" derken ise alıcıyı acele etmeye iter (Kıran & Kıran, 2013). Edimsözler, düzsöz ediminde bulunurken gerçekleştirilen edimleri kapsar. Dil yoluyla kişilere bir iş yaptırılırken edimsöz güçleri ortaya çıkar. Örneğin, bildirimde bulunma, soru sorma, bilgi verme, emretme, rica etme, randevu alma edimsözleri gerçekleşmektedir (Çelebi, 2014).

Levinson (1992), etkisöz edimini, sözün yarattığı etki, söz edimin sonucunu ya da etkisini gösteren bölüm olarak değerlendirmektedir. Etkisöz, konuşucunun alıcı üzerinde dolaylı bir etki yapmasını sağlayan sözdür. Örneğin bir seçim söylevinde etkisöz coşkuya, belli bir düşünceye, sava inanmaya yol açabilir (Kıran & Kıran, 2013).

Şu ana kadar söylenenlerden, söz edimleri kuramı ve kalıpsözleri bağlantısı için şunlar söylenebilir: Düzsöz, dilbilgisi kurallarına uygun, dil dışı öğelere kapalı, sözün taşıdığı yalın bildirimdir. Bu açıdan her kalıpsöz bir düzsöz olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte bağlam ve uzam gibi birtakım etkenler yalın düzsöz konumundaki kalıpsözleri edimsöz ya da etkisöz olmaya yöneltir. Selamlaşma sözeylemlerinden olan ve

sabah saatlerinde söylenen *Günaydın* kalıpsözünün, dinleyicinin bir durumu geç kavramasına alaylı tepki vermek söz konusu olduğunda zamansallıktan sıyrılıp bağlam değişikliğinin etkisiyle yeni bir anlamsal içerik kazanması örneğinde olduğu gibi. Bu yeni bağlamda *Günaydın* kalıpsözü artık bir edimsöze dönüşmüştür. Zira dinleyici kendisine bu kalıpsöz söylendiğinde eş zamanlı biçimde bir durumu geç kavradığının ayrımına varır. Ya da "Bana bilgisayar lazım" düzsözünü dile getiren bir kişi bu sözü bir bilgisayar satış mağazasında satış görevlisine söylediğinde bilgisayar almaya niyetini eş zamanlı ve dolaysız dile getireceği için edimsöz; aynı düzsözü kendisine bu bilgisayarı alması olası bir kişinin yanında (örneğin babası ya da patronu) söylediğinde söz konusu kişiyi bilgisayar alması yönünde etkileyeceği için etkisöz gerçekleşmiş olur. Görüldüğü üzere edimsözün temel bileşenleri söz ile edim arasındaki eşzamanlılık, anlık ve dolaysızlıktır. Etkisözde ise bu özellikler yoktur. Bunlar yerine etkisözün temel bileşenleri olarak süre ve dolaylılık vardır. Süre, söz ile gerçekleşmesi beklenen edim arasında geçen belirli bir zamandır; etki anlık olarak ortaya çıkmadığı için doğrudan elde edilmez yani dolaylıdır.

2.4. Kalıpsözler

Kalıpsözler, belli durumlar ve zamanlarda kullanılan basmakalıp sözlerdir. Türkiye Türkçesi kalıpsözler açısından oldukça zengin bir dildir. Neredeyse her durum ve her zaman için kullanılması mümkün kalıpsözler vardır. Bu sözler dilde iletişimi oldukça kolaylaştırmaktadır. Kelime israfını önler, hızlı öğrenilir ve akılda kalıcı olur. Kalıpsözlerin yaygın kullanılmasının bir başka nedeni sözlü ve yazılı iletişim sırasında çok fazla çaba gerektirmeden kısa zamanda söylenip anlaşılabilmesindendir (Wray, 2002). Kalıpsözler, toplumun hafızasında duran ve konuşmada anlatımı kolaylaştıran kimi zaman söylenişi renkli sözlerdir. Özellikle konuşma ediminde, daha önceden bir bütün haline getirilip hafızada öylece saklanan kalıplaşmış birimler, konuşanlarca kolaylıkla hatırlanıp hemen kullanılabildiği gibi, dinleyici(ler) tarafından da çabucak algılanabilmektedir (Gökdayı, 2008). Uzlaşımsal olarak bir durumun en kısa, en etkili ve dizgeli bir dilsel anlatımıdır. Bir durum her ortaya çıktığında sistematik bir biçimde o ifadenin ilk akla gelmesi durumudur.

Her toplumun kendine has sözleri mutlaka o toplumun geçmişi, kültürü, yapısı ve yaşamıyla ilgili ip uçları verir. Türkiye Türkçesinin söz varlığından olan kalıpsözler de, Türk toplumunun kimliği hakkında bilgi verirken diğer yandan kültürüne de ışık tutmaktadır. Kalıpsözler, Türkiye Türkçesinin ne kadar zengin olduğunu gösterir

niteliktedir. Söz gelimi, Türk toplumunda yeni bir eşya alan birine *Hayırlı olsun*, *Güle güle kullan*, *İyi günlerde kullanın* kalıpsözlerinden biri söylendiği zaman eşya sahibi kişinin de, *Daha iyisi senin olsun*, *Teşekkür ederim* ya da *Sağ olun* demesi gerekir. Yeni bir eşya alındıktan sonra bu kalıpsözlerin söylenmesi, söylem kalıplarını örnekleyen bir durumdur. Görüldüğü üzere, kalıpsözlerin varlığı, kullanım yeri, sıklığı ve çeşitliliği kültürden kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle kültür, bu birimlerin kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Kula (1996) bu ilişkiyi çok güçlü gördüğü için kalıpsözleri, daha öncede değinildiği gibi, *kültür birimler* olarak kabul etmektedir. Kültür birim dilin kültürelliğinin belirginleştiği yerdir. Örneğin başsağlığı dileme, doğum, ayrılık vb. durumlarda söylenen kültür birimler (kalıp sözler), o topluma ait bireylerin kurdukları ilişki hakkında bize bilgi verir.

Söz varlığını oluşturan diğer öğeler olan atasözleri, deyimler, ikilemeler ve birleşik sözcüklerin hepsi en az iki sözcüğün art arda gelmesiyle söz dizimi oluştururken kalıpsözler tek kelimeyle de oluşabilmektedirler. Tek sözcüklü olan kalıpsözler: *Alo*, *Selam*, *Aferin*, *Yaşasın*, *Tamam*, *Lütfen* vb. sözlerdir. Kalıpsözler farklı cümle yapılarıyla da karşımıza çıkabilmektedir. Bunlar: *Allahın adını verdim* (cümle), *Allah için* (edat öbeği), *Rica etsem* (istek cümlesi), *Selam söyle* (emir cümlesi), *Teşekkür ederim* (geniş zaman), *Ucuz atlattık* (geçmiş zaman) vb… Bu durumda kalıpsözlerin yalnızca sözcüklerden ibaret olmadığı, cümle olarak karşımıza çıkabileceği ve böylece dizimsel özelliklerinin de olduğu görülmektedir.

Genellikle az sözcükten oluştukları ve akla hemen gelen birimler oldukları için kalıpsözler sık kullanılmaktadır. Söz gelimi *Lütfen*, *Merhaba*, *Pardon*, *Peki*, *Buyurun*, *Çok yaşa*, *Sen de gör*, *Kolay gelsin*, *Tebrikler*, *İnşallah*, vb. az sözcükten oluşan kalıp-sözlere örnektir. Diğer taraftan kullanımı çok yaygın 4-10 sözcükten oluşan uzun cümleler halinde kalıp sözler de vardır. *Bir varmış bir yokmuş*, *Evvel zaman içinde kalbur saman içinde*, *Allah'ın emri peygamberin kavliyle (kızınızı oğlumuza istiyoruz*), *Benim hakkımda ne düşünüyorsan Allah sana x mislini versin*, *Yediğin içtiğin senin olsun gezdiğin gördüğün yerleri anlat*, *X belediyesinin bana verdiği yetkiye dayanarak siz(ler)i karı koca ilan ediyorum*, gibi cümleler yaygın olarak kullanılan ve sözcük sayısının fazla olduğu kalıpsözlerdendir.

Yukarıda bahsettiğimiz özelliklerden yola çıkarak Türkçede yer alan kalıpsözlerin kullanımında belli bir bağlamın, belli bir zamanın ve belli bir yerin olması gerektiğini, özü gereği az sözcükten kimi durumlarda ise uzun cümlelerden oluşabilen

kalıpsözlerde verilmek istenen iletinin bağlama tam anlamıyla uygun düştüğü söylenebilir.

Kalıpsözler, çoğunlukla gerçek anlamıyla kullanılır ama bazı kalıpsözler vardır ki gerçek anlamında algılanırsa yanlış anlamalara yol açabilir. İşte bu yanlış anlamayı engellemek için bu sözlerin ne anlamda kullanıldığının öğretilmesi gerekir. *Güle güle kullanın*, *Yerin kulağı var*, *Taş çatlasa* ve *Buyurun* gibi kalıpsözlerin gerçek anlamda kullanılmadığı aslında mecazi bir anlam taşıdığı bilgisi verilmelidir. Aksi durumda anlatılmak istenenle çok farklı durumlar ortaya çıkabilir. Söz gelimi, yeni bir eşya alan biri için söylenen *Güle güle kullanın* gülerek kullanmaları anlamına gelmez. Yeni bir eşya alan kişinin söz konusu eşyayı kullandıkça mutlu olması ve memnun kalması anlamında söylenen bir kalıpsözdür. *Yerin kulağı var* ifadesi yine mecazi bir anlam taşıyan kalıpsözlerden biridir. Bu kalıpsöz, birileri duyabileceği için sessiz konuşulması gerektiği anlamı taşımaktadır. Gerçek anlamı emir ve buyruk anlamına gelse de *Buyurun* kalıpsözü bir mağazaya, dükkana gelen birini karşılamak, bir şey soran birini dinlediğimizi göstermek ve bir şey yapmak isteyen birine izin verme anlamında söylediğimiz çok işlevli kalıpsözlerden biridir.

Bazı durumlarda kimi sözeylemler için birden fazla kalıpsöz eş zamanlı olarak akla gelir ama durumla bağlantılı olarak konuşucu bunlardan uygun olanı seçer. Söz gelimi hal hatır sorma bağlamında kullanılan pek çok kalıpsöz olmasına rağmen resmi olmayan durumlar söz konusu olduğunda *Nasılsın*? *Ne haber*? *Nasıl gidiyor*? *Ne var ne yok*? kullanılırken resmi ve ciddi ortamlarda *Nasılsınız*? kalıpsözünün kullanımı tercih edilmektedir. Aynı durum için benzer işlevli kalıpsözler arasından uygun olanı seçme durumu mevcuttur.

Kalıpsözlerin öğretiminde verimli ortam, iletişimsel yaklaşım modelinin sunduğu öğretim ortamıdır. Zira iletişimsel yaklaşım, örneklerini ve materyallerini gerçek yaşamdan alır. Öğrenme etkinlikleri gerçek yaşamla bağdaşmakta ve kalıcı olmaktadır. Bu bakımdan, iletişimsel yaklaşım modelinin kalıpsözlerin öğretimine etkisi oldukça fazladır.

2.5. Kalıpsöz Sınıflandırmaları

Alanyazında Türkçedeki kalıpsözlerle ilgili bazı sınıflandırmalar yapılmıştır. Bu sınıflandırmaların hem kalıpsözlerin daha iyi anlaşılması ve farklı araştırmacılar tarafından nasıl sınıflandırıldığını öğrenmek hem de ileride bu alan ile ilgili yapılması

muhtemel çalışmalarda örnek teşkil edebilmesi adına faydalı olabileceğini düşünmekteyiz. Alanyazında kimi araştırmacıların (Toklu, 1995; Erol, 2007; Gökdayı, 2008) anlamlarına göre kalıpsözleri sınıflandırırken kullanıldıkları bağlamları da göz önünde bulundurarak kalıpsöz sınıflandırmaları geliştirdiklerini, kimi araştırmacıların (Zülfikar, 2007) ise cümlelerin kalıplaşmış olma özelliğine dikkat çekerek bu doğrultuda sınıflandırma yaptığı görülmektedir.

2.5.1. Toklu (1995)'nun Sınıflandırması

Türkçe ve Almancadaki kalıpsözleri karşılaştıran Toklu (1995), bu sözleri anlam ve bağlamlarına göre sınıflandırıp örneklerle sunmuştur. Toklu (1995)'nun sınıflandırması 13 kalıpsöz türünden oluşmaktadır.

1. Nezaket bildiren kalıpsözler: selamlaşmada, tanıştırmada, vedalaşmada ve ricanın kibarca aktarılması için kalıp sözler: *Günaydın*, *Sizi tanıştırayım*, *Memnun oldum*, *Lütfen*, *Allaha ısmarladık*, *Bir dakika bakar mısınız*?, *Size zahmet olmazsa*
2. İyi dilekleri ileten kalıp sözler: belirli günleri, doğumu, evliliği, iyi dilekleri, geçmiş olsun dilekleri, hapşırınca ve Türk kültürüne özgü bazı durumlarda kullanılan kalıp sözler: *Bayramınız kutlu olsun*, *Allah mesut etsin*, *Geçmiş olsun*, *Çok yaşa*, *Sıhhatler olsun*, *Ellerinizden öper*
3. Başsağlığı dileklerini ileten kalıp sözler: *Başınız sağ olsun*, *Allah sıralı ölüm versin*, *Nur içinde yatsın*
4. Şükran duygularını ileten kalıp sözler: *Teşekkür ederim*, *Allah senden razı olsun*, *Çok mersi*, *Sağ ol*
5. Özür dilemede kullanılan kalıp sözler: *Özür dilerim*, *Pardon*
6. Yemek yerken ve içki içerken kullanılan kalıp sözler: *Afiyet olsun*, *Bismillahirrahmanirrahim*, *Sağlığınıza*, *En kötü günümüz böyle olsun*
7. Konuşma sırasında kullanılan kalıp sözler: *Daha doğrusu*, *Demem o ki*, *Laf aramızda*, *Uzun sözün kısası*, *Anlayamadım*
8. Yönlendirme amaçlı kalıp sözler: gözdağı vermeye ve yatıştırmaya yönelik kalıp sözler: *Sana kaç defa söyledim*, *Bir daha görmeyeyim*, *Evvelallah*, *Gün doğmadan neler doğar*
9. Yorumlamaya yönelik kalıp sözler: şaşkınlık, kuşku, onaylamayı, umursamazlığı, gündelik olayları yorumlamayı ve batıl inançları yansıtan

kalıp sözler: *Aman Allah'ım*, *Olur şey değil*, *Yok daha neler*!, *Külahıma anlat*, *Bana ne*?, *Kız doğdu*, *Biri beni anıyor*, *Ağzından yel alsın*

10. Olumsuz duyguları yansıtan kalıp sözler: ilişkinin kesilmek istendiğini belirten sözler, küfür ve ilenmeler: *Defol*, *Beni rahat bırak*, *Allah belasını versin*
11. Farklı durumlarda kullanılan kalıp sözler: *Vallahi*, *Allah canımı alsın ki*, *Verilmiş sadakanız varmış*

2.5.2. Erol (2007)'un Sınıflandırması

Erol (2007) ise yöresel derlemelerden oluşmuş masallardan, ağız araştırması kitaplarından ve folklor araştırmaları üzerine yazılan kitaplardan derlediği kalıpsözleri kullanıldıkları durum ve ele aldıkları konulara göre 32 gruba ayırmıştır. Erol (2007)'un sınıflandırması ve bu sınıflandırmalara ait kalıpsöz örnekleri sırasıyla verilmiştir.

1. Hayır Dualar

   Bir yere gidene ya da bir yerden dönene: *Güle güle*, *Su gibi gidip gelesin*, *Gidin sağlıcakla*

   Ahirette İyilik dilekleri: *Yerin cennet olsun*, *Mekanın cennet olsun*, *Cennetin bütün kapıları yüzüne açık ola*

   Din bakımından iyi olmakla ile ilgili olanlar: *Beytullah'a yüz süresin*, *Allah sana hacca gitmeyi nasip ede*

   Okula giden çocuğa: *Allah zihin açıklığı versin*, *Zihnin açık olsun*, *Allah akıl baylığı versin*

   Ulu kişiler tarafından korunmak ile ilgili dualar: *Erenlere evliyalara komşu ol*, *Hızır yetişir inşallah*

   Devretme geleneği üzerine dualar: *Evden ırak ulu ağaç dibine*, *Dağlara taşlara*

   Sevdiğine kavuşma isteği*: Allah seni sevdiğine bağışlasın*, *Allah sevdiğine kavuştursun*

   İyilik dileme: *Allah hayırlısını versin*, *Allah hayırlıysa versin*

   Bir felakete uğramış kişiye: *Büyük geçmiş olsun*, *Gelmiş geçmiş olsun*, *Başa gelmesin mala gelsin*

El ile yapılan bir iş için: *Ellerine sağlık*, *Elleriniz dert görmesin*, *eline sağlık babana rahmet*

Hasta ya da yaşlı kişiler için dualar: *Allah şifalar versin*, *Allah çektirmesin*

2. Ölümün ardından

   Ölen kişinin yakınlarına söylenen dualar: *Allah geride kalanlara ömür versin*, *Allah sizlere uzun ömür versin*, *Allah sabır versin*

   Ölen kişinin kendisi için söylenen dualar: *Allah'ın rahmeti üzerine olsun*, *Ruhu şad olsun*

3. Yemek içmek ile ilgili kalıp sözler*: Kesene Halil İbrahim bereketi versin*, *Biz yedik Allah artırsın*, *Sofrayı kuran kaldırsın*
4. Nazara karşı dualar*: Allah nazardan korusun*, *Nazar değmez inşallah*, *Şeytan kulağına kurşun*
5. Helal etme: *Helal ü hoş olsun*, *Yediğin içtiğin helal olsun*
6. Bolluk ve zenginlik dilekleri: *Allah tuttuğunu altın etsin*, *Tuttuğun altın olsun*
7. Ev ve aile yaşamıyla ilgili dilekler: *Allah ocağını söndürmesin*, *Allah ağzının tadını bozmasın*
8. İş üzerine: *Kolay gelsin*, *Bereket versin*, *Allah işini rast getirsin*
9. Rüya görene: *Hayırdır inşallah*, *Allah hayra tebdil etsin*
10. Yeni bir eşya alana: *Güle güle eskitin*, *Güle güle kullanın*, *Tekerine taş değmesin*
11. Sağlık dileme: *Allah sağlık versin*, *Allah elden ayaktan etmesin*
12. İsteklerin kabulü için dualar: *Allah gönlüne göre vere*, *Allah gönlüne göre versin*, *Allah ne muradın varsa versin*
13. Devlet ve millet için dualar: *Allah devlete millete zeval vermesin*, *Allah yurt yoksulluğunu göstermesin*
14. Evlilik üzerine dualar

    Evlenen ya da nişanlanan kişiler için dualar: *Bir yastıkta kocayın*, *Allah mesut bahtiyar etsin*

    Henüz evli olmayanlar için söylenen dualar: *Ocağın şen ola, Allah çirkinler bahtı versin*

15. Kötü kişilerden korunmak için: *Allah akıl fikir versin*, *Allah doğru yoldan ayırmasın*

16. Söylenen güzel ya da kötü söze karşı dualar: *Ağzına sağlık*, *Ağzından yel alsın*
17. Talih üzerine dualar: *Bahtın açık olsun*, *Başınıza devlet kuşu konsun*
18. Uzun ömür dilekleri: *Allah ömürler versin*, *Ömrüne bereket*
19. Kolaylık ve yardım dileme: *Yardımcın çok olsun*
20. Koruyucu dilekler: *Allah esirgesin*, *Allah göstermesin*, *Maazallah*

    Bela ve kazadan korunmak: *Allah kazadan beladan korusun*

    Çeşitli belalardan korunmak: *Allah belanı vermesin*

    Belayı uzak tutmak: *Dağdan taştan ırak*, *Ocaktan evden ırak*

    Ölümden korunmak: *Allah geçinden versin*, *Allah gecinden versin*

    Dert ve sıkıntıdan korunmak: *Allah elem keder vermesin*, *Dar gün görmeyesin*

    Açlıktan korumak: *Allah kimseyi açlıkla terbiye etmesin*

    Utanç verici durumlardan korunmak: *Allah seni utandırmaya*

    Cin, peri ve al karısından korunmak için: *İyi saatte olsunlar*
21. Başkalarına muhtaç olmamak üzerine dualar: *Allah kimseyi muhtaç etmesin*
22. Mutlu ve güzel bir yaşam dileği: *Yüzün güle*, *Allah ağzının tadını bozmasın*
23. Çocuğu olanlara edilen dualar: *Allah bağışlasın*, *Allah analı babalı büyütsün*
24. Büyüklerin çocuklar için duaları: *Büyük adam olasın*, *Berhudar olasın*
25. Sünnet olan çocuklar için dualar: *Salladım çocuğu salaya*
26. Teşekkür etme: *Sağ ol*, *Eksik olmayın, Hayır edenlerin çok olsun*
27. Şükretme anlamı taşıyanlar: *Allah'a şükür*, *Allah eksikliğini göstermesin*
28. Takdir etme ve beğenme: *Kırk bir kere maşallah*, *Helal olsun*
29. Tebrik etme amacıyla dualar: *Tebrik ederim*, *Gözün aydın*
30. Beddualar

    Aklı olup da akılsızlık yapana: *Aklı çıkasıca*

    İş üzerine beddualar: *İşin gücün rast gelmeye*

    Nankör kişiler için: *Sana verdiğim emekler haram olsun*

    Kötü talih: *Bahtın kapansın*

    Istırap çekme: *İnim inim inleyesin*

    Konuşmaları sebebiyle kendisine kızılan kişiye: *Çenen tutulsun*, *Dilin kurusun*

Rezil rüsva olmak küçük düşmek ile ilgili olanlar: *Rezil olursunuz inşallah*

Ahiret yaşamı üzerine: *Canın cehenneme*, *Cehennem ol*

Mal mülk ve para ile ilgili olanlar: *Ekmeğe muhtaç olasın*

Hayvanlar tarafından zarara uğramak üzerine: *Kurda kuşa yem olasın*, *Dilini eşşek arısı soksun*

Başkalarına güvenerek kötülük edene: *Güvendiği dallar kurusun*

Kurşunla vurulmak üzerine beddualar: *Vurulasın inşallah*

Huzursuzluk ve mutsuzluk dileyen beddualar: *Allah gün yüzü göstermesin*

Bayrama yakın söylenen beddualar: *Bayram yüzü görmeyesin*

İsteklerine ulaşamamakla ilgili beddualar: *Muradına ermeyesin*

Çeşitli belalara uğramakla ilgili olanlar: *Lanet olasıca*, *Lanet olsun*

Okula giden kişiye: *Okul azabından kurtulmayasın*, *Okuyamaz ol*

Din ile ilgili olanlar: *Ahir nefeste dinsiz imansız gidesice*

Yok olmak: *Yerin dibine geçsin*, *Adı batasıca*

Tersine beddualar: *Susuz derelerde boğulasın*

Duymayan kişiler için beddualar: *Kulağına kurşunlar aksın*

Ahlaksızlık yapana: *Arı namusu kesilesice*

Başkalarına muhtaç olmak üzerine: *Başkalarına muhtaç olasın*

Anne-baba ile ilgili: *Anadan yetim olasın*, *Baba yüzü görmeyesin*

Çocuklar üzerine beddualar: *Yavrusuz kalasın*, *Evlat yüzüne hasret kalsın*

Gitmesi istenmediği halde giden kişiler için: *Ayağı kırılasıca*

Çok uyuyana edilen beddualar: *Uykulardan olasın*, *Uyuyamaz ol*

Göz üzerine beddualar: *Allah gözünü kör etsin*, *Gözleri kör olasıca*

Ettiğini çekmek üzerine beddualar: *Burnundan fitil fitil gelsin*

Ölümü dileyen beddualar: *Gençliğine doyma*, *Sabaha çıkmayasın*

El ile işlenen suç ve kabahatlerde: *Ellerin kırılsın*, *Eli ayağı teneşire gelsin*

Etrafı kirletenlere: *Çatı patı ayrılasıca*

İftiraya uğramakla ilgili olanlar: *Kara iftiraya uğrayasın*

Kişinin dert sahibi olmasını dileyen beddualar: *Dertlere kalasın*

Evlilik üzerine beddualar: *Babanın evinde kalasın*, *Duvaklara hasret gidesice*

Nazara uğramak üzerine beddualar: *Kör nazarlara uğrayasıca*

Yüzü görülmek istenmeyen kişiye: *Yüzünü şeytan görsün*

Hastalık dileme: *Ağzından burnundan kan gelesice*

Evsiz barksız ve yalnız kalmakla ilgili beddualar: *Allah evini başına yıksın*

Yemek üzerine beddualar: *Zıkkımın kökünü ye*

İstenip de verilemeyen şeyler karşısında yapılan beddualar: *Parası kafasında parçalansın*

Bir kişinin kötülük etmeye fırsat bulmaması için beddualar: *Allah baca versin de duman vermesin*

31. Yeminler ve söz vermeler

Değer verilen bir şeyin üzerine yeminler: *Allah'ını seversen*

Ölmek üzere yeminler: *Allah'ını seversen*

Anne-baba ve çocuklar üzerine yeminler: *Çocuklarımın ölü yüzünü öpeyim*

Göz ve görmek üzerine yeminler: *Gözüm önüme aksın*

Belaya uğramakla ilgili yeminler: *Allah belamı versin*

Dinden çıkma, haram ve günahla ilgili yeminler: *Vebalin boynuma*

Şahit gösterme yoluyla ilgili yeminler: *Allah inandırsın*

32. Günlük hayatta kullanılan çeşitli kalıp sözler

Selamlaşma sözleri: *Aleykümselam*, *Merhaba*, *Günaydın*

Uykudan önce söylenenler: *İyi geceler*, *iyi uykular*, *Allah rahatlık versin*

Hal hatır sormalar: *Nasılsınız*, *İyiyim*

Kutlamalar: *Bayramınız kutlu olsun*

Yıkanan ya da tıraş olan kişiler için: *Sıhhatler olsun*

2.5.3. Gökdayı (2008)'nın Sınıflandırması

Gökdayı (2008), kalıpsözleri anlamlarına göre ve birbiriyle ilişkili durumlarına göre sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmaya ait 17 kalıpsöz türü izleyen bölümde verilmiştir.

1. Hayır dua ve iyi dilek bildirenler: *Güle güle oturun*, *Allah razı olsun*, *Allah ne muradın varsa versin*, *Mutlu yıllar*, *Doğum günün kutlu olsun*, *İyi bayramlar*

2. Küfür, beddua-ilenç bildirenler: *Lanet olsun*, *Allah cezasını versin*, *Allah kahretsin*, *Allah bela(sı)nı versin*
3. Duygusal tepkileri dile getirenler: (*Korku*, *sevinç*, *şaşkınlık*, *acıma*, *çağrı*, *buyruk*, *yasaklama*, vb.) *Güler misin ağlar mısın*, *Allah aşkına*, *Aklına şaşayım*, *Allah çarpsın*, *Güleriz ağlanacak halimize*
4. Selamlaşma bildirenler: *Günaydın*, *İyi akşamlar*, *İyi sabahlar*, *Selamünaleyküm*, *İyi günler*, *Merhaba*
5. Ayrılık bildirenler: *Hoşça kal*, *Görüşmek üzere*, *İyi yolculuklar*, *Görüşürüz*, *Allah'a ısmarladık*, *Elveda*
6. Batıl inançlar bildirenler: *İyi saatte olsunlar*, *Şeytan kulağına kurşun*, *Elemtere fiş kem gözlere şiş*, *Nazar değmesin*
7. Bir istek bildirenler: *Saatiniz var mı*, *Ateşiniz var mı*, *Sadede gelelim*, *Bize de buyurun*, *Gereğini arz ederim*, *Durakta inecek var*, *Bana müsaade*
8. Konuşanı ya da dinleyeni yüceltme bildirenler: *Senden (sizden) iyi olmasın*, *Sözünü balla kestim*, *Estağfurullah*, *Rahatsız ediyorum*, *Rica ederim*
9. Bir isteği kabul ya da reddetme bildirenler: *Baş üstüne*, *Eyvallah*, *Amenna*, *Allah derim*, *Âmin*, *Emredersiniz*, *Maalesef*
10. Dinleyeni eleştirme, uyarma, tehdit etme bildirenler: *Ben sana gösteririm*, *Benden günah gitti*, *Benden söylemesi*, *Dikkat*, *Dikkatli ol*, *Kendine dikkat et*, *Ağzına acı biber sürerim*, *Alacağın olsun*, *Allah'tan korkmaz kuldan utanmaz*
11. Genel bir davranış ya da düşünce bildirenler: *Korkunun ecele faydası yoktur*, *Tarih tekerrürden ibarettir*, *Tebdil-i mekanda ferahlık vardır*, *Her şey olacağına varır*
12. Töre, gelenek ve kültürel değerleri yansıtanlar: *Elçiye zeval olmaz*, *Yediğin içtiğin senin olsun gezdiğin gördüğün yerleri anlat*, *Ölülerin ardından kötü söz söylenemez*, *Ellerinizden öperim*, *Küçüklerin gözlerinden öperim*, *Ayıptır söylemesi*
13. Dini inançlar bildirenler: *Allah bilir*, *Günah, Allah kerim*, *Kadere meydan okunmaz*, *Allah'tan geldi*, *Takdir-i ilahi*
14. Soru sorup cevap isteyenler: *Eş olarak kabul ediyor musunuz*, *Hemşe(h)rim memleket nere*, *Merhumu nasıl bilirdiniz*
15. Özür dileme bildirenler: *Pardon*, *Af edersin*, *Kusura bakma*, *Kusura kalma*, *Özür dilerim*

16. Sembolik olarak ödüllendirme bildirenler: *Aferin*, *Bravo*, *Berhudar ol*, *Su gibi aziz ol*, *El öpenlerin çok olsun*
17. Minnet, teşekkür bildirenler: *Teşekkür ederim*, *Teşekkürler*, *Sağ ol(un*), *Elin(iz)e sağlık*, *Zahmet oldu.*

2.5.4. Zülfikar (2007)'ın Sınıflandırması

Kalıpsözleri sınıflandırmada cümlelerin özelikle kalıplaşmış olma özelliğine dikkat çeken Zülfikar (2007) ise kalıpsözleri 4 gruba ayırmıştır. Bu gruplandırmaya ait kalıpsözler aşağıda verilmiştir.

1. Doğrudan kalıp cümleler: *Adam sen de*, *Affınıza mağruren*, *Laf aramızda*, *Kes sesini*, *Ne bileyim*!, *Ne münasebet*!, *Olmazsa olmaz*
2. Kalıp cümle yapısında ünlem cümleleri: *Adama bak*!, *Bu ne cür'et*!, *Bu ne hal*?, *Vay anasını*!
3. Kalıp cümle yapısındaki hayır dualar: *Ağzına sağlık*, *Başın sağolsun*, *Eline sağlık*, *Yolun açık olsun*
4. Kalıp cümle yapısındaki beddualar: *Canın cehenneme*, *Allah kahretsin*

2.6.İletişimsel Yaklaşım

İletişim güncel Türkçe sözlükte "duygu, düşünce ya da bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması" olarak tanımlanmıştır (TDK,www.tdk.gov.tr).

İletişim, insanlığın başlangıcıyla başlayan ve insanlar tarafından geliştirilen dinamik bir süreçtir. Çünkü insan, doğduğu günden itibaren çevresiyle, diğer insanlarla etkileşim halinde olan, onlardan iletiler alıp bu iletileri yorumlama ve anlamlandırma yeteneklerine sahip olan, ayrıcalıklı ve sosyal bir varlıktır (Yalçın & Şengül, 2007).

Littlewood (1981)'a göre iletişimsel yöntemin temel özelliklerinden biri "dilin hem işlevsel hem de yapısal özelliklerine sistemli bir yaklaşımda bulunması''dır (s.1). Bu özellikleriyle iletişimsel yaklaşım, gerçek hayattan örnekler, gerçek hayattan materyallerle düzenlenen öğrenme ortamı ve etkinlik türlerinin öğrenmenin kalıcılığını arttıracağını savunur. Öğrenmenin kalıcılığını arttırmada bir diğer önemli etken ise yapılan etkinliklerin aynı zamanda anlamlı bir iletişimi olanaklı kılmasıdır. Anlam içermeyen alıştırmalarla kurulan iletişimsel ortam faydalı olamamaktadır (Akpınar & Çınar, 2011).

Gerçek yaşamda varlığını sürdüren güncel dil birimlerinden olan yabancı dilin sınıf ortamında öğretildiği ders içeriklerine konu edilmesi oldukça önemlidir. Dil bütüncesinin vazgeçilmez, ayrı düşünülemez bir parçası olan kalıpsözlerin yabancılara Türkçe öğretimi dersinde ders içeriğine dahil edilmesi beklenir. İzleyen bölümde araştırma konusuyla ilgili olarak alanyazın taraması sonucunda ulaşılabilen çalışmalar özetlenerek sunulmuştur.

2.7. İlgili Araştırmalar

Alanyazın incelendiğinde kimi araştırmacıların (Okuyan, 2012; Canbulat & Dilekçi, 2013; Ünal & Bursalı, 2015) ilköğretim birinci ve ikinci kademe Türkçe ders kitapları ve çizgi diziler içerisindeki kalıpsöz kullanım sıklıklarını çözümlediği, başka araştırmacıların (Bulut, 2012; Gökdayı, 2011) kalıpsözlerin kuramsal yönlerine değinerek Türk dilinde üretilen birtakım yapılar içerisindeki kalıpsöz sıklıklarını belirlemeye dönük tarama çalışmalarına yöneldiği ve kimi araştırmacıların ise (Tüm & Sarkmaz, 2013; Ünsal, 2013; Tüm & Uğuz, 2014) Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi bağlamında bazı kaynak kitapları hem kültür hem de kalıpsöz kullanım sıklıkları bakımından ele aldıkları görülmektedir.

Okuyan (2012), "İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Bir Kültür Aktarımı Aracı Olarak Kalıp Sözlerin Kullanımı Üzerine Bir İnceleme" adlı makalesinde dil öğretiminin aynı zamanda kültür öğretimi olduğunu ve kalıpsözlerin belli bir kültürün ürünü olduğunu savunur. Bu düşünceden hareketle MEB tarafından hazırlanan 2010-2011 eğitim öğretim yılında 1.2.3.4.5 ve 6.7.8. sınıf ilköğretim ders ve alıştırma kitaplarındaki kalıpsözleri belirlemeyi amaçlar. Araştırmacı toplamda 94'ü toplumsal-kültürel ilişkilerden, 11'i hayırdualarından ve 3'ü de beddualardan oluşan 108 kalıpsöz bulmuştur. Bulgular, 1-5. sınıflar Türkçe dersi öğretim programında yer alan kazanımlara yönelik kalıpsözlerin öğretim etkinliklerinin yalnızca 4.sınıf Türkçe ders ve çalışma kitabında bulunduğunu ve bu etkinliklerin gündelik hayatta selamlaşma, tanışma ve vedalaşmada sıklıkla kullandığımız kalıpsözleri öğretmeye yönelik olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte 6-8. sınıflar ilköğretim ders ve alıştırma kitaplarında daha çok atasözü ve deyimlerin öğretilmesine yönelik kazanımların olduğu ve kalıpsözlerin doğrudan öğretilmesine yönelik etkinliklerin yer almadığı bulgulanmıştır.

Canbulat ve Dilekçi (2013), "Türkçe Ders Kitaplarındaki Kalıp Sözler ve Öğrencilerin Kalıp Sözleri Kullanma Düzeyleri" adlı araştırmalarında MEB tarafından

2012-2013 eğitim öğretim yılında tavsiye edilen ortaokul 5.6.7.8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki kalıpsözleri incelemeyi amaçlamışlardır. Bulguları, söz konusu kitaplarda kullanılan kalıp sözlerin bağlama uygun olduğu, bunlarla ilgili okuma metinlerinin de nitelik bakımından yeterli olduğu sonucunu vermiştir. Araştırmacılar ayrıca bu bağlamda 120 öğrenciye sözeylem türlerine (selamlaşma, karşılama, hatır sorma, vedalaşma (uğurlama), yüceltme, teşekkür, söz verme, tebrik etme, özür dileme vs.) dayalı 19 soru yöneltmişlerdir. Öğrencilerin bu sorulara verdikleri yanıtları söylem tarama testi ile çözümlemişler, öğrencilerin ders kitaplarında kullanılan kalıpsözlerden daha farklı birçok kalıpsöz bildiğini ortaya çıkarmışlardır. Bu bulgulardan hareketle, Canbulat ve Dilekçi, 5.6.7.8. sınıflar Türkçe dersi öğretim programında kalıpsözlere yönelik kazanımları yeterli bulmadıklarını ve söz konusu ders kitaplarındaki kalıpsözlerin daha sık kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Ünal ve Bursalı (2015), "Çizgi Dizilerle Kalıp (İlişki) Söz Öğretimi: Cille Örneği" adlı çalışmalarında diğer birçok yöntemden farklı olarak kalıpsözleri öğrenmek için çizgi dizilerden nasıl yararlanılabileceğini belirlemeyi hedeflemişlerdir. TRT Çocuk kanalında yayınlanan "Cille" adlı çizgi dizinin ilk 20 bölümünde yer alan kalıpsözler ve bu kalıpsözlerin kullanım sıklıkları bölümlere göre çözümlenmiştir. Araştırmanın bulguları, Okuyan (2012)'ın bulguları gibi, söz konusu çizgi dizide üç tür kalıpsöz kullanıldığını ortaya koymuştur: toplumsal-kültürel ilişkileri yansıtan sözler, hayır duaları ve beddualar. Araştırmanın bulguları, Cille çizgi dizisinde baskın olarak toplumsal-kültürel ilişkileri yansıtan kalıpsöz türünün kullanıldığını (457/466) ayrıca söz konusu kalıpsözlerin yalnızca yerel değil evrensel değer ve ahlak ilkelerini yansıtır nitelikte olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmacılar, bünyelerinde yerel ve evrensel değerleri barındırdıkları için Cille çizgi dizisindeki kalıpsözlerin izleyicilere olumlu katkıları olacağını savunmaktadırlar.

Gökdayı (2011), "Türkçede Kalıp Sözler" adlı kitabında çeşitli kaynaklardan topladığı kalıpsöz tanımlarını incelemiş, bu sözlerin yapısal, işlevsel, anlamsal ve bağlamsal özellikleri üzerinde durmuş, kuramsal yönlerine değinmiş ve Türkiye Türkçesi söz varlığından derlenen kalıpsözleri alfabetik sırayla sözlük biçiminde vermiş, anlamlarını açıklayıp 2011 yılı Şubat ayında genel ağda bulunma sayılarını göstermiştir.

Kalıpsözlerin Anadolu ağızlarındaki yansımalarını incelemeye dönük "Anadolu Ağızlarında Kullanılan Kalıp Sözler ve Bu Kalıp Sözlerin Kullanım Özellikleri" adlı

çalışmasında Bulut (2012), Türkiye Türkçesinde kullanılan kalıpsözleri bağlamlarına, kullanıldıkları zamana ve mekana göre açıklamıştır.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi bağlamında dil ile kültür kavramlarının birlikte verilmesiyle öğretimin daha kalıcı olduğunu ileri süren Tüm ve Sarkmaz (2012), "Yabancı Dil Türkçe Ders Kitaplarında Kültürel Öğelerin Yeri" adlı araştırmalarında, Yeni Hitit setinin 1.2.3. seviye ders kitaplarında kültür ile ilgili öğelerin metinlerde yer alıp almadığını, metinlerin atasözü, deyim, kalıpsöz ve argo ifadeler gibi kültürel öğeleri ne ölçüde içerdiğini ve bu öğelerin ünitelere göre dağılımını incelemişlerdir. Bulgular, Yeni Hitit 1 ders kitabında atasözler, deyim ve kalıpsözlere yeterince yer verilmediğini ve okuma metinlerinin yaklaşık 1/3'ten fazlasının Türk kültürüne ait öğelerden oluştuğunu, Yeni Hitit 2 ders kitabında deyimlere yer verilmesine rağmen atasözlerine yeterince yer verilmediğini ve okuma metinlerinin yarıya yakınının hedef dil kültürüne ait öğeleri barındırdığını ve Yeni Hitit 3 ders kitabında deyimler, atasözleri ve kalıpsözlerin Yeni Hitit 2 ders kitabına oranla daha fazla kullanıldığına ancak hedef dil kültürüne ait öğeleri taşıyan metinlerin oranının sadece 1/5 oranında olduğunu göstermektedir.

Ünsal (2013), "Dil Öğretiminde Kalıp Sözler ve Çevirisi" adlı araştırmasında yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan Yeni Hitit ders kitabı I, A1-A2 düzeyinde temel becerileri geliştirmeye yönelik öğretim kitabında bulunan kalıpsözleri anlam ve bağlamlarına göre sınıflandırarak Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metnine göre uygunluğunu incelemiştir. Daha sonra, Türkçenin söz varlığını oluşturan kalıpsözleri bağlamlarına göre sınıflandırarak, Türkçeden Fransızcaya aktarmış ve bu aktarım esnasında kültürler arasındaki farklılığın yol açtığı çeviri sorunlarına da değinmiştir. Hedef kültürde kalıpsözlerin eşdeğerlerinin bulunmadığı durumlarda bu sözleri somutlaştırarak kelimesi kelimesine çevirmiş, bu durum söz konusu olmadığı durumlarda ise anlam çevirisi yaparak aktarmanın olanaklı olduğunu göstermiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde kalıpsöz olabilme ölçütleri, veri toplama araçları, verilerin çözümlenmesi ve uygulamanın ayrıntıları verilmiştir.

3.1. Kalıpsöz Olabilme Ölçütleri

Alanyazında Gökdayı (2011)'nın çalışması dışında, herhangi bir ifadenin kalıpsöz olarak değerlendirilmesini sağlayacak somut ölçütler sunan herhangi bir çalışmaya rastlanamamıştır. Gökdayı (2011), herhangi bir sözün kalıpsöz sayılabilmesi için beş ölçüt sunmuştur: yapı, anlam, işlev, bağlam ve sıklık.

Gökdayı (2011)'nın yapı başlığıyla verdiği ölçüt kalıplaşma dilsel olgusuna gönderme yapar. Söz gelimi *Ayran içtik ayrı* (*mı*) *düştük* kalıpsözü *Kahve içtik ayrı* (*mı*) *düştük* ya da *Ayran içtik diye ayrılmayalım* gibi biçimlere ya da *Sakalımız yok ki sözümüz dinlensin* kalıpsözü *Bıyığımız yok ki sözümüz dinlensin* gibi biçimlere dönüştürülmez. Mevcut çalışmada donmuş nitelikli kalıpsözlerin öğelerinden biri çıkarılarak ya da bu öğe yerine başka bir öğe kullanıldığında ifade kalıpsöz olarak değerlendirilmemiş ve çözümleme dışı bırakılmıştır. Buna karşılık *Yolun(uz) açık olsun* ve *Sağlıcakla kal(ın)* örneklerinde olduğu gibi biçimbilimsel değişiklikler kabul edilebilir değerlendirilmiş ve çözümlemeye katılmıştır.

Anlam ölçütü ile kalıpsözlerin genelde gerçek anlamlarıyla kullanıldıklarını ama bazı kalıpsözlerin mecaz ağırlıklı olduğunu, bunların gerçek anlamlarıyla alınmasının karmaşa yaratacağı, dolayısıyla hangi anlamda kullanıldığının doğru şekilde verilmesi gerektiğini vurgular. Örneğin *Her işte bir hayır vardır* kalıpsözü mecazi bir anlam taşıyan kalıpsözlerden biri olduğu için Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen bir kişi tarafından gerçek anlamda alınmaması ilkesiyle verilmelidir. Bu kalıpsöz, başa gelen kötü bir olayın ya o an ya da daha sonra farkına varılacak hayırlı şeylere vesile olacağı anlamı taşımaktadır. Söz konusu kalıpsöz öğretilirken *hayır* kelimesinin reddetme amaçlı söylenen bir söz olmadığı aksine iyi, faydalı ve hayırlı anlamında söylenen bir söz olduğu öğretilmelidir.

Gökdayı (2011) işlev ölçütü ile belirli iletişim durumlarında düşünerek sözce üretmeye gerek kalmadan hâlihazırda, kullanıma hazır bulunan ifadelerin hem hızlı hem de duruma en uygun biçimde devreye sokulması durumunu dile getirmektedir. Örneğin,

yakınını yeni kaybetmiş birisiyle iletişim kurmak söz konusu olduğunda, bu zor durumda, taziye çerçevesinde düşünerek söz bulmaya çalışmak yerine kullanıma hazır *Allah rahmet eylesin*, *Nur içinde yatsın*, *Toprağı bol olsun* vb. gibi kalıpsözlerin kullanılması işlev ölçütünün bu yönünü göstermektedir.

Bağlam ölçütü ile iletişim durumu, uzam ve zaman arasındaki ilişkiler dile getirilir. İçinde bulunulan iletişim durumuna en uygun olan kalıpsöz bu ölçüt ile seçilir. Örneğin *Allah bir yastıkta kocatsın* kalıpsözü bekarlara (durum) ve çok uzun yıllardır evli olanlara (zaman) söylenen bir kalıpsöz değildir. Söz konusu kalıpsöz, sadece yeni evlenenlere söylenen bir kalıpsözdür.

Sıklık herhangi bir kalıpsözün niceliksel olarak çok kullanımı olarak anlaşılmamalıdır. Zira niceliksel olarak çok kullanılan kalıplaşmış başka ifadeler de olabileceği gibi (atasözleri, deyimler vb.) nicel anlamda az kullanılan kalıpsözlerin varlığı da söz konusudur. Böylece sıklık a) belirli bir durumda akla ilk gelen kalıpsöz(ler), b) aynı iletişim durumunun tekrarında akla yine aynı kalıpsöz(ler)'in gelmesi (istikrar) olarak anlaşılmalıdır. Hastalık durumlarında *Geçmiş olsun*, *Allah acil şifalar versin* kalıpsözleri akla ilk gelen kalıpsözlerdir ve hastalık durumlarının tekrarlanmasında söylenilmeye devam eden kalıpsözler de yine bunlardır.

Gökdayı (2011)'nın sunduğu yapı, anlam, işlev, bağlam ve sıklık ölçütleri kalıpsözleri ayıklamada somut birer ölçüt olmaktan öte kalıpsözlerin doğasının daha iyi anlaşılmasını sağlamaya dönük bilgiler görünümündedir. Zira kalıpsözleri kalıplaşmış diğer dil birimlerinden (atasözü, deyim, ikileme ve birleşik sözcükler) yalnızca bu ölçütlere dayanarak ayırt edebilmek pek olası görünmemektedir. Söz gelimi, *Elinize sağlık* kalıpsözü, *Bir elin nesi var iki elin sesi var* atasözü, *El ele verip bu işin üstesinden geldiler* cümlesindeki *el ele vermek* deyimi, *el ele* ikilemesi ve *el işi*, *el yapımı* vb. birleşiklerin ortak paydaları yapı, anlam, işlev, bağlam ve sıklık ölçütleridir. Dolayısıyla bunlardan daha fazla bir ölçüte gerek duyulmaktadır. Sağlıklı ayırım ancak bu ölçütlere *yapısal-işlevsel aşinalık* duygusu diye adlandırılabilecek bir ölçüt eklenerek yapılabileceği düşüncesindeyiz. Söz gelimi, dil konuşurları olarak *el ele vermek* ifadesinin bir ikileme değil deyim olduğu konusunda aşinalık sahibiyizdir. *El ele vermek* ifadesinin atasözü de olmayacağını biliyoruz çünkü atasözlerinin yargı taşıyan tümce yapıları ve genellikle ikilemeler, deyimler ve kalıpsözlerden daha fazla öğe barındıran dilsel yapılar olduğunu bilmekteyiz.

3.3.Veri Toplama Araçları

Araştırmanın veri tabanını YTÖ'de kullanılan Yeni Hitit, Gökkuşağı Türkçe, İstanbul, İzmir, Pratik Türkçe ve Türkçe Alıştırma Kitabım olmak üzere beş öğretim seti oluşturmaktadır

TÖMER Yeni Hitit, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi programlarında en çok kullanılan ve en deneyimli öğretim seti olduğu için veri toplamama araçları içerisinde ilk sırada verilmiştir. Diğer setler basım tarihlerine göre sırasıyla ikinci (Gökkuşağı Türkçe), üçüncü (İstanbul), dördüncü (İzmir) ve beşinci (Pratik Türkçe ve Türkçe Alıştırma Kitabım) sırada verilmiştir.

Bütünceyi oluşturan kitaplardan Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe seti A1/A2 seviyesi Ankara Üniversitesi Türkçe ve Yabancı Dil Araştırma ve Uygulama Merkezi TÖMER tarafından Ortak Avrupa Çerçevesi ölçütlerine uygun olarak hazırlanmış ve 2009 yılında yayınlanmıştır. Bu set, bir adet ders kitabı, bir adet çalışma, bir adet öğretmen kitabı ve ses kayıtlarının yer aldığı bir CD'den oluşmaktadır. Yeni Hitit A1/A2 ders kitabı 12 ünite (*Merhaba*, *Günlük Hayat*, *Yakın Çevremiz*, *Zaman Geçiyor*, *Afiyet Olsun*, *Bürokrasi Her Yerde*, *Gelecek De Bir Gün Gelecek*, *Rivayet Odur Ki*.., *Farklı Dünyalar*, *Medya*, *Sağlıklı Bir Yaşam* ve *Yolculuk*) ve 198 sayfadır. Alıştırma kitabı ise 12 ünite ve 79 sayfadan oluşmaktadır.

Gökkuşağı Türkçe Öğretim Seti A1/A2 seviyesi Dilset Yayınları tarafından 2012 yılında yayımlanmıştır. Bu set, iki ders kitabı ve iki çalışma kitabından oluşmaktadır. Gökkuşağı Türkçe ders kitabı 1, 16 ünite (*Merhaba*, *Adınız ne*?*, Nerelisiniz*?, *Bu Ne*?, *Saat Kaç*?, *Eviniz Kaç Odalı*?, *Ahmet Bey Neyiniz Oluyor*?, *Bugün Türkçe Var Mı*?, *Ne İş Yapıyorsunuz*?*, Affedersiniz*, *Okul Nerede*?, *Elmanın Kilosu Kaç Lira*?, *Marketten Ne Aldınız*?, *Yemeklerden Ne Alırsınız*?, *Yarın Hava Nasıl Olacak*? *Kaç Beden Gömlek Giyiyorsunuz*?, *Kendinizi Nasıl Hissediyorsunuz*?, *Hayvanat Bahçesine Gidelim Mi*?) ve 134 sayfadan oluşmaktadır. Gökkuşağı Türkçe alıştırma kitabı 1, 16 ünite ve 92 sayfadan oluşmaktadır. Gökkuşağı Türkçe ders kitabı 2, 16 ünite (*Hangi Sporları yaparsınız*?, *Boş Zamanlarınızda Ne Yaparsınız*?, *Hangi Tür Müzikten Hoşlanırsınız?, Ne İle Seyahat Edersiniz?, Trafik Kurallarını Biliyor Musunuz*?, *Bayramları Nasıl Kutlarsınız*?, *Türkiye'yi Tanıyor Musunuz*?, *Müzeye Gidelim Mi*?, *Cep Telefonunun Fiyatı Ne Kadar*?, *En Etkili İletişim Aracı Hangisidir*?, *Teknolojiyi Takip Eder Misiniz*?, *En İlginç Buluş Hangisidir*?, *Burcunuz Ne*?, *Kötü Alışkanlıklar Nelerdir*?, *Sırlı Olaylara*

İnanır Mısınız?, *Dostlarınızla Haberleşir Misiniz*?) ve 134 sayfadan, Gökkuşağı Türkçe alıştırma kitabı 2 ise 16 ünite ve 99 sayfadan oluşmaktadır.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe öğretim seti A1/A2 seviyesi 1933 yılından beri yabancılara Türkçe eğitimi veren İstanbul Üniversitesi Dil Merkezi tarafından Avrupa Ortak Dil Kriterlerine göre hazırlanmış ve Kültür Sanat Basımevi tarafından 2013 yılında yayımlanmıştır. Bu set iki ders kitabı ve iki çalışma kitabından oluşmaktadır. Ders kitaplarında hem karşılıklı konuşmalar hem de okuma parçalarının ses kayıtları bulunmaktadır. İstanbul ders kitabı A1 seviyesi gözden geçirilmiş ikinci baskıdır. *Merhaba*, *Nerede*?, *Ne Yapıyorsun*?, *Benim Dünyam*, *Zaman Zaman*, *Çevremiz Ve Biz* başlıklı konularla 6 ünite ve toplam 112 sayfadır. Bu setin alıştırma kitabı da 6 ünite ve 56 sayfadan oluşmaktadır. İstanbul ders kitabı A2 de ikinci baskıdır. *Gezelim Görelim*, *Haberiniz Olsun*, *Neler Olacak*?, *Evvel Zaman İçinde*, *Ne Olur Ne Olmaz*, *Neler Yapabilirsiniz*? başlıklı üniteleriyle 6 ünite ve 104 sayfadır. Bu setin alıştırma kitabı da 6 ünite ve 56 sayfadır.

İzmir öğretim seti A1/A2 seviyesi 2009 yılında faaliyete geçmiş olan Dokuz Eylül Üniversitesi Dil Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi (DEDAM) tarafından Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Programı temel alınarak hazırlanmış ve Papatya Yayıncılık Eğitim tarafından yayımlanmıştır. Bu set iki ders kitabı ve iki çalışma kitabından oluşmaktadır. Ders kitaplarının yanı sıra kitaplarda bulunan dinleme metinleri için ses kayıtları bulunmaktadır. Üçüncü basımı 2014 yılında yapılan İzmir ders kitabı A1, 8 ünite (*Merhaba, Nerede, Ne Yapıyorsun*?, *Biz Öğrenciyiz*, *Nereden Nereye*?, *Geçmişte*, *Ailem ve Arkadaşlarım*, *Ne Yapalım*? ve *Tekrar Ediyoruz*) ve 100 sayfadır. İzmir alıştırma kitabı A1, 8 ünite ve 80 sayfadır. İkinci basımı 2014 yılında yapılan İzmir ders kitabı A2, 8 ünite (*Alışveriş*, *Geziyoruz*, *Doktora Gidiyorum*, *Gelecekte*, *Davranışlar*, *Kim* "*Ne*" *Dedi*?, *Kimmiş Neymiş Nasılmış*? ve *Tekrar Ediyoruz*) ve 100 sayfadır. İzmir alıştırma kitabı A2 de 8 ünite ve 80 sayfadan oluşmaktadır.

Pratik Türkçe öğretim seti A1/A2 seviyesi Avrupa Dil Kriterleri çerçevesinde hazırlanmış, Anadolu DKM Yayınları tarafından 2015 yılında yayımlanmıştır. Pratik Türkçe Ders Kitabı *Kendini Tanıtma*, *Nerede*?, *Eşyalar*, *Kampüste Hayat*, *Ailen Nerede*?, *Ne yapıyorsun*?, *Hobilerim*, *Yeteneklerimiz*, *Yeni Bir Ev* ve *Davet Zamanı* başlıklı temalarıyla 10 ünite ve 288 sayfadan oluşmaktadır. A1/A2 düzeyinde hazırlanmış olan Türkçe Alıştırma Kitabım ikinci baskı ile 2009 yılında Nobel Kitabevi tarafından çıkarılmıştır. 7 ünite ve 266 sayfadan oluşan Türkçe Alıştırma Kitabım,

Pratik Türkçe'nin alıştırma kitabı gibi gözükse de basım tarihinden de anlaşılacağı üzere bu kitaptan bağımsız olarak dilbilgisi konuları ve alıştırmalar sunan bir kitaptır. Bu bakımından TAK, Pratik Türkçe ders kitabıyla koşutluk aranmaması gereken bir kitaptır. Pratik Türkçe'den önce hazırlanmış ve bu ders kitabının çalışma kitabı olarak eş zamanlı biçimde yayınlanmamış olsa da barındırdığı kalıpsözlerden dolayı TAK değerlendirme dışı bırakılmamıştır.

3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım & Şimşek, 2005).

Bütünceyi oluşturan tüm kitaplarda ilk olarak sözeylem türleri belirlenmiştir. Sözeylem türleri ve sözeylem türlerine ait kalıpsözler anlam ve bağlamlarına göre sınıflandırılarak geçiş sıklıkları ayrı ayrı tablolar halinde gösterilmiştir. Böylece Türkiye Türkçesi'nin söz varlığındaki önemli bileşenlerden biri olan kalıpsözlerin YTÖ ders kitaplarında ne sıklıkla verildiği ve alıştırma kitaplarında da pekiştirme açısından ne kadar tekrar edildiği incelenmiştir.

Doküman incelemesiyle elde edilen veriler içerik analiziyle çözümlenmiştir. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği biçimde organize ederek yorumlamaktır (Yıldırım & Şimşek, 2005). Bu temel amaç çerçevesinde öncelikle analiz birimi olarak ana kategoriler ile alt kategorilerin belirlenip tanımlanması, ardından da analizin yapılacağı bağlam biriminin (sözcük, cümle, paragraf…) seçilmesi gerekir (Yıldırım & Şimşek, 2005; Balcı, 2009) Bu doğrultuda iyi dilekte bulunma, cevap verme, onay, vedalaşma, selamlaşma, soru sorma, teşekkür etme, hal hatır sorma, kutlama, davet, karşılama, dikkat çekme, özür dileme, şaşırma, emir/rica, takdim, taziye, kızma, temenni, teselli, ret ve sevinme sözeylemleri ana kategorileri; bu sözeylemlere ait kalıpsözler ise alt kategorileri oluşturmuştur.

Kitaplar ünite ünite taranmış, bu ünitelerde yer alan ifadelerden kalıpsöz olma ölçütlerini karşılayanlar kalıpsözler olarak belirlenmiş, diğerleri çözümleme dışında tutulmuştur. Tarama sonunda elde edilen 350 kalıpsöz anlamsal içerikleri ve bağlamları bakımından sözeylem ana kategorileri altında sınıflandırılmış ve içerik çözümlemesine hazır hale getirilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgulara ve bulguların tartışılmasına yer verilmiştir.

4.1. Sözeylemler ve Türleri

Mevcut çalışmanın bütüncesini oluşturan YTÖ Türkçe ders ve alıştırma kitaplarındaki sözeylemler Tablo 1'de gösterilmiştir. Söz konusu kitaplarda toplamda 22 sözeylem türüne başvurulduğu görülmektedir. Tablonun dikey okunması, aynı kitap içerisindeki sözeylem türü ve kalıpsöz miktarları hakkında bilgi verirken, yatay okunması sözeylem sıklıklarının kitaplararası karşılaştırmalı bilgisini sunmaktadır. Son sırada da kitapların sözeylem türlerini ne kadar kullanıldıklarını gösteren toplam sayılar verilmiştir.

Tablo 1

Türkçe Öğretimi Ders Kitapları ve Sözeylem Türleri

	Söz eylemler	Yeni Hitit A1-A2	Gökkuşağı Türkçe A1-A2	İstanbul A1-A2	İzmir A1-A2	Pratik Türkçe A1-A2	Toplam
1	İyi dilekte bulunma		*11	13	11	21	68
2	Cevap verme	12	14	12	9	15	62
3	Onay	12	8	5	5	6	28
4	Vedalaşma	4	7	6	5	5	28
5	Selamlaşma	5	6	6	6	6	27
6	Soru sorma	4	5	4	3	3	20
7	Teşekkür etme	5	3	5	3	4	19
8	Hal hatır sorma	4	4	3	2	4	15
9	Kutlama	2	2	1	1	4	11
10	Davet	3	2	2	2	2	10
11	Karşılama	2	2	2	2	2	10
12	Dikkat çekme	2	2	3	1	2	10
13	Özür dileme	2	1	1	2	2	8
14	Şaşırma	3	1	1	2	1	8
15	Emir /Rica	1	1	1	1	3	7
16	Takdim	1	1	1	1	1	5
17	Taziye	0	1	1	0	3	5

(Tablo 1 Devamı)

18	Kızma	0	0	0	1	2	3
19	Temenni	0	0	1	0	1	2
20	Teselli	0	0	0	0	2	2
21	Ret	1	0	0	0	0	1
22	Sevinme	0	0	1	0	0	1
	Toplam	65	71	68	57	89	350

*Bu satırda verilen rakamlar iyi dilekte bulunma sözeyleminin kalıpsöz miktarını göstermektedir.

Bütüncemizi oluşturan ders kitaplarında en çok bulunan sözeylem türleri; iyi dilekte bulunma (68) cevap verme (62); en az bulunan ise temenni (2), teselli (2), ret (1) ve sevinme (1) sözeylemleridir.

Ünsal (2013), çalışmasında Hitit Yabancılar İçin Türkçe ders kitabı I'de yer alan kalıpsözleri anlam ve bağlamlarına göre sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırma sonucu 13 sözeylem türüne (selamlaşma, tanışma, teşekkür etme, vedalaşma, hal hatır sorma, iyi dilek, istek, teklif, teklifin kabul ya da reddi, tehdit, soru, cevap, onay) ait belli başlı kalıpsözlere ulaşmıştır. Bu kalıpsözlerin en çok kullanılan sözeylem türünden en az kullanılan sözeylem türlerine kadar sıklık dağılımları verilmiştir. Bu dağılımda *teşekkür etme* ve *vedalaşma* ilk sırada yer alırken bizim çalışmamızda *vedalaşma* dördüncü, *teşekkür etme* ise yedinci sırada yer almaktadır. Ünsal (2013)'ın en az bulguladığı *cevap verme*, bizim çalışmamızda en çok kullanılan ikinci sözeylem türü olmuştur. *Teklifin kabul ya da reddi*, çalışmamızda *onay* ve *ret* sözeylem türü olarak incelenmiş ve *onay* sözeylemi üçüncü sırada, *ret* sözeylemi Ünsal (2013)'ın çalışmasında olduğu gibi en az kullanılan sözeylem türlerinden biri olarak kaydedilmiştir. Öte yandan, Ünsal (2013)'ın çalışmasında en az bulgulanan üç sözeylem türü (serzeniş, usanç ve istek) bizim çalışmamızdaki sözeylem sınıflandırmasında bulunmamaktadır. Bu durumun Ünsal (2013)'ın bütüncesini oluşturan Yeni Hitit I ile bizim bütüncemizdeki Yeni Hitit I'in basım tarihlerinin farklı olması ve Ünsal (2013)'ın bulguladığı sözeylemlerin yeni basımda değişmiş olabileceğinden kaynaklandığını düşünmekteyiz.

Tüm ve Sarkmaz (2012) Yeni Hitit 1, 2 ve 3 kitaplarındaki okuma metinlerinin kültürel öğeleri ne ölçüde barındırdığını incelemiştir. Araştırmacılar, Yeni Hitit serisinin her seviyesinde (temel düzey, orta düzey ve yüksek düzey) var olan kültürel değerlerin yansıması olarak deyim, atasözü ve kalıpsözleri ünitelere göre ayırmış ve çeşitlerini tablolara yansıtmışlardır. Tüm ve Sarkmaz (2012)'ın deyim başlığı altında verdiği dil birimleri olan *Hoşça kal*, *Hoş geldiniz*, *Hoş bulduk*, *Afiyet olsun*, *Geçmiş olsun*, *Allah*

Allah ifadeleri mevcut çalışmada kalıpsözler olarak kabul edilmiştir. Kalıpsözleri ve kullanım sıklıklarını sözeylemler başlığı altında vermeyen araştırmacılar, söz konusu çalışmada deyim olarak adlandırdıkları kalıpsözlerin kültürel öğeleri oluşturma bakımından metinler içerisindeki sıklıklarını incelemişlerdir. Araştırmacıların (kendi bakışıyla) kalıpsöz olarak kabul ettiği durumların verisi az bulunmakta ve deyim olarak kabul ettiği ifadeler bizim sınıflandırmamızda *Hoşça kal* vedalaşma, *Hoş geldiniz* karşılama, *Hoş bulduk* cevap verme, *Afiyet olsun* ve *Geçmiş olsun* iyi dilekte bulunma sözeylemi kalıpsözleri olarak kodlanmıştır.

Canbulat ve Dilekçi (2013) anadili Türkçe olan ortaokul öğrencilerinin Türkçe ders kitaplarında (5.6.7.8) yer alan kalıpsözleri incelemiştir. Toplumsal-kültürel ilişkileri yansıtan kalıpsözleri 17 başlık (selamlaşma, karşılama, hatır sorma, vedalaşma, yüceltme, teşekkür etme, söz verme, duygusal tepki bildirme, dini inanç bildirme, bir isteği kabul ya da reddetme, uyarma eleştirme ya da tehdit etme, tebrik etme, özür dileme, bir istek bildirme, soru cevap isteyen, genel bir davranış ya da düşünce bildiren ve diğer toplumsal ilişkilerde kullanılan kalıpsözler) altında toplamış ve kitaplardaki geçiş sıklıklarını vermişlerdir. Söz konusu çalışmada *Efendim*, *Ne yazık ki*, *Aman* bizim çalışmamızda bulunmamakta, *Teşekkür ederim* ise sözeylem türleri içerisinde 7. sırada yer almaktadır. *Lütfen*, bizim çalışmamızda emir-rica sözeylem türü olarak 15. sırada, *Hoş geldiniz* karşılama sözeylemi kalıpsözü olarak 11. sırada ve son sırada yer alan *İyi akşamlar* bizim çalışmamızda selamlaşma sözeylemi kalıpsözü olarak 5. sırada yer almaktadır.

Okuyan (2012) çalışmasında, Canbulat ve Dilekçi'de (2013) olduğu gibi, anadili Türkçe olan ilköğretim birinci kademe (1.2.3.4.5) ve ikinci kademe (6.7.8.sınıf) öğrencilerinin Türkçe ders kitaplarındaki kalıpsözleri ve kullanım sıklıklarını araştırmıştır. Kalıpsözler, hayır duaları (alkışlar), beddualar (kargışlar) ve toplumsal-kültürel ilişkiler olarak üç başlık altında toplanmıştır. Söz konusu çalışmada hayır dualar adı altında verilen *Sağ ol* bizim çalışmamızda teşekkür etme sözeylemi bağlamında verilmiş, bütüncemizi oluşturan kitaplarda beddualarla ilgili hiçbir kalıpsöze rastlanmadığı için beddua sözeylemi de yer almamıştır.

Çalışmamızda çeşitli sözeylem türleriyle verdiğimiz kalıpsözler, Okuyan (2012)'ın çalışmasında toplumsal-kültürel ilişkileri yansıtan kalıpsözler olarak bir bütün içerisinde verilmiş daha sonra kullanım yerlerine göre alt gruplara ayrılmıştır. Okuyan (2012)'ın, toplumsal-kültürel ilişkiler bütününde sembolik olarak ödüllendirme adında verdiği *Aferin* kalıpsözü, bizim çalışmamızda kutlama sözeylemi bağlamında

verilmiştir. Buna ek olarak yeme-içme durumlarında söylenen *Elinize sağlık* kalıpsözü, bizde teşekkür etme sözeylemi bağlamında ve yine yeme-içme durumlarında söylenen *Afiyet olsun* bizim çalışmamızda iyi dilekte bulunma sözeylemi bağlamında verilmiştir.

Toplam kullanım sıklıkları bakımından sözeylem türleri arasında farklılık görülmektedir. Bütüncemizi oluşturan beş kitapta, iyi dilekte bulunma (68), cevap verme (62) en çok; temenni (2), teselli (2), ret (1) ve sevinme (1) sözeylemleri de en az kullanılan sözeylemlerdir.

İyi dilekte bulunma sözeylemi için kullanılan kalıpsözlerin 21'i *Pratik Türkçe*, 13'ü *İstanbul*, 12'si *Yeni Hitit*, 11'i *Gökkuşağı Türkçe* ve *İzmir*'de; cevap verme sözeylemi için kullanılan kalıpsözlerden 15''i *Pratik Türkçe*, 14'ü *Gökkuşağı Türkçe*, 12'si *İstanbul* ve *Yeni Hitit*'te ve 9'u *İzmir'de* kullanılmıştır. Temenni sözeylemi için *Pratik Türkçe* ve *İstanbul* setlerinde yine birer kalıpsöz kullanılırken diğer kitaplarda hiçbir kalıpsöz yer almamıştır. Teselli sözeylemi için sadece *Pratik Türkçe*'de iki kalıpsöz kullanımı mevcutken, diğer kitaplarda bu kalıpsözlere hiç yer verilmemiştir. Son sıralarda bulunan ret sözeylemi için yalnızca *Yeni Hitit*'te ve sevinme sözeylemi için de sadece *İstanbul*'da birer kalıpsöz kullanılmıştır.

Bütüncemizi oluşturan YTÖ setlerinde sözeylem türleri sıklıkları Tablo 1'de büyükten küçüğe doğru sıralanmıştır. Sözeylem türlerinin toplam kullanım sıklıkları bakımından iyi dilekte bulunma sözeylemi *Pratik Türkçe*, *İstanbul*, *İzmir* ve *Yeni Hitit* kitaplarında en çok başvurulan tür; cevap verme sözeylemi *Gökkuşağı Türkçe* ve *Yeni Hitit*'te en çok başvurulan tür olmuştur. Bu doğrultuda kitaplararasında kullanım sıklığı açısından farklılıklar olduğu söylenebilir.

En az kullanılan sözeylem türlerine bakıldığında, temenni, ret ve sevinme sözeylemleri kalıpsözleri ya hiç kullanılmamış ya da sadece birer defa kullanılmış; teselli sözeylemine ait iki kalıpsözün ise yalnızca *Pratik Türkçe* setinde kullanıldıkları görülmüştür. İzleyen bölümde YTÖ ders ve alıştırma kitaplarındaki sözeylemlere ait kalıpsöz türleri sıklıkları bakımından incelenmiştir.

4.2. Kalıpsözler ve Türleri

Sözeylem türleri kullanıldıkları kalıpsöz sıklıklarıyla Tablo 2'de verilmiştir. Tablonun yatay okunması sözeylemlerin kitaplararası kalıpsöz sıklıklarını; dikey okunması da aynı kitapta sözeylemler arası kalıpsöz sıklıklarını göstermektedir. YTÖ setlerindeki sözeylemler kalıpsöz türleri sıklıklarına göre incelendiğinde toplam 2418

kullanım bulunmuştur: *Gökkuşağı Türkçe* (667), *Pratik Türkçe* (477), *İstanbul* (442), *İzmir* (429) ve *Yeni Hitit* (403). Tablo 2'ye genel olarak bakıldığında birtakım sözeylemlerin bazı kitaplarda önemsendiği, birtakım sözeylemlerin ise daha az önemsendiği ve hatta bazı kitaplarda hiç yer almadığı görülmüştür.

Tablo 2

Türkçe Öğretimi Ders Kitapları ve Kalıpsöz Türleri

	Sözeylemler	**Yeni Hitit A1-A2**	**Gökkuşağı Türkçe A1-A2**	**İstanbul A1-A2**	**İzmir A1-A2**	**Pratik Türkçe A1-A2**	**Toplam**
1	Cevap verme	62	137	90	77	92	458
2	Selamlaşma	60	115	80	80	66	401
3	Teşekkür etme	61	85	46	36	56	284
4	Onay	52	41	37	62	39	231
5	Hal hatır sorma	26	53	38	53	45	215
6	Vedalaşma	31	67	44	36	24	202
7	İyi dilekte bulunma	20	38	36	23	48	165
8	Karşılama	15	25	7	16	21	84
9	Emir /Rica	20	22	16	9	14	81
10	Takdim	9	19	10	7	13	58
11	Soru sorma	10	19	8	10	10	57
12	Dikkat çekme	8	21	4	3	13	49
13	Davet	6	7	14	8	11	46
14	Kutlama	7	7	3	1	7	25
15	Şaşırma	9	6	1	3	2	21
16	Özür dileme	4	4	3	3	2	16
17	Taziye	0	1	2	0	5	8
18	Teselli	0	0	0	0	5	5
19	Kızma	0	0	0	2	2	4
20	Ret	3	0	0	0	0	3
21	Temenni	0	0	1	0	2	3
22	Sevinme	0	0	2	0	0	2
	Toplam	403	667	442	429	477	2418

İnsanlar birbirleriyle karşılaştıklarında, gündelik yaşamlarında ve diyalog esnasında genellikle selamlaşma, daha sonra hal hatır sorma ve ayrılmada vedalaşma kalıpsözlerini kullanırlar. Bütüncemizi oluşturan kitaplarda özellikle bu üç sözeyleme ait kalıpsözlerin daha sık kullanılacağını düşünmemize rağmen *Gökkuşağı Türkçe*, *Pratik Türkçe*, *İstanbul* ve *Yeni Hitit* kitaplarında cevap verme sözeylem türlerine ait kalıpsözlerin selamlaşma kalıpsözlerinden daha fazla kullanıldığı ve yine sözeylem

türlerini incelediğimiz zaman toplamda 458 sıklıkla en fazla yine cevap verme sözeylemine ait kalıpsözlerin kullanıldığını görüyoruz. Cevap verme sözeylemi kalıpsözlerinin selamlaşma, hal hatır sorma ve vedalaşma sözeylemi kalıpsözlerinden daha fazla kullanılmasının sebebini ise diğer birtakım sözeylemlerin taşıyıcısı konumunda ve onların cevabı niteliğinde olmasıyla ilişkilendiriyoruz. Söz gelimi *Nasılsın*? diye hal hatır soran birisine *İyiyim*, *Fena değil*, *İyilik sağlık*, *Eh işte* vb. gibi pek çok farklı cevaplar verilebilir. Aynı şekilde *Teşekkür ederim* diyen bir kişiye yine *Bir şey değil*, *Önemli değil*, *Rica ederim* vb. cevapların verilmesi cevap verme sözeylemine ait kalıpsözlerin kullanım sıklıklarını oldukça arttırmaktadır. Sözeylem türü olarak ikinci sırada yer alan cevap verme kalıpsözlerinin kullanım sıklıkları bakımından ilk sırada yer alması kullanım ve çeşitliliğin en üst seviyede olduğunu göstermektedir.

Sevinme sözeylemine ait *Yaşasın* kalıpsözü sadece *İstanbul* ders kitabında iki kez kullanılmıştır. Aynı şekilde sözeylem türü olarak da son sıralarda yer almaktadır.

Sözeylem türü, kalıpsöz çeşitliliği bağlamında yüksek olmasına rağmen kullanım sıklığı açısından düşük olabilmektedir. Örneğin iyi dilekte bulunma sözeylemi tür olarak ilk sırada yer almasına rağmen kullanım sıklığında yedinci sıraya düşmüştür. Dolayısıyla türün fazlalığı kullanım sıklığında süreklilik göstermemiştir. Teşekkür etme bu duruma tam tersi bir örnektir. Türü az olmasına rağmen kullanım sıklığı oldukça yüksektir.

Sonraki bölüm YTÖ ders ve alıştırma kitaplarındaki kalıpsöz kullanım sıklık ve çeşitliliklerinin karşılaştırmalı bir incelemesini sunmaktadır.

4.3. Kalıpsözler ve Sözeylemler: Kitaplararası Karşılaştırma

İncelenen ders ve alıştırma kitaplarında her bir sözeylem için verilen bütün kalıpsözler gruplandırılıp geçiş sıklıkları tablolarda gösterilmiştir.

4.3.1. Cevap Verme Sözeylemi

Cevap verme bir söze, bir soruya, bir duruma karşılık verilen yanıttır. Bütüncemizi oluşturan kitaplarda cevap verme sözeylemine ait 16 farklı kalıpsöz türü bulunmuştur: *iyiyim*, *memnun oldum*, *güle güle*, *hoş bulduk*, *alo*, *iyilik*/*iyilik sağlık*, *rica ederim*, *elbette*, *bir şey değil*, *maalesef*, *önemli değil*, *fena değil*, *sen de gör/hep beraber*, *eh işte*, *kısmet* ve *aleykümselam*. Ders kitaplarında 314, alıştırma kitaplarında

144 olmak üzere toplamda 458 defa kullanıldığı saptanmıştır. Bunlardan *iyiyim* 151, *memnun oldum* 109 ve *güle güle* 45 sıklıkla en fazla kullanılan kalıpsözler olmuşlardır. Böylece cevap verme sözeylemindeki kalıpsözlerin büyük çoğunluğunu bu kalıpsözlerin karşıladığını söylemek mümkündür (305/458). Cevap verme sözeylemine ait kalıpsözler ve kullanım sıklıkları Tablo 3a ve 3b'de verilmiştir.

Tablo 3a

Ders Kitaplarında Cevap Verme Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

	Ders Kitabı															
Cevap verme	**Aleyk ümselam**	**Alo**	**Bir şey değil**	**Eh işte**	**Fena değil**	**Elbette**	**Güle güle**	**Hoş bulduk**	**İyilik/İyilik-sağlık**	**İyiyim**	**Kısmet**	**Maalesef**	**Memnun oldum**	**Önemli değil**	**Rica ederim**	**Sen de gör/hep beraber**
Yeni Hitit	0	7	1	0	1	1	1	2	2	10	0	2	6	2	3	0
Gökkuşağı Türkçe	0	1	4	0	0	5	11	4	0	21	0	1	22	0	1	0
İstanbul	0	4	0	1	1	0	8	3	4	23	0	0	18	2	3	0
İzmir	0	2	0	0	0	0	0	5	11	25	0	2	12	0	0	1
Pratik Türkçe	1	1	5	0	2	1	8	7	2	28	1	4	15	0	3	3
Toplam	1	15	10	1	4	7	28	21	19	107	1	9	73	4	10	4

Tablo 3b

Alıştırma Kitaplarında Cevap Verme Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

	Alıştırma Kitabı															
Cevap verme	**Aleykümselam**	**Alo**	**Bir şey değil**	**Eh işte**	**Fena değil**	**Elbette**	**Güle güle**	**Hoş bulduk**	**İyilik/İyilik-sağlık**	**İyiyim**	**Kısmet**	**Maalesef**	**Memnun oldum**	**Önemli değil**	**Rica ederim**	**Sen de gör/hep beraber**
Yeni Hitit	0	4	0	0	0	0	1	2	2	7	0	2	2	0	4	0
Gökkuşağı Türkçe	1	3	2	0	2	5	11	3	1	18	0	1	14	2	4	0
İstanbul	0	2	0	0	0	0	2	0	0	10	0	2	7	0	0	0
İzmir	0	1	0	0	0	0	3	0	0	5	0	0	9	0	1	0
TAK	0	0	0	0	0	0	0	2	0	4	0	0	4	1	0	0
Toplam	1	10	2	0	2	5	17	7	3	44	0	5	36	3	9	0

4.3.1.1. İyiyim

Cevap verme sözeylemine ait *iyiyim* kalıpsözü, nasıl olduğu sorulan bir kişinin cevap olarak iyi durumda olduğunu belirtmek amacıyla söylediği bir sözdür. YTÖ ders kitaplarında 107, alıştırma kitapları bütününde 44 olmak üzere toplamda 151 sıklıkla en çok kullanılan kalıpsözdür. Ders kitaplarında kullanımına sık rastladığımız *iyiyim*, alıştırma kitaplarında yalnızca 44 defa kullanılmıştır. 28 sıklıkla en fazla *Pratik Türkçe* de konu edilen *iyiyim* kalıpsözünü *TAK* sadece 4 sıklıkla vermiş böylece alıştırma kitapları bütününde bu kalıpsözü en az tekrarlayan kitap olmuştur. En az *Yeni Hitit* ders kitabında bulunan söz konusu kalıpsözün bu setin alıştırma kitabında kullanımı daha azdır (7/10). *İyiyim* kalıpsözü, *Gökkuşağı Türkçe* ders kitabında 21, alıştırma kitabında ise 18 defa kullanılmıştır. *Gökkuşağı Türkçe* diğer setlerin alıştırma kitaplarına kıyasla bu kalıpsözü en çok tekrar eden alıştırma kitabıdır. *İzmir* (5/25) ve *İstanbul* (10/23) setlerindeki kullanım ders ve alıştırma kitapları arasında farklılık göstermektedir.

YTÖ ders kitaplarında *iyiyim* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 1- Merhaba, Adınız Ne?*
  Ayşe: Merhaba
  Ali: Merhaba
  Ayşe: Nasılsın?
  Ali: Teşekkür ederim. *İyiyim*. Sen nasılsın?

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 1- Nasılsın?*
  Bilal: Merhaba, nasılsın?
  Ali: *İyiyim*. Ya sen?

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 1- Tanışma, Selamlaşma, Dilekler*
  Dilek: Selam Zeynep! Nasılsın?
  Zeynep: *İyiyim*, teşekkür ederim.

- *İzmir Ders Kitabı 1, ünite 1- Tanışma, Selamlaşma*
  -Merhaba Ahmet nasılsın?
  -*İyiyim* sen nasılsın?

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 1- Tanışma*
  A: Merhaba. Ne haber?
  B: *İyiyim*. Sen nasılsın?

4.3.1.2. Memnun oldum

Memnun oldum kalıpsözü, kişilerin birbirleriyle tanıştıkları için mutlu ve memnun olduklarını ifade ettikleri bir sözdür. YTÖ ders kitaplarında 73, alıştırma kitaplarında 36 olmak üzere toplamda 109 sıklıkla en fazla kullanılan ikinci kalıpsözdür. *İyiyim* kalıpsözünde olduğu gibi ders kitaplarında geçiş sıklığı çok olsa da alıştırma kitaplarında neredeyse 2 kattan azdır (36/73). Ders kitabında 22, alıştırma kitabında 14 sıklıkla bu kalıpsözün kullanımına en çok başvuran *Gökkuşağı Türkçe*'dir. *Yeni Hitit* ise ders kitabında 6, alıştırma kitabında 2 kullanımla bu kalıpsözü en az barındıran settir. *Pratik Türkçe*, *İstanbul* ve *İzmir* setlerinin ders kitaplarında kullanılan bu kalıpsöz alıştırma kitaplarında daha az kullanılmıştır (sırasıyla 4/15, 7/18, 9/12).
YTÖ ders kitaplarında *memnun oldum* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 1-Merhaba, Adınız Ne?*
  Ayşe: Benim adım Ayşe.
  Ali: Tanıştığımıza *memnun oldum*.
  Ayşe: Ben de *memnun oldum*.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 1- Alıştırmalar*
  …
  Ayşe: Teşekkür ederim. Bende iyiyim. Benim adım Ayşe. Ya senin?
  You: …
  Ayşe: Tanıştığımıza *memnun oldum*.

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 1- Tanışma, Selamlaşma, Dilekler*
  Ali: Merhaba, benim adım Ali. Senin adın ne?
  Murat: Benim adım Murat.
  Ali: *Memnun oldum*.
  Murat: *Ben de memnun oldum*.

- *İzmir Ders Kitabı 1, ünite 1- Tanışma, Selamlaşma*
  -Merhaba Ahmet nasılsın?
  -*İyiyim* sen nasılsın?
  -*Memnun oldum* Ahmet.
  -Ben de *memnun oldum*.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 1- Tanışma*
  Olga: Benim adım Olga. Sizin adınız ne?
  Maria: Benim adım Maria.
  Olga: *Memnun oldum*.
  Maria: Ben de *memnun oldum*.

4.3.1.3. Güle Güle

Güle güle kalıpsözü, bir sohbet ya da bir görüşme sonunda gidenin kalana söylediği *hoşça kal* ya da *görüşürüz* gibi vedalaşma kalıpsözlerine karşılık söylenebilecek sözlerden biridir. YTÖ ders kitaplarında 28, alıştırma kitaplarında 17 olmak üzere toplam 45 sıklıkla en çok kullanılan üçüncü kalıpsöz olmuştur. En fazla *Gökkuşağı Türkçe*'de yer alan *güle güle* kalıpsözü, ders ve alıştırma kitabında dengeli bir kullanıma sahiptir (11/11). Diğer taraftan 8 sıklıkla *Pratik Türkçe*'de ve yine aynı sıklıkla *İstanbul*'da kullanılan bu kalıpsözün *TAK*'ta hiç kullanılmadığı (0/8), *İstanbul* alıştırma kitabında ise kullanımının 4 kat azaldığı görülmektedir (2/8). *İzmir* ders kitabına konu edilmeyen bu kalıpsözün aynı setin alıştırma kitabında 3 sıklıkla kullanılması dikkat çekicidir (0/3). *Yeni Hitit* ders ve alıştırma kitabında dengeli bir kullanım görülmektedir (1/1).

YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *güle güle* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 1- Merhaba, Adınız Ne?*
  ….
  Selma: Sağ ol. Ben de iyiyim. Hoşça kal Ahmet. Görüşmek üzere.
  Ahmet: *Güle güle*. Görüşürüz.

- *Türkçe Alıştırma Kitabım, ünite 2- Nerelisin*
  …

Maria: Hoşça kal.
Hatice: *Güle güle*.

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 1- Tanışma, Selamlaşma, Dilekler*
  …
  Aslı: Görüşmek üzere. Hoşça kal.
  Ümit: Görüşürüz. *Güle güle*.

- *İzmir Alıştırma Kitabı 1, ünite 6- Organlarım*
  Doktor: … İki ay sonra kontrole geliyorsunuz.
  Hasta: Tamam teşekkür ederim. İyi çalışmalar.
  Doktor: Geçmiş olsun. *Güle güle*.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 1- Selamlaşma ve Ayrılma*
  …
  B: Teşekkürler, iyiyim. Sen nasılsın?
  A: Ben de iyiyim. Görüşürüz.
  B: *Güle güle*.

4.3.1.4. Hoş Bulduk

Hoş bulduk kalıpsözü, *hoş geldin* ya da *hoş geldiniz* karşılama sözlerine karşılık iyi ve hoş karşılandık anlamında söylenen bir sözdür. Birine *hoş geldin* ya da *hoş geldiniz* dendiğinde genelde kişi *hoş buldum* yerine *hoş bulduk* cevabını vermektedir. Bu durumda *hoş bulduk* ifadesinin dile pelesenk olması ve kulağa daha hoş gelmesinin yanı sıra bir nezaket biçimi olmasının da etkili olduğunu düşünmekteyiz. *Hoş buldum* yanlış bir ifade biçimi değildir ama *hoş bulduk* gerek günlük dilde gerekse kaynak kitaplarımızda kullanılan tek kalıpsözdür. Geçiş sıklığı açısından *hoş bulduk* ders kitaplarında 21, alıştırma kitaplarında 7 olmak üzere toplamda 28 sıklıkla kullanılmıştır. Yedi sıklıkla kullanımına en çok *Pratik Türkçe*'de rastladığımız bu kalıpsöz, *TAK*'ta sadece 2 defa tekrar edilmiştir. Aynı kalıpsöz *İstanbul* ders kitabında 3, *İzmir* ders kitabında 5 defa geçmesine rağmen söz konusu setlerin alıştırma kitaplarına konu edilmediği görülmektedir. *Gökkuşağı Türkçe* ders kitabında 4 sıklıkla yer alsa da

alıştırma kitabında 3 defa tekrar edilmiştir. *Hoş bulduk* kalıpsözü için sadece *Yeni Hitit* ders ve alıştırma kitaplarında dengeli bir kullanım görülmektedir (2/2).
YTÖ ders kitaplarında *hoş bulduk* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 10-Elmanın Kilosu Kaç Lira?*
  Manav: Buyurun beyefendi. Hoş geldiniz.
  Kemal Bey: *Hoş bulduk*.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 1- Hoş geldiniz*
  Ayhan: Hoş geldiniz.
  Katty: *Hoş bulduk*.

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 6-Eczanede*
  Eczacı: Merhaba, hoş geldiniz.
  Sibel Hanım: Merhaba, *hoş bulduk*.

- *İzmir Ders Kitabı 1, ünite 4-Emlakçı*
  Emlakçı: Hoş geldiniz.
  Kiracı: *Hoş bulduk*.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 1-Selamlaşma ve Ayrılma*
  A: Buyurun Pınar Hanım. Hoş geldiniz.
  B: *Hoş bulduk*.

4.3.1.5. Alo

Alo kalıpsözü, telefon çaldığında konuşmaya başlamak için söylenen bir sözdür. YTÖ ders kitaplarında 15, alıştırma kitaplarında 10 olmak üzere toplamda 25 sıklıkla kullanılmıştır. En çok *Yeni Hitit* ders kitabında 7 sıklıkla kullanılan bu kalıpsöz, aynı setin alıştırma kitabında sadece 4 defa tekrar edilmiştir. *İstanbul* ders kitabında 4, alıştırma kitabında ise 2 sıklıkla bulunan söz konusu kalıpsöz için kullanım oranında yarı yarıya düşüş görülmektedir. *Gökkuşağı Türkçe* ders kitabına sadece 1 kez konu edilse de aynı setin alıştırma kitabında 3 defa tekrar edilmiştir. *Pratik Türkçe* ders kitabında 1 kez geçen bu kalıpsöz *TAK*'ta konu edilmemiştir. *İzmir* ders kitabında 2

sıklıkla verilen aynı kalıpsöz bu setin alıştırma kitabında sadece 1 defa tekrar edilmiştir. *Alo* kalıp sözüyle benzer işlevde olan *efendim* yine telefon konuşmasında seslenme olarak tercih edilen başka bir kalıpsözdür. İncelediğimiz kitapların hiçbirinde *efendim* kalıp sözüne yer verilmemesi bizce bir eksikliktir. Çünkü öğrencilere bu bağlamda *efendim* kalıpsözünün de kullanılabileceği aktarılmalıdır.
YTÖ ders kitaplarında *alo* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 13-Yarın Hava Nasıl Olacak**?***
  Ahmet: *Alo* Hülya, ben Ahmet nasılsın?
  Hülya: Teşekkür ederim. İyiyim. Sen nasılsın?

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 5- Otelde*
  Siz: *Alo*
  Resepsiyon: Buyrun?

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 1- Yol Tarifi*
  Harun: *Alo*!
  Ömer: Efendim.

- *İzmir Ders Kitabı 1, ünite 2- Sen Kitap Okuyor Musun?*
  Ayşe: *Alo*!
  Eda: *Alo* Ayşe, ne haber?

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 2- Cumartesi Planı*
  Ezgi: *Alo* Selen, ne haber?
  Selen: Ezgiciğim!...

4.3.1.6. İyilik/ İyilik sağlık

İyilik/iyilik sağlık kalıpsözü, bir kişiye nasıl olduğu sorulduğunda iyi ve sağlıklı bir durumda olduğunu ifade etmek için söylediği bir sözdür. YTÖ ders kitaplarında 19, alıştırma kitabında sadece 3 sıklıkla toplamda 22 kez kullanılmıştır. *İzmir* ders kitabında 11 sıklıkla kullanımına en çok rastladığımız kalıpsözün bu setin alıştırma kitabında hiç kullanılmaması dikkat çekicidir. *Yeni Hitit* setinde ikişer sıklıkla dengeli bir kullanım

sağlandığı görülmektedir. *Gökkuşağı Türkçe*'de hiç kullanılmamasına rağmen alıştırma kitabında 1 kez yer almıştır. *Pratik Türkçe*'de 2, *İstanbul*'da 4 sıklıkla yer alan kalıpsözün ne *TAK*'ta ne de *İstanbul* alıştırma kitabında bulunmaması yine dikkat çekicidir.

YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *iyilik/ iyilik sağlık* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Alıştırma Kitabı 2, ünite 7-Bugün Türkçe Var Mı?*
  A: Ne var ne yok?
  B: *İyilik*. Senden ne haber?

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 1- Günaydın*
  Ahmet: Günaydın, ne var ne yok?
  Selim: *İyilik*. Senden?

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 1- Tanışma, Selamlaşma, Dilekler*
  Öznur: Ne haber Sinem?
  Sinem: *İyilik*, senden ne haber?

- *İzmir Ders Kitabı 1, ünite 2- Sen Kitap Okuyor Musun?*
  Ayşe: Alo!
  Eda: Alo Ayşe, naber?
  Ayşe: *İyilik* senden naber?
  Eda: *İyilik* benden de.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 2- Cumartesi Planı*
  Ezgi: Alo Selen, ne haber?
  Selen: Ezgiciğim! *İyilik*, senden ne haber?

4.3.1.7. Rica Ederim

Rica ederim kalıpsözü, kendisine teşekkür edilen kişinin aslında teşekküre gerek olmadığını belirtmek amacıyla söylediği bir sözdür. YTÖ ders kitaplarında 10, alıştırma kitaplarında 9 sıklıkla toplamda 19 kez geçmektedir. *Gökkuşağı Türkçe* ders kitabına 1 defa konu edilen kalıpsöz bu setin alıştırma kitabında 4 defa tekrar edilmiştir. *Pratik*

Türkçe ve *İstanbul* ders kitaplarında eşit miktarda bulunan bu kalıpsöz bu setlerin alıştırma kitaplarına da hiç konu edilmemiştir. (0/3). Aynı kalıpsöz, *Yeni Hitit* ders kitabında 3, alıştırma kitabında 4 defa tekrar edilmiştir.

YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *rica ederim* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Alıştırma Kitabı 2, ünite 9-Affedersiniz, Okul Nerede?*
  …
  A: Çok teşekkürler.
  B: *Rica ederim*. Bir şey değil.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 4- Doktora İhtiyacım Var. Doktor Nerede?*
  Özlem: …
  Gürol: Teşekkür ederim. Sağ olun.
  Özlem: *Rica ederim*.

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 6-Otelde*
  …
  Kaya Bey: Çok teşekkürler. İyi geceler.
  Resepsiyon Görevlisi: *Rica ederim*…

- *İzmir Alıştırma Kitabı 1, ünite 4- Yol Tarif Ediyorum*
  …
  Bir kişi: Çiçek kafe orada…
  Turist: Çok teşekkür ederim.
  Bir kişi: *Rica ederim*. İyi günler.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 9- Çok Kültürlü Bir Dünya*
  A: Yardımlarınız için çok teşekkür ederim.
  B: *Rica ederim*.

4.3.1.8. Elbette

Elbette kalıpsözü, her ne kadar onay sözeylemi kalıpsözlerinden biri olsa da incelenen ders ve alıştırma kitaplarında bir soruya, bir duruma verilen yanıt olarak da konu edildiği için cevap verme kalıpsözleri içerisinde de yer almaktadır. Onay anlamı taşıyan *elbette* kalıpsözüne ait kullanım onay sözeylemi kalıpsözleri bölümünde yer almaktadır. Bu bölümde cevap verme bağlamındaki kullanımı konu edilmiştir. YTÖ ders kitaplarında 7, alıştırma kitaplarında 5 olmak üzere toplamda 12 defa geçmektedir. Söz konusu kalıpsöz için sadece *Gökkuşağı Türkçe* setinde dengeli ve yüksek bir kullanım söz konusudur (5/5). *Pratik Türkçe* ve *Yeni Hitit* ders kitaplarında birer defa konu edilmesine rağmen ne söz konusu setlerin alıştırma kitaplarında ne de diğer setlerde kullanımına rastlanmamıştır.
YTÖ ders kitaplarında *elbette* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 4- Kampüste Hayat Var*
  …
  Garson: Mercimek çorbası, dolma ve salata var.
  Müşteri: Hım. Güzel. Peki, içecek var mı?
  Garson: *Elbette*. …

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 2, ünite 16- Karşılaşma*
  Mehmet: Müziğe devam ediyor musun?
  Betül: *Elbette*, müzik benim en büyük tutkum.

4.3.1.9. Bir Şey Değil

Bir şey değil kalıpsözü, yapılan bir iyilik karşısında teşekkür eden kişiye aslında teşekkür etmesine gerek olmadığını belirten bir sözdür. YTÖ ders kitaplarında 10, alıştırma kitaplarında 2 olmak üzere toplamda 12 defa kullanılmıştır. Kullanımına en çok *Pratik Türkçe*'de rastlanan bu kalıpsözün *TAK*'ta kullanılmadığı görülmektedir (0/5). *Gökkuşağı Türkçe* ders kitabında 4 sıklıkla yer alan bu kalıpsözün kullanımı alıştırma kitabında yarı yarıya azalmıştır. Bununla birlikte *Yeni Hitit* ders kitabına 1 defa konu edilen *bir şey değil* kalıpsözü bu setin alıştırma kitabında yer almamıştır. *İstanbul* ve *İzmir* setlerinde ise kullanımına rastlanmamıştır.
YTÖ ders kitaplarında *bir şey değil* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 2, ünite 3-Hangi Tür Müzikten Hoşlanırsınız?*

  …

  Gazeteci: Bize vakit ayırdığınız için teşekkürler.

  Sezen Aksu: *Bir şey değil*.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 4- Kampüste Hayat*

  Sürücü: …! Buralarda banka var mı?

  Güvenlik: Evet, var.

  …

  Sürücü: Teşekkür ederim.

  Güvenlik: *Bir şey değil*.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 1- Ne? Kim? Neresi*

  A: Bir kola lütfen.

  B: Tabii, buyurun

  A: Teşekkürler.

  B: *Bir şey değil*.

4.3.1.10. Maalesef

Maalesef kalıpsözü, kendisine sorulan bir soruya olumsuz karşılık olması ya da gerçekleşmesi mümkün olmayan durumlar karşısında üzüntüsünü dile getirmek için söylenen bir sözdür. YTÖ ders kitaplarında 7, alıştırma kitaplarında 5 olmak üzere toplamda 12 defa kullanılmıştır. *Pratik Türkçe*, *İzmir* ve *Yeni Hitit* ders kitaplarında aynı sıklıkla (2) bulunmasına rağmen sadece *Yeni Hitit* alıştırma kitabında (2/2) dengeli bir kullanım görülmektedir. Diğer setlerin alıştırma kitaplarında kullanım görülmemiştir. Aynı kalıpsözün *Gökkuşağı Türkçe* setinde de dengeli bir kullanımı vardır (1/1). *İstanbul* ders kitabında kullanımı olmasa da bu setin alıştırma kitabında 2 kez konu edilmesi ilgi çekicidir.

YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *maalesef* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Alıştırma Kitabı 1, ünite 4-Saat Kaç?*

Erol: Evinizin garajı var mı?
Levent: Hayır, *maalesef* evimizin garajı yok.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 5- Ailen Nerede?*
  Siz: Benim adım Matyas. Hesap açtırmak istiyorum.
  Banka Memuru: Kimlik?
  Siz: *Maalesef* yok.
- *İstanbul Alıştırma Kitabı 1, ünite 3-Alışverişte*
  Tezgâhtar: Ne renk istiyorsunuz?
  Meral: Kırmızı lütfen.
  Tezgâhtar: *Maalesef* kırmızı kazağımız yok.

- *İzmir Ders Kitabı 1, ünite 2- Cevapları oku ve soru yaz*
  1… Evet, *maalesef* kullanıyorum.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 9- Erkekler Mars'tan, Kadınlar Venüs'ten*
  -Maalesef yarınki pikniğe biz gitmiyoruz.

4.3.1.11. Önemli Değil

Önemli değil, *bir şey değil* kalıpsözü gibi yapılan bir iyilik karşısında teşekkür eden kişinin aslında teşekkür etmesine gerek olmadığı anlamında söylenen bir sözdür. YTÖ ders kitaplarında dört, alıştırma kitaplarında üç sıklıkla toplamda yedi defa kullanılmıştır. *İstanbul* ve *Yeni Hitit* ders kitaplarında ikişer sıklıkla kullanılan söz konusu kalıpsözün bu setlerin alıştırma kitaplarında hiç yer almadığı görülmektedir. Aynı kalıpsözün *Gökkuşağı Türkçe* ders kitabına konu olmayıp alıştırma kitabında iki defa tekrar edilmesi ve yine aynı şekilde *Pratik Türkçe* ders kitabında da hiç kullanılmayıp *TAK*'ta bir defa geçmesi dikkat çekicidir. *İzmir* setlerinde ise kullanımı söz konusu değildir.
YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *önemli değil* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Alıştırma Kitabı 1, ünite 1-Hangi Sporları Yaparsınız?*
  …

Erkan: Ya, öyle mi. Bak, buna çok sevinirim. Bu iyiliğini hiçbir zaman unutmayacağım.
Atalay: *Önemli değil*. Benim yerimde olsaydın, eminim sen de aynısını yapardın.

- *Türkçe Alıştırma Kitabım, ünite 2- Okulda Bilgisayar Laboratuarında*
  Necla: Affedersin! Silgin var mı?
  Ayfer: Var.
  Necla: Benim silgim yok.
  Ayfer: *Önemli değil*. …

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 6- İş İlanı*
  Esra: …Yani on beş yirmi gün sonra işe başlayabilirim.
  Cihan Bey: *Önemli değil*…

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 9- Çok Kültürlü Bir Dünya*
  A: Özür dilerim, geç kaldım.
  B: *Önemli değil*. Buyurun oturun.

4.3.1.12. Fena Değil

Fena değil kalıpsözü, bir durum ve olay karşısında fikri sorulan kişinin çok iyi değil, idare eder anlamında kullandığı bir sözdür. YTÖ ders kitaplarında dört, alıştırma kitaplarında iki olmak üzere toplamda altı defa kullanılmıştır. *Pratik Türkçe*'de iki kez kullanılmasına rağmen *TAK*'ta hiç kullanılmamış, *İstanbul* ve *Yeni Hitit* ders kitaplarında birer kez kullanılmış ama bu setlerin alıştırma kitaplarında kullanımına hiç rastlanmamıştır. *Gökkuşağı Türkçe* ders kitabında hiç yer almayan *fena değil* kalıpsözünün bu setin alıştırma kitabında iki kez geçmesi ilginçtir. *İzmir* setinde ise kullanımı görülmemiştir.
YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *fena değil* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Alıştırma Kitabı 2, ünite 7-Bugün Türkçe Var Mı?*
  …
  Musa: Matematik sınavı nasıl geçti?

Murat: *Fena değil*….

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 1- Kendini Tanıtma*
  Ahmet: Günaydın, ne var ne yok?
  Selim: İyilik. Senden?
  Ahmet: *Fena değil*.

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 1- Tanışma, Selamlaşma, Dilekler*
  Nihan: Ne var ne yok Mete?
  Mete: Eh işte, *fena değil*.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 1- Ne Var Ne Yok*
  A: Bu ayakkabılar nasıl?
  B: *Fena değil* ama…

4.3.1.13. Sen de gör/ hep beraber

Sen de gör/ *hep beraber* kalıpsözleri, hapşıran kişiye etrafındakilerce uzun ve güzel bir hayat yaşaması anlamında söylenen *çok yaşa* kalıpsözüne karşılık, bu dileğin onlar için de geçerli olması anlamında cevaben verilen sözlerdir. Bütünceyi oluşturan setlerden yalnızca *Pratik Türkçe* ders kitabında üç, *İzmir* ders kitabında ise bir defa kullanılmasına rağmen ne *TAK*'ta ve ne de *İzmir* alıştırma kitabında kullanımına rastlanmamıştır. Ayrıca diğer hiçbir sette kullanımı bulunamamıştır.
YTÖ ders kitaplarında *sen de gör*/ *hep beraber* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 6- Pratik Cümleler*
  Çok yaşa!
  Sen de gör!
  Hep beraber.

- *İzmir Ders Kitabı 2, ünite 7- Nasıl Konuşuyorlarmış?*
  Jack: Mesela ben hapşırdım.
  Tom: Ne kadar ilginç sorular geliyor aklına. "Çok yaşa" diyorlar. Sen de "*sen de gör*" ya da "*hep beraber*" diyorsun.

4.3.1.14. Eh İşte

Eh işte kalıpsözü, kendisine nasıl olduğu sorulan kişinin ne iyi ne de kötü, orta hallice olduğunu belirttiği cevap verme sözüdür. Bütünceyi oluşturan kitaplar içerisinde sadece *İstanbul* ders kitabında bir defa geçmektedir. Ne *İstanbul* alıştırma kitabında ne de diğer hiçbir sette kullanımına rastlanmamıştır.

İstanbul ders kitabında *eh işte* kalıpsözüne ait örnek cümle:

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 1- Tanışma, Selamlaşma, Dilekler*
  Nihan: Ne var ne yok Mete?
  Mete: *Eh işte*, fena değil.

4.3.1.15. Kısmet

Kısmet, herhangi bir durum ya da olay karşısında yorum yaparken ne olacağını kestiremediğimiz ve zaman içinde gerçekleşmesini beklediğimiz Allah'ın uygun gördüğü durum olarak söylenen bir kalıpsözdür. YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında sadece bir defa *Pratik Türkçe*'de konu edilmiştir. Bunun dışında hiçbir sette kullanımı görülmemektedir.

Pratik Türkçe ders kitabında *kısmet* kalıpsözüyle ilgili örnek cümle:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 10- Davet Zamanı*

a. Arkadaşınız Ali, yeni bir araba satın aldı.	…Çok ayıp!
b. Ne zaman evleneceksin?	…Gözünüz aydın!
c. Küçük kızınız arkadaşına vurdu.	…*Kısmet*!
d. Londra Üniversitesi'nde burs kazandınız.	… İnşallah olur!
e. Arkadaşın iş başvurusu yaptı.	… Hayırlı olsun!

4.3.1.16. Aleykümselâm

Aleykümselâm, Arapça *selamünaleyküm* selamlama sözüne ya da *selam söyle* sözüne karşılık olarak *Allah'ın selameti üzerinize olsun* anlamında söylenen bir sözüdür. YTÖ ders kitaplarından yalnızca *Pratik Türkçe*'de ve alıştırma kitaplarından yalınızca *Gökkuşağı Türkçe*'de birer defa yer almıştır. Bunun dışında hiçbir sette kullanımına rastlanmamaktadır.

YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *aleykümselâm* ile ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Alıştırma Kitabı 2, ünite 1-Merhaba, Adınız Ne?*
  A: *Selamünaleyküm*.
  B: *Aleykümselâm*. Nasılsınız

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 6-Kolay Gelsin! Ne Yapıyorsun?*
  Şeyda: Peki, ailene çok *selam söyle*.
  Gönül: *Aleykümselâm*.Sende.

4.3.2. Selamlaşma Sözeylemi

Selamlaşma bir yere gidildiğinde ya da biriyle karşılaşıldığında söz ya da işaretle nezaket gösterme ve esenleme anlamına gelmektedir. YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında selamlaşma sözeylemine ait kalıpsözler şunlardır: *merhaba*, *iyi günler*, *günaydın*, *selam*, *iyi akşamlar*, *selam söyle* ve *selamünaleyküm*. Ders kitaplarında 249, alıştırma kitaplarında 152 olmak üzere toplamda 401kullanım bulgulanmıştır. Selamlaşma sözeylemine ait kalıpsözler ve kullanım sıklıkları Tablo 4a ve 4b'de verilmiştir.

Tablo 4a

Ders Kitaplarında Selamlaşma Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

	Ders Kitabı						
Selamlaşma	**Günaydın**	**Merhaba**	**Selam**	**İyi günler**	**İyi akşamlar**	**Selamın Aleyküm**	**Selam söyle**
Yeni Hitit	3	21	2	7	0	0	0
Gökkuşağı Türkçe	11	25	0	12	3	0	1
İstanbul	6	30	5	3	2	0	0
İzmir	6	19	15	17	0	0	1
Pratik Türkçe	10	36	2	5	3	0	4
Toplam	36	131	24	44	8	0	6

Tablo 4b

Alıştırma Kitaplarında Selamlaşma Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

	Alıştırma Kitabı						
Selamlaşma	**Günaydın**	**Merhaba**	**Selam**	**İyi günler**	**İyi akşamlar**	**Selamın Aleyküm**	**Selam söyle**
Yeni Hitit	4	17	3	3	0	0	0
Gökkuşağı Türkçe	5	36	0	11	9	1	1
İstanbul	5	20	0	7	2	0	0
İzmir	3	10	0	6	3	0	0
TAK	1	5	0	0	0	0	0
Toplam	18	88	3	27	14	1	1

4.3.2.1.Merhaba

Merhaba, günün herhangi bir saatinde karşılaşan kişilerin birbirlerine söyledikleri selamlama sözüdür. Gerek incelediğimiz kitaplarda, gerekse günlük hayatta sohbet, muhabbet ve karşılama/karşılaşma esnasında en fazla kullandığımız kalıpsözdür. YTÖ ders kitaplarında 131, alıştırma kitaplarında 88 olmak üzere toplamda 219 sıklıkla kullanımına en fazla başvurulan kalıpsözdür. Ders kitapları içerisinde geçiş sıklığı en fazla *Pratik Türkçe* olmasına rağmen *TAK*'ta en az sıklıkla yer alması ilginçtir (5/36). On dokuz sıklıkla En az *İzmir* ders kitabında yer alan bu kalıpsöz, bu setin alıştırma kitabında 10 defa yinelenmiştir. *İstanbul* ders kitabında 30 ve *Yeni Hitit*'te 21 sıklıkla yer alan *merhaba* kalıpsözü, bu setlerin alıştırma kitaplarında daha az geçmiştir (20 ve 17). *Gökkuşağı Türkçe*'ye gelince, söz konusu kalıpsöz ders kitabında 25, alıştırma kitabında 36 sıklıkla verilmiştir.

YTÖ ders kitaplarında *merhaba* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 1-Merhaba, Adınız Ne?*
  Ayşe: *Merhaba*.
  Ali: *Merhaba*.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 1- Nasılsın?*

Bilal: *Merhaba*, nasılsın?
Ali: İyiyim. Ya sen?

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 2- Nerede*
  Aslı: *Merhaba* Mehmet! Nasılsın?
  Mehmet: İyiyim Aslı.

- *İzmir Ders Kitabı 1, ünite 1-Tanışma, Selamlaşma*
  -*Merhaba* Ahmet, nasılsın?
  -İyiyim. Sen nasılsın?

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 1- Tanışma*
  Nicole: *Merhaba*
  Tamer: *Merhaba*

4.3.2.2. İyi Günler

İyi günler, insanların gün içerisinde karşılaştıkları zaman günün iyi geçmesi anlamında birbirlerine söyledikleri selamlaşma sözüdür. YTÖ ders kitaplarında 44, alıştırma kitaplarında 27 olmak üzere toplamda 71 sıklıkla en fazla kullanılan ikinci kalıpsözdür. *İyi günler* kalıpsözü, 17 sıklıkla en fazla *İzmir* ders kitabında bulunmasına rağmen alıştırma kitabında sadece 6 defa kullanılmıştır. Diğer taraftan 3 sıklıkla en az *İstanbul* ders kitabında kullanıldığı halde, bu setin alıştırma kitabında 7 defa kullanılmıştır. *Pratik Türkçe*'de ise 5 sıklıkla kullanılmasına rağmen *TAK*'ta kullanımı bulunmamaktadır. *Gökkuşağı Türkçe* setinde kullanım sıklığı birbirine çok yakındır (11/12) ve *Yeni Hitit* ders kitabındaki kullanım sıklığı bu setin alıştırma kitabına oranla daha azdır (3/7).
YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *iyi günler* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı1, ünite 1-Merhaba, Adınız N*e?
  A:*İyi günler*.
  B: *İyi günler*.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 1- Türk Kültürü*

İyi günler!

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 6- İş İlanı*
  Esra: *İyi günler*! Bana yardımcı olabilir misiniz?
  Resepsiyon Görevlisi: *İyi günler* efendim, memnuniyetle.

- *İzmir Ders Kitabı 1, ünite 8- Müşteri uçak bileti almak istiyor*
  Görevli: *İyi günler*. Bilet şirketi. Ben Aylin. Size nasıl yardımcı olabilirim?
  Müşteri: *İyi günler* Aylin Hanım.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 1- Ne? Kim? Neresi?*
  A: Alo! *İyi günler*, orası neresi?
  B: Burası Park Eczanesi.

4.3.2.3. Günaydın

Günaydın, sabah saatlerinde insanların birbirleriyle karşılaştıkları ilk anda birbirlerini selamlamak için kullandıkları sözdür. Ders kitaplarında 36, alıştırma kitaplarında 18 olmak üzere toplamda 54 sıklıkla en fazla kullanılan üçüncü kalıpsöz olmuştur. Ders kitapları içerisinde en çok *Gökkuşağı Türkçe*'de kullanılan bu kalıpsözün, alıştırma kitabındaki kullanım sıklığı yaklaşık yarı yarıya azalmıştır (5/11). Aynı kalıpsöz, *Pratik Türkçe*'de 10 sıklıkla bulunmasına rağmen *TAK*'ta sadece 1 defa konu edilmiştir. *Yeni Hitit* setinde dengeliye yakın bir kullanım görülmektedir (3/4). *İzmir* ve *İstanbul* setlerinin ders kitaplarında aynı sıklıkla yer alan bu kalıpsözün alıştırma kitaplarında daha az kullanıldığı görülmektedir *(İstanbul* 5/6, *İzmir* 3/6*)*.
YTÖ ders kitaplarında *günaydın* kalıp.sözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 1-Merhaba, Adınız Ne?*
  Ahmet: *Günaydın* Selma.
  Selma: *Günaydın* Ahmet. Nasılsın?

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 8- Kitapçıda*
  Alena: *Günaydın*.
  Uğur:… Hoş geldiniz.

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 1- Tanışma, Selamlaşma, Dilekler*
  Can: *Günaydın* öğretmenim, nasılsınız?
  Öğretmen: *Günaydın* Can…

- *İzmir Ders Kitabı 1, ünite 1- Tanışma, Selamlaşma*
  Ahmet:*Günaydın*. Nasılsın?
  Mehmet: İyiyim, sen nasılsın?

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 1- Tanışma*
  A: *Günaydın* arkadaşlar.
  B: *Günaydın*.

4.3.2.4. Selam

Selam, insanların birbirleriyle karşılaştıklarında belirli bir zaman birimine bağlı kalmaksızın kullandıkları selamlaşma sözlerinden biridir. YTÖ ders kitaplarında 24, alıştırma kitaplarında ise sadece 3 olmak üzere 27 sıklıkla yer almaktadır. En fazla *İzmir* ders kitabında kullanılmasına rağmen aynı setin alıştırma kitabında bu kalıpsöze hiç rastlanmamıştır (0/15). *İstanbul* ders kitabında 5, *Pratik Türkçe*'de 2 kez geçen aynı kalıpsözün ne *İstanbul* alıştırma kitabında ne de *TAK*'ta kullanımına rastlanmamıştır. *Yeni Hitit* setinin alıştırma kitabında ders kitabına oranla daha fazla kullanım görülmektedir (2/3). *Gökkuşağı Türkçe* setinde kullanımına rastlanmamıştır (0/0).
YTÖ ders kitaplarında *selam* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 4- Film Saat Kaçta?*
  Duygu: *Selam* Aylin! Nereye böyle?
  Aylin: Sinemaya.

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 2- Neredesin*
  Ali: *Selam* Cem. Neredesiniz?
  Cem: *Selam* Ali.

- *İzmir Ders Kitabı 1, ünite 1- Tanışma, Selamlaşma*
  Suzan: *Selam*.

George: *Selam*.
Suzan: Benim adım Suzan…

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 1- Ne? Kim? Neresi?*
  - *Selam*, benim adım Burak. 26 yaşındayım.

4.3.2.5. İyi akşamlar

İyi akşamlar, insanların akşam saatlerinde karşılaştıklarında ya da ayrıldıklarında akşamın iyi ve hayırlı geçmesi anlamında birbirlerine söyledikleri sözdür. YTÖ ders kitaplarında 8, alıştırma kitaplarında 14 olmak üzere toplamda 22 defa kullanılmıştır. *Gökkuşağı Türkçe* seti (3/9) ders kitabında verilen içerik alıştırma kitabında 3 kat fazla yer alırken (3/9) yine 3 sıklıkla *Pratik Türkçe* ders kitabında bulunan bu kalıpsöz *TAK*'ta hiç kullanılmamıştır. *Yeni Hitit* setinde kullanımına hiç başvurulmayan kalıpsözün *İzmir* setinin yalnızca alıştırma kitabında 3 sıklıkla verilmesi dikkat çekmektedir. *İstanbul* kitaplarındaki dengeli kullanım da dikkat çeken başka bir durumdur (2/2).
YTÖ ders kitaplarında *iyi akşamlar* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 3-Bu Ne?*
  Faruk: *İyi akşamlar* Selin.
  Selin: *İyi akşamlar* Faruk.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 7- Hafta Sonları Ne yaparsın?*
  Martina: Ooo! *İyi akşamlar*, Jana. ….

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 1- Tanışma, Selamlaşma, Dilekler*
  Ayşe: *İyi akşamlar*.
  Timo: *İyi akşamlar*.

- *İzmir Alıştırma Kitabı 1, ünite 1- Tanışma, Selamlaşma-Eşleştir*

  a. akşam — iyi günler
  b. gündüz — günaydın
  c. sabah — *iyi akşamlar*
  d. gece — iyi geceler

Bilindiği üzere, *günaydın* sadece sabah saatlerinde, *iyi akşamlar* yalnızca akşam saatlerinde, *iyi günler* ise gün içerisinde söylenen selamlaşma kalıpsözleridir. Belli bir zaman aralığı olmadığı için *selam* ve *merhaba* kalıp sözlerinin kullanım alanı günlük yaşamda bahsi geçen üç kalıpsöze oranla daha yaygındır. *Merhaba* kalıpsözünün diğer selamlaşma kalıpsözlerinden daha fazla kullanılmış olmasını bu kalıpsözün günün zaman dilimlerine dayalı öteki selamlaşma kalıpsözlerinin yerine de kullanılabilmesiyle açıklanabilir.

4.3.2.6. Selam Söyle

Selam söyle, kişinin selamını bir kimseden bir başkasına iletmesini rica ettiği bir sözdür. Türkçede birine *selam söyle* dendiği zaman *aleykümselâm* cevabı verilir. Özellikle aile büyüklerine selam göndermek adına kullanımı oldukça yaygındır. YTÖ ders kitaplarında altı, alıştırma kitaplarında sadece iki olmak üzere toplamda sekiz kez geçmektedir. Dört sıklıkla en çok *Pratik Türkçe*'de yer alan bu kalıpsözün *TAK*'ta konu edilmediği görülmektedir. *Gökkuşağı Türkçe* setinde dengeli bir kullanım mevcutken (1/1), *Yeni Hitit* setinde kullanımı bulunmamaktadır. Öte yandan aynı kalıpsözün *İstanbul* ders kitabına konu edilmeyip bu setin alıştırma kitabında bir defa geçmesi ve bu durumun tam tersi *İzmir* ders kitabına bir defa konu edilip alıştırma kitabında yer almaması dikkat çekicidir.

YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *selam söyle* kalıpsözleriyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Alıştırma Kitabı 1, ünite 10-En Etkili İletişim Aracı Hangisidir?*
  Valeri: Ağabeyinle görüşürseniz benim de *selamımı söyle*.
  Denis: Tamam, söylerim.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 6-Kolay Gelsin! Ne Yapıyorsun?*
  …
  Şeyda: Peki, ailene çok *selam söyle*.
  Gönül: *Aleykümselâm*..Sende.

- *İzmir Ders Kitabı 1, ünite 2- Ne Yapıyor?*
  Türkan: …
  Turgut: Çok güzel. Başarılar diliyorum Faruk ve Göksel'e *selam söyle*.

4.3.2.7. Selamünaleyküm

Muhafazakar kesim tarafından yaygın kullanılan ve *selam* kalıpsözünün özgün biçimi olan *selamünaleyküm* kişilerin karşılaştıklarında kullandıkları ve selamın kişinin üzerinde olması anlamında söylenen selamlama sözlerinden biridir. Günlük dilde, ileti göndermede, sanal ortamda hızlı ve basit söylem adına özellikle gençler arasında bu kalıpsözün kısaltılmış biçimi olan *selam* daha yaygındır. Bütüncemizi oluşturan kitaplarda *selamünaleyküm* kalıpsözü sadece *Gökkuşağı Türkçe* alıştırma kitabında konu edilmiştir.

Gökkuşağı Türkçe alıştırma kitabında *selamünaleyküm* ile ilgili örnek cümle:

- *Gökkuşağı Türkçe Alıştırma Kitabı 2, ünite 1-Merhaba, Adınız Ne?*
  A: *Selamünaleyküm*. B: *Aleykümselâm*. Nasılsınız?

4.3.3. Teşekkür Etme Sözeylemi

Teşekkür etme, Türkçemizde hoşnutluğu anlatma ve minnettarlık ifadesidir. *Teşekkürler*, *teşekkür ederim(-iz)*, *sağ ol(un)*, *eline(ize) sağlık* ve *ağzına sağlık* bütünceyi oluşturan setlerde bulgulanan kalıpsözlerdir ve ders kitaplarında 194, alıştırma kitaplarında 90 olmak üzere toplamda 284 defa kullanılmıştır. Teşekkür etme sözeylemine ait kalıpsözler ve kullanım sıklıkları Tablo 5a ve 5b'de verilmiştir.

Tablo 5a

Ders Kitaplarında Teşekkür Etme Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

	Ders Kitabı				
Teşekkür etme	**Ağzına sağlık**	**Eline(ize) sağlık**	**Teşekkürler**	**Teşekkür ederim**	**Sağ ol(un)**
Yeni Hitit	0	0	9	21	8
Gökkuşağı Türkçe	0	0	8	36	4
İstanbul	0	2	11	18	2
İzmir	0	0	10	8	9
Pratik Türkçe	0	5	9	22	12
Toplam	0	7	47	105	35

Tablo 5b

Alıştırma Kitaplarında Teşekkür Etme Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

	Alıştırma Kitabı				
Teşekkür etme	**Ağzına sağlık**	**Eline(ize) sağlık**	**Teşekkürler**	**Teşekkür ederim**	**Sağ ol(un)**
Yeni Hitit	0	1	10	7	5
Gökkuşağı Türkçe	0	0	10	20	7
İstanbul	1	0	3	7	2
İzmir	0	0	0	4	5
TAK	0	0	2	6	0
Toplam	1	1	25	44	19

4.3.3.1. Teşekkür Ederim

Teşekkür ederim, yapılan bir iyilik karşısında minnet duygusu ve memnuniyeti göstermek amacıyla söylenen bir sözdür. YTÖ ders kitaplarında 105, alıştırma kitaplarında 44 olmak üzere toplamda 149 kez kullanılan bu kalıpsöz bütünceyi oluşturan kitaplarda kullanımına en çok başvurulan kalıpsöz olmuştur. 36 sıklıkla en fazla *Gökkuşağı Türkçe*'de yer almasına rağmen söz konusu setin alıştırma kitabında kullanım miktarı azalmıştır (20). *İzmir* ders kitabındaki kullanım alıştırma kitabında yarı yarıya azalmıştır (4/8). Söz konusu kalıpsözün kullanımı *İstanbul* setinin alıştırma kitabında yarıya yakın (7/18), *Yeni Hitit*'te üçte bir (7/21) ve *Pratik Türkçe*'de ise yaklaşık dörtte bir (6/22) oranında azalmaktadır.

YTÖ ders kitaplarında *teşekkür ederim* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 14-Kaç Beden Gömlek Giyiyorsunuz?*
  Satıcı: Güle güle kullanın.
  Müşteri: *Teşekkür ederim*. Hayırlı işler.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 3- Affedersiniz! Banka Nerede?*

Bobo: Affedersiniz, banka nerede?
Ivan: Restoranın yanında, solda.
Bobo: *Teşekkür ederim*.

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 4- Postacı*
  Postacı: Buyurun, paketiniz.
  Leman Hanım: *Teşekkür ederim*.

- *İzmir Ders Kitabı 2, ünite 1-Nereden Aldın?*
  Ayşe: Pelin'in makyajı çok güzel. Tabii seninki de çok güzel Seda.
  Pelin: *Teşekkür ederim* canım.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 11- Eczanede*
  Eczacı: Basit önlemlerle bile hastalığı önleyebilirsiniz. Bu arada ilaçlarınız hazır.
  Cem: *Teşekkür ederim*.

4.3.2.2. Teşekkürler

Teşekkürler, *teşekkür ederim* kalıpsözü gibi, yapılan bir iyilik karşısında minnet duygusu ve memnuniyeti göstermek amacıyla söylenen sözdür ve *teşekkür ederim* kalıpsözünden sonra yaygın olarak kullanılan ikinci kalıpsözdür. Ders kitaplarında 47, alıştırma kitaplarında 25 olmak üzere toplamda 72 defa kullanılmıştır. *Gökkuşağı Türkçe* (8/10) ve *Yeni Hitit* (9/10) alıştırma kitaplarında ders kitaplarına göre daha fazla kullanılmıştır. *İzmir* ders kitabında 10 defa geçen *teşekkürler* bu setin alıştırma kitabında hiç kullanılmamıştır. Söz konusu kalıpsözün kullanımı *TAK*'ta yaklaşık beşte bir (2/9) ve *İstanbul*'da dörtte bir (3/11) oranında azalmaktadır.
YTÖ ders kitaplarında *teşekkürler* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 2, ünite 7-Türkiye'yi Tanıyor musunuz?*
  …
  Ayhan: Elbette getiririm. Başka bir isteğin var mı?
  Fatih: *Teşekkürler*.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 1- Hoş Geldiniz*

  …

  Katty: İyiyim, teşekkür ederim. Siz nasılsınız?

  Ayhan: Ben de iyiyim, *teşekkürler*.

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 5- Ne Zaman?*

  A: Pardon! Saat kaç?

  B: Sekizi çeyrek geçiyor.

  A: *Teşekkürler*.

- *İzmir Ders Kitabı 1, ünite 7- Restoranda*

  Garson: Buyurun efendim menü.

  1.Müşteri: *Teşekkürler*. Şimdi bakalım, sonra seni çağıralım.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 6-Fotoğrafçıda*

  …

  Fotoğrafçı: Fotoğraflar yarım saat sonra hazır.

  Ayşe: Tamam. *Teşekkürler*. İyi günler.

4.3.3.3. Sağ ol(un)

Sağ ol(un), *teşekkür ederim* ve *teşekkürler* kalıpsözleri gibi kişinin memnuniyeti göstermek için kullanabileceği sözlerden biridir. YTÖ ders kitaplarında 35, alıştırma kitaplarında 19 sıklıkla toplamda 54 defa geçmektedir. En fazla 12 sıklıkla *Pratik Türkçe*'de bulunmasına rağmen, *TAK*'ta kullanımı bulunmamaktadır. Söz konusu kalıpsözün, *İstanbul* setinde dengeli bir kullanımı mevcuttur (2/2). *Gökkuşağı Türkçe* ders kitabında 4 sıklıkla yer alan aynı kalıpsöz alıştırma kitabında 7 defa geçmektedir. *İzmir* ders kitabında 9, *Yeni Hitit* ders kitabında 8 sıklıkla yer alan bu kalıpsöz her iki setin alıştırma kitabında beşer defa tekrar edilmiştir.

YTÖ ders kitaplarında *sağ ol(un)* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 3-Bu Ne?*

  Öğretmen: Merhaba!

  Öğrenci: *Sağ ol*!

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 4- Doktora İhtiyacım Var? Doktor Nerede?*
  Gürol: Mediko Sosyal nerede?
  Özlem: ….Target Kafe'nin tam karşısında.
  Gürol: Teşekkür ederim. *Sağ olun*.

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 5- Sokakta*
  …
  Genç: Tabi amca, taşırım
  İhtiyar: *Sağ ol* evladım.

- *İzmir Ders Kitabı 1, ünite 2- Ne Yapıyor?*
  Türkan: Merhaba Turgut nasılsın?
  Turgut: İyiyim sen nasılsın?
  Türkan: Ben de iyiyim. *Sağ ol*.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 11- Canın Sağ olsun*
  …
  Murat: Doktora gittin mi?
  Ahmet: Hayır. Evdeki ilaçlarla idare ettim. Bu arada benim işlerimi de siz yaptınız. *Sağ olun*.

4.3.3.4. Ellerine/ Ellerinize sağlık

Teşekkür etme sözeyleminin ölçünlü kalıpsözleri içinde yer almayan *ellerine sağlık* kalıpsözü, diğer kalıpsözlere oranla kullanım alanı dar olup yalnızca yiyecek içeceklerin hazırlanmasına katkıda bulunan kişilere hem teşekkür amaçlı hem de iyi dilek anlamında söylenen bir kalıpsözdür. Ders kitaplarında yedi, alıştırma kitaplarında yalnızca bir defa toplamda sekiz defa kullanılmıştır. Ancak *Pratik Türkçe* ve *İstanbul* ders kitaplarında az da olsa kullanılmasına rağmen (*TAK* ve *Pratik Türkçe* 0/5, *İstanbul* 0/2) ne bu setlerin alıştırma kitaplarında ne de diğer hiçbir sette kullanımına rastlanmamıştır.

YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *ellerine sağlık* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 9-Marie Yeni Bir Ev aldı*

  …

  -Kahveni nasıl içersin?

  -Orta şekerli olsun lütfen!

  -*Eline sağlık*. Çok güzel olmuş

  -Afiyet olsun!

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 1- Ne zaman Ne Söylüyoruz?*

  Yemek yiyorsunuz ve çok beğeniyorsunuz:

  Eline sağlık!

- *Yeni Hitit Alıştırma Kitabı, ünite 11- Haydi Spora Başlayalım?*

  Berna: Yemekleri beğendin mi? Bugün lezzetli ve sağlıklı yemekler pişirmek istedim.

  Alper: Yemeklerin hepsi çok lezzetliydi. *Eline sağlık*.

4.3.3.5. Ağzına / Ağzınıza Sağlık

Bir sözü yerinde söyleyen ya da bir konuyu doğru yorumlayan kişilerin takdir edildiği ve beğenildiği anlamında söylenen *ağzına sağlık* kalıpsözü, teşekkür etme bağlamında kullanılan yaygın bir sözdür. YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında sadece bir kez *İstanbul* alıştırma kitabında yer alan ve kullanımına en az başvurulan kalıpsözdür. *Ağzına sağlık* kalıpsözünün *İstanbul* ders kitabında konu olmayıp alıştırma kitabında bir defa geçmesi yine dikkat çekmektedir. Başka hiçbir sette kullanımına rastlanmamıştır. *İstanbul* alıştırma kitabında *ağzına sağlık* kalıpsözüyle ilgili örnek cümle:

- *İstanbul Alıştırma Kitabı 2, ünite 3- Fala inanma, falsız da kalma*

  Canan Hanım: Kızını yüksek bir binada görüyorum. Okulunda çok başarılı olacak. Gönülcüğüm işte, hepsi bu kadar.

  Gönül Hanım: Sağ ol canım, *ağzına sağlık*.

Teşekkür ederim kalıpsözünün diğer kalıpsözlerden daha fazla kullanılmasının nedeni olarak teşekkür edenin birinci tekil kişi olması gösterilebilir. Bütüncedeki kitaplarda konular öğrencilere genellikle kişilerarası diyalog ve sohbet şeklinde

sunulduğu için *teşekkür ederim* öteki kalıpsözlerden daha fazla yer almaktadır. *Teşekkürler* her ne kadar çoğul anlam ifade etse de gerek kaynak kitaplarda gerekse gündelik dilde birinci tekil kişiler tarafından yaygın bir kullanıma sahiptir. Buna ek olarak *teşekkür ederim*in *sağ ol* kalıp sözüne göre daha kibar bir ifade olduğu düşünülebilir. Bütünceyi oluşturan kitaplarda *teşekkür ederim* kalıpsözünün *sağ ol* kalıpsözüne göre öğrencilere daha sık sunulmasının nedeni olarak ilkinin yalın olan ikinciye oranla daha nezaketli algılanması gösterilebilir.

4.3.4. Onay Sözeylemi

Türkiye Türkçesi'nde çok geniş bir kullanım alanına sahip olan onay kalıpsözleri iletişim sırasında bir görüşü uygun bulma, onama adına kullanılan kalıpsözlerdir. Bir ya da birden fazla kelimeyle de ifade edilebilen bu kalıpsözlerin cümle israfını önlemek adına kullanımı bir hayli yaygındır. Onay sözeylemine ait kalıpsözler ve kullanım sıklıkları Tablo 6a ve 6b'de verilmiştir.

Tablo 6a

Ders Kitaplarında Onay Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

	Ders Kitabı							
Onay	**Buyur(un)**	**Elbette**	**Hay hay**	**Neden olmasın?**	**Memnuniyetle**	**Peki**	**Tabi**	**Tamam**
Yeni Hitit	0	1	0	0	0	6	11	13
Gökkuşağı Türkçe	0	4	2	2	1	3	4	6
İstanbul	0	1	0	0	1	5	4	15
İzmir	0	1	0	0	0	4	5	26
Pratik Türkçe	1	0	0	0	2	8	4	15
Toplam	1	7	2	2	4	26	28	75

Tablo 6b

Alıştırma Kitaplarında Onay Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

	Alıştırma Kitabı							
Onay	**Buyur(un)**	**Elbette**	**Hay hay**	**Neden olmasın?**	**Memnuniyetle**	**Peki**	**Tabi**	**Tamam**
Yeni Hitit	0	1	0	0	0	1	7	12
Gökkuşağı Türkçe	2	5	0	0	0	1	2	9
İstanbul	0	1	0	0	0	0	2	8
İzmir	2	1	0	0	0	3	2	18
TAK	0	0	0	0	0	8	0	1
Toplam	4	8	0	0	0	13	13	48

Bütünceyi oluşturan ders ve alıştırma kitaplarında bulgulan onay kalıpsözleri şunlardır: *buyurun*, *elbette*, *hay hay*, *neden olmasın*, *memnuniyetle*, *peki*, *tabi* ve *tamam*. Onay kalıpsözlerinin ders kitaplarında 145, alıştırma kitaplarında 86 olmak üzere toplamda 231 kez kullanıldığı saptanmıştır.

4.3.4.1. Tamam

Tamam kalıpsözü, bir görüşün uygun bulunduğunu, bir konu üzerinde ortak fikir olduğunu ya da yapılması istenen bir şeyin yapılmasının mümkün olduğunu ifade eden bir sözdür. YTÖ ders kitaplarında 75, alıştırma kitaplarında 48 sıklıkla toplamda 123 kez kullanılan *tamam* en sık kullanılan kalıpsözdür. Her iki tablodan da anlaşılacağı gibi *tamam* kalıpsözü en fazla *İzmir* ders kitabında yer almasına rağmen alıştırma kitabının kullanım oranı ders kitabına oranla düşüktür (18/26). *Tamam* kalıpsözünün kullanım oranı *Pratik Türkçe*'de 15, *TAK*'ta sadece 1 iken, *İstanbul* setinde yarıya yakındır (8/15). *Yeni Hitit* setinde neredeyse dengeli bir kullanıma (12/13) sahip olan söz konusu kalıpsözün, *Gökkuşağı Türkçe* setinin alıştırma kitabındaki kullanımı ders kitabına oranla üçte iki fazladır (6/9).

YTÖ ders kitaplarında *tamam* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 12-Yemeklerden Ne Alırsınız?*

Selman Bey: Haydi yola çıkalım.5-10 dakika sonra orada oluruz.
Hüseyin Bey: *Tamam*. Benim arabayla gidelim.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 6-Geçmiş Olsun, Neyin Var?*
  Aysun: Kampüste doktor var mı?
  Gülay: Evet, …Haydi gidelim.
  Aysun: *Tamam*, gidelim.

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 1- Lokantada*
  Demet: Sinemadan sonra yemek yer miyiz?
  Gül: *Tamam*, yiyelim.

- *İzmir Ders Kitabı 1, ünite 4- Yol Tarif Ediyorum*
  Ayşe: Neriman, şimdi sen Halk Kütüphanesinde otobüsten in.
  Neriman: *Tamam*. Sonra?
  Ayşe: Oradan sağa dön. Solda bir yer var. Orada buluşuyoruz. *Tamam mı*?
  Neriman: *Tamam*.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 6- Televizyonum Bozuk*
  …
  Murat: Akşam işten sonra caddenin karşısındaki mağazaya bakalım mı?
  Ali: *Tamam*. Arka sokaktakine de bakalım.

4.3.4.2. Tabi

Tabi kalıpsözü, bir görüşün ya da isteğin gerçekleştirilebileceği anlamında kullanılan sözlerden biridir. YTÖ ders kitaplarında 28, alıştırma kitaplarında 13 olmak üzere toplamda 41 defa kullanılmıştır ve bu bağlamda kullanılan ikinci en yaygın kalıpsözdür. *Yeni Hitit* ders kitabı diğer kitaplar içerisinde 11 sıklıkla *tabi* kalıpsözünü en fazla kullandığı halde alıştırma kitabındaki kullanımı neredeyse iki kat azalmıştır (7/11). *Tabi* kalıpsözünün kullanımı *İzmir*'de yarıya yakın (2/5), *İstanbul* ve *Gökkuşağı Türkçe*'de yarı yarıya (2/4) 'dır. P*ratik Türkçe*'de 4 sıklıkla kullanılan *tabi* kalıpsözünün *TAK*'ta hiç yer bulmadığı görülmektedir.

YTÖ ders kitaplarında *tabi* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 2, ünite 2-Boş Zamanlarınızda Ne Yaparsınız?*
  …
  Aliye: Çok ilginç. Yakından görebilir miyim?
  Betül: *Tabi* ki görebilirsin. Şimdi getiriyorum.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 7-Futbol Oynamayı Sever Misiniz?*
  Musa: Bizimle futbol oynar mısın?
  Ahmet: *Tabii*, memnuniyetle.

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 5- Alışkanlıklar Ve Ricalar*
  Emre: Yemek tuzsuz olmuş. Tuzu uzatır mısın?
  Ayşe: *Tabii*.

- *İzmir Ders Kitabı 2, ünite 8- Döviz Bürosu*
  Müşteri: İyi günler. Ben bir hesap açtırmak istiyorum.
  Görevli: *Tabii*, hemen açalım

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 4- Eşimle Nasıl Tanıştık?*
  …
  Serap: Çok güzel. Bir gün eşinle de tanışmak isterim.
  Meral: *Tabii* en yakın zamanda..

4.3.4.3. Peki

Peki kalıpsözü, bir görüşün ya da isteğin gerçekleştirilebileceği anlamında kullanılan sözlerden biridir. YTÖ ders kitaplarında 26, alıştırma kitaplarında 13 olmak üzere toplamda 39 sıklıkla kullanımına en çok başvurulan üçüncü kalıpsözdür. *Peki* kalıpsözü için yalnızca *Pratik Türkçe*'de ve *TAK*'ta (8/8) dengeli bir kullanım gözlemlenmektedir. *İzmir*'de de kullanım dengeliye yakındır (3/4). Diğer setlere gelince, ders kitaplarında kullanım oranı yüksek, alıştırma kitaplarında ise ya yok ya da yok denecek kadar azdır: *Gökkuşağı Türkçe* (1/3), *Yeni Hitit* (1/6) ve *İstanbul* (0/5).

YTÖ ders kitaplarında *peki* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Alıştırma Kitabı 1, ünite 4-Ne İle Seyahat Edersiniz?*
  …
  Erdal: Pencere kenarı lütfen!
  Görevli: *Peki* efendim. Nasıl arzu ederseniz.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 2- Buralarda Postane Var mı?*
  …
  Cahit: Uzak mı, yakın mı?
  Taksi Şoförü: Yakın. İleride sağda.
  Cahit: Peki, gidelim
  Taksi Şoförü: *Peki*, buyrun.

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 6- Eczanede*
  Eczacı:…Bunu günde 3 kaşık yemeklerden sonra içiyorsunuz.
  Sibel Hanım: *Peki*. …

- *İzmir Ders Kitabı 2, ünite 8- Diyalog*
  Muavin: Garajda mı, yoksa bir köyde falan mı?
  Profesör: Garajda ineceğim ama sonra…
  Muavin: *Peki* teyze.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 5- Bir Şey Lazım Mı?*
  Eren: … Acele et. on beş dakika sonra oradayım.
  Mert: *Peki*, görüşürüz.

4.3.4.4. Elbette

Elbette, *tamam*, *tabi* ve *peki* kalıpsözleri gibi yine bir görüşün ya da isteğin gerçekleştirilebileceği anlamında kullanılan sözlerden biridir. Ders ve alıştırma kitapları arasında neredeyse benzer sıklıkta kullanılan *elbette* kalıpsözünün (7/8) yalnızca *Pratik Türkçe* ve *TAK*'ta kullanımı bulunamamıştır. *İstanbul*, *İzmir* ve *Yeni Hitit* setlerinde

dengeli kullanım mevcuttur (her biri 1/1). *Gökkuşağı Türkçe* ders kitabında dört defa kullanılan *elbette* kalıpsözü bu setin alıştırma kitabında beş defa yinelenmiştir.
YTÖ ders kitaplarında *elbette* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *İzmir Ders Kitabı 2, ünite 1- Mağazada*
  Ali: Ben sarı çantayı da görmek istiyorum.
  Tezgâhtar: *Elbette*, buyurun.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 12- Rezervasyonunuz Tamam*
  A: İyi günler, nasıl yardımcı olabilirim?
  B: Merhaba. Ben Ankara'dan İstanbul'a gitmek için yer ayırtmak istiyorum.
  A: *Elbette*. Hangi tarihte seyahat etmek istiyorsunuz?

4.3.4.5. Buy(u)run

Buy(u)run kalıpsözü, birini davet ederken ya da karşılarken kullanılan nezaket sözü olmasının yanı sıra birinin bir şeyi yapabileceği anlamında da söylenen onama sözlerinden biridir. Bütünceyi oluşturan kitaplar bütününde toplamda beş defa geçmektedir. YTÖ ders kitaplarından yalnızca bir defa *Pratik Türkçe*'de, alıştırma kitaplarından *Gökkuşağı Türkçe* ve *İzmir*'de ikişer defa kullanılmıştır.
YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *buy(u)run* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Alıştırma Kitabı 1, ünite 15-Muayene Odasında*
  Hasta: İyi günler doktor bey. Girebilir miyim?
  Doktor: Tabi *buyrun*, hoş geldiniz.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 8-Yeteneklerimiz*
  …
  İşveren: O zaman size birkaç soru sormak istiyorum.
  Alena: Tabii, *buyrun*.

- *İzmir Ders Kitabı 2, ünite 7- Nasıl Konuşuyorlarmış?*
  A: Bir şey sorabilir miyim?

B: *Buyurun*, sorun.

4.3.4.6. Memnuniyetle

Memnuniyetle, bir görüşün kabul edildiği ya da yapılması istenen bir şeyin seve seve ve memnuniyetle yapılabileceği anlamı taşıyan sözlerden biridir. Bütüncedeki setler içerisinde iki defa *Pratik Türkçe*'de, birer sıklıkla da *Gökkuşağı Türkçe* ve *İstanbul* ders kitaplarında yer alan *memnuniyetle* kalıpsözünün, ne söz konusu setlerin alıştırma kitaplarında ne de diğer setlerde kullanımına rastlanmamıştır.
YTÖ ders kitaplarında *buy(u)run* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 8-Affedersiniz, Okul Nerede?*
  A: Eczaneye giden en kestirme yolu tarif eder misiniz?
  B: *Memnuniyetle*.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 7-Futbol Oynamayı Sever Misiniz?*
  Musa: Bizimle futbol oynar mısın?
  Ahmet: Tabii, *memnuniyetle*.

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 6- Otelde*
  Kaya Bey: İyi günler! Bana yardımcı olabilir misiniz?
  Resepsiyon Görevlisi: İyi günler efendim, *memnuniyetle*.

4.3.4.7. Hay Hay

Hay hay, birisinin istediği ya da söylediği bir şeyin yapılabileceği anlamda *elbette*, *seve seve*, *tabi* gibi söylenen bir onama sözüdür. YTÖ setleri içerisinde sadece *Gökkuşağı Türkçe*'de iki sıklıkla yer almaktadır. Ne söz konusu setin alıştırma kitabında ne de diğer setlerde kullanımı bulunmamaktadır.

Gökkuşağı Türkçe ders kitabında *hay hay* kalıpsözüyle ilgili örnek cümle:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 12-Yemeklerden Ne Alırsınız?*
  Selman Bey: Garson bey, bize menüyü getirir misiniz?
  Garson: *Hay hay*! Buyurun menü.

4.3.4.8. Neden Olmasın

Neden olmasın, istenen bir şeyin olmaması için herhangi bir sebebin olmadığı ve gerçekleşmesi mümkün anlamında kullanılan bir onama sözüdür. Söz konu kalıpsöz, *hay hay* kalıpsözü gibi yine sadece *Gökkuşağı Türkçe* ders kitabında iki sıklıkla yer almıştır. Bunun dışında ne bu setin alıştırma kitabında ne de diğer setlerde kullanımına rastlanmamıştır.

Gökkuşağı Türkçe ders kitabında *neden olmasın* kalıpsözüyle ilgili örnek cümle:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 2, ünite 1-Hangi Sporları Yaparsınız?*
  -O halde cumartesi günü saat 14.00'te buluşalım.
  -Tabi ki, *neden olmasın*?

4.3.5. Hal Hatır Sorma Sözeylemi

Hal hatır sorma bir kimsenin ne durumda olduğunu sorup anlamak için kullanılan nezaket sorularıdır. Bütüncedeki kitaplarda *nasılsın(ız)*, *ne haber*, *ne var ne yok* ve *nasıl gidiyor* kalıpsözleri bulgulanmıştır. Ders kitaplarında 160, alıştırma kitaplarında 55 olmak üzere toplamda 215 defa kullanılmıştır. Hal hatır sorma sözeylemine ait kalıpsözler ve kullanım sıklıkları Tablo 7a ve7b'de verilmiştir.

Tablo 7a

Ders kitaplarında hal hatır sözeylemine ait kalıpsöz sıklıkları

	Ders Kitabı			
Hal hatır sorma	**Nasılsın (ız)**	**Nasıl gidiyor**	**Ne haber**	**Ne var ne yok**
Yeni Hitit	10	0	4	0
Gökkuşağı Türkçe	29	1	0	1
İstanbul	25	0	2	1
İzmir	35	0	12	0
Pratik Türkçe	31	1	5	3
Toplam	130	2	23	5

Tablo 7b
Alıştırma Kitaplarında Hal Hatır Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

	Alıştırma Kitabı			
Hal hatır sorma	**Nasılsın (ız)**	**Nasıl gidiyor**	**Ne haber**	**Ne var ne yok**
Yeni Hitit	8	0	4	0
Gökkuşağı Türkçe	20	0	1	1
İstanbul	10	0	0	0
İzmir	5	0	1	0
TAK	4	0	0	1
Toplam	47	0	6	2

4.3.5.1. Nasılsın(ız)

Nasılsın(ız) bir kimsenin hal ve hatırını sormak için kullanılan en yaygın sözdür. YTÖ ders kitaplarında 130, alıştırma kitaplarında 47 olmak üzere toplamda 177 defa geçmektedir ve bu bağlamda kullanımına en çok başvurulan kalıpsözdür. *Nasılsın(ız)* 35 kullanımla en fazla *İzmir* ders kitabında kullanılmasına rağmen alıştırma kitabında sadece 5 defa kullanılmıştır. Bu durumda söz konusu sette kalıpsözün kullanımı alıştırma kitabında yedide bir oranında düşmüştür. *Pratik Türkçe* 31, *TAK*'ta 4 sıklıkla kullanılan söz konusu kalıpsözün kullanımında yine yedide bir oranında düşüş görülmektedir. Diğer setlere gelince *nasılsın(ız)* kalıpsözünün kullanımı *Yeni Hitit*'te beşte dört (8/10), *Gökkuşağı Türkçe*'de üçte iki (20/29) *İstanbul*'da ise yarıya yakın (10/25) olduğu görülmektedir.

YTÖ ders kitaplarında *nasılsın(ız)* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 1-Merhaba, Adınız Ne?*
  A: *Nasılsınız*?
  B: Teşekkür ederim. İyiyim. Sen *nasılsın*?

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 1- Kendini Tanıtma*
  Bilal: Merhaba, *nasılsın*?
  Ali: İyiyim. Ya sen?

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 1- Tanışma, Selamlaşma, Dilekler*
  Pınar Hanım: *Nasılsınız* Levent Bey?

Levent Bey: Teşekkür ederim, iyiyim.

- *İzmir Ders Kitabı 2, ünite 4- Diyalog*
  David: Merhaba Ferdinand *nasılsın*?
  Ferdinand: İyiyim, sen *nasılsın*?

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 8- Tuğba Evleniyormuş*
  Nur: Alo! Eda, *nasılsın*?
  Eda: İyiyim Nil…

4.3.5.2. Ne Haber

Ne haber, bir kişinin hal ve hatırını sormak ve yaşamıyla ilgili yeni bir gelişme olup olmadığını öğrenmek amacıyla kullanılan samimi ve rahat bir söylemdir. YTÖ ders kitaplarında 23, alıştırma kitaplarında 6 olmak üzere toplamda 29 defa kullanılmıştır ve bu bağlamda en fazla kullanılan ikinci kalıpsözdür. Söz konusu kalıpsöz, en çok 12 sıklıkla *İzmir* ders kitabında kullanılmasına rağmen aynı setin alıştırma kitabında sadece 1 defa kullanılmıştır. *Ne haber*, *Yeni Hitit* ders ve alıştırma kitabında aynı oranda kullanılmıştır (4/4). *Pratik Türkçe*'de ve *İstanbul* ders kitaplarında kullanılmasına rağmen (sırasıyla 5, 2) *TAK*'ta ve *İstanbul* alıştırma kitabında hiç yer almamıştır. *Gökkuşağı Türkçe* ders kitabında yer almasa da alıştırma kitabında bir defa kullanılmıştır.
YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *ne haber* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Alıştırma Kitabı 2, ünite 7-Bugün Türkçe Var Mı?*
  A: Ne var ne yok?
  B: İyilik. Senden *ne haber*?

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 1- Kendini Tanıtma*
  Ceren: Ooo… Merhaba, *ne haber*?
  Salih: İyiyim. Senden *ne haber*?

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 1- Tanışma, Selamlaşma, Dilekler*
  Öznur: *Ne haber* Sinem?

Sinem: İyilik, senden *ne haber*?

- *İzmir Ders Kitabı 2, ünite 1- Mağazada*
  Ayşe: *Naber* Ali? N'apıyorsun?
  Ali: Kardeşime hediye bakıyorum.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 5- Bir Şey Lazım Mı?*
  Eren: Alo. Merhaba Mert, *ne haber*?
  Mert: İyilik Erenciğim, Volkan'la oturuyoruz.

4.3.5.3. Ne Var Ne Yok

Ne var ne yok, tıpkı *ne haber* kalıpsözü gibi bir kişinin hal ve hatırını sormak ve bu kişi hakkındaki gelişmeleri öğrenmek isteyen birisinin kullanabileceği bir sözdür. YTÖ ders kitaplarında beş, alıştırma kitaplarında iki olmak üzere toplamda yedi defa geçmektedir ve kullanımı en yaygın üçüncü kalıpsözdür. *İzmir* ve *Yeni Hitit*'te bu kalıpsöz hal hatır sorma bağlamında sunulmaya değer bulunmamış, *Gökkuşağı Türkçe*'de dengeli bir kullanım bulunmuştur. *TAK*'ta söz konusu kalıpsöz üçte bir oranında az verilmiş (1/3), *İstanbul* setinde ise ders kitabında bir defa kullanılsa da alıştırma kitabında kullanımı görülmemiştir.
YTÖ ders kitaplarında *ne var ne yok* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 2, ünite 6-Telefon Görüşmesi*
  Dövlet: Merhaba Hasan. *Ne var ne yok*? İşler nasıl gidiyor?
  Hasan: Teşekkürler Dövlet. İyiyim.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 1- Kendini Tanıtma*
  Ne var, ne yok?
  İyilik, sağlık.

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 1- Tanışma, Selamlaşma, Dilekler*
  Nihan: *Ne var ne yok* Mete?
  Mete: Eh işte, fena değil.

4.3.5.4. Nasıl Gidiyor

Nasıl gidiyor, tıpkı *ne haber* ve *ne var ne yok* kalıpsözleri gibi bir kişinin hal ve hatırını sorma ve bu kişiyle ilgili son gelişmeleri öğrenme adına kullanılan bir kalıpsözdür. *Gökkuşağı Türkçe* ve *Pratik Türkçe* ders kitaplarında birer kez kullanılan söz konusu kalıpsöz hiçbir alıştırma kitabında yer bulamamıştır.
YTÖ ders kitaplarında *nasıl gidiyor* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 2, ünite 6-Telefon Görüşmesi*
  Dövlet: Merhaba Hasan. Ne var ne yok? İşler *nasıl gidiyor*?
  Hasan: Teşekkürler Dövlet. İyiyim.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 1- Pratik Cümleler*
  Nasıl gidiyor?

4.3.6. Vedalaşma Sözeylemi

Vedalaşma, ayrılırken birbirine esenlik dilemek anlamına gelir. Türkiye Türkçesi'nde iyi dilekte bulunma adına da kullanılan veda ve uğurlama sözleridir. Bütüncemizi oluşturan kitaplar içerisinde *görüşürüz*, *iyi günler*, *hoşça kal(ın)*, *görüşmek üzere*, *iyi geceler*, *kendine iyi bak* ve *iyi akşamlar* kalıpsözleri bulunmuştur. Ders kitaplarında 122, alıştırma kitaplarında 80 olmak üzere toplamda 202 frekansla yer almaktadır. Vedalaşma sözeylemine ait kalıpsözler ve kullanım sıklıkları Tablo 8a ve 8b'de verilmiştir.

Tablo 8a

Ders Kitaplarında Vedalaşma Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

	Ders Kitabı						
Vedalaşma	**Görüşürüz**	**Görüşmek üzere**	**Hoşça kal(ın)**	**İyi akşamlar**	**İyi geceler**	**İyi günler**	**Kendine iyi bak**
Yeni Hitit	6	0	2	0	0	10	0
Gökkuşağı Türkçe	4	8	8	2	2	4	1
İstanbul	11	3	6	0	3	3	2
İzmir	17	2	3	0	0	3	0
Pratik Türkçe	4	0	6	1	4	6	1
Toplam	42	13	25	3	9	26	4

Tablo 8b

Alıştırma Kitaplarında Vedalaşma Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

	Alıştırma Kitabı						
Vedalaşma	**Görüşürüz**	**Görüşmek üzere**	**Hoşça kal(ın)**	**İyi akşamlar**	**İyi geceler**	**İyi günler**	**Kendine iyi bak**
Yeni Hitit	3	1	1	0	0	7	1
Gökkuşağı Türkçe	6	7	11	2	4	4	4
İstanbul	4	0	3	0	2	6	1
İzmir	2	4	2	0	2	1	0
TAK	0	0	0	0	0	2	0
Toplam	15	12	17	2	8	20	6

4.3.6.1. Görüşürüz

Görüşürüz kalıpsözü, biriyle görüşüp konuştuktan sonra ayrılırken bir daha görüşme anlamında kullanılan vedalaşma sözüdür. Görüldüğü gibi ders kitaplarında 42, alıştırma kitaplarında 15 olmak üzere toplamda 57 sıklıkla vedalaşma bağlamında en fazla *görüşürüz* kalıpsözü kullanılmıştır. *İyi akşamlar*, *iyi günler*, *iyi geceler* gibi günün zaman dilimlerine gönderme yapmayan, zaman dilimlerinden bağımsız bir şekilde

geneli kapsayan vedalaşma sözcüğü olmasıyla kullanımı fazla olabilmektedir. Bütünceyi oluşturan ders kitapları arasında 17 sıklıkla en fazla *İzmir*'de kullanılmasına rağmen aynı setin alıştırma kitabında kullanım yaklaşık sekizde bir oranında azalmıştır. *İstanbul* setinde kalıpsöz alıştırma kitabında üçte bir oranında, *Yeni Hitit* ders kitabında ise yarı yarıya azalmaktadır (sırasıyla 4/11, 3/6). *Pratik Türkçe*'de 4 sıklıkla kullanılan kalıpsöz *TAK*'ta hiç kullanılmamıştır. *Gökkuşağı Türkçe* setinin ders kitabında da 4 defa kullanılan *görüşürüz* kalıpsözü bu setin alıştırma kitabında 6 defa tekrar edilmiştir.
YTÖ ders kitaplarında *görüşürüz* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 1-Merhaba, Adınız Ne?*
  …
  Selma: Sağ ol. Ben de iyiyim. Hoşça kal Ahmet. Görüşmek üzere.
  Ahmet: Güle güle. *Görüşürüz*.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 1- Nasılsın?*
  …
  Bilal: Ben de iyiyim. Sağ ol.
  Ali: *Görüşürüz*.
  Bilal: *Görüşürüz*.

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 1-Tanışma, Selamlaşma, Dilekler*
  Aysel: Hoşça kal Leyla
  Leyla: Güle güle. Sonra *görüşürüz*.
  Aysel: *Görüşürüz*.

- *İzmir Ders Kitabı 2, ünite 4-Planın Ne?*
  Ferdinand: Tamam süper. Saat 6'da sende olacağım. Ben kola cips falan getireyim.
  David: Getir getir. Çok eğlenceli olacak. Yarın havuzda *görüşürüz*.
  Ferdinand: *Görüşürüz*.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 3-Dosya Nerede?*
  Aysun: Kitaplığımın ilk rafında.Kırmızı bir dosya.

Burcu: İşte burada. Hemen sana getiriyorum.
Aysun: Teşekkürler. *Görüşürüz*.

4.3.6.2. İyi Günler

İyi günler kalıpsözü, gündüz saatleri içerisinde kişilerin ayrılırlarken birbirlerine söyledikleri ayrılma sözlerinden biridir. YTÖ ders kitaplarında 26, alıştırma kitaplarında 20 olmak üzere toplamda 46 kez geçmiş ve bu bağlamda kullanımına en çok başvurulan ikinci kalıpsöz olmuştur. *İyi günler*, en fazla *Yeni Hitit* ders kitabında kullanılmasına rağmen alıştırma kitabında daha az kullanılmıştır (7/10). *Gökkuşağı Türkçe* de dengeli bir kullanım görülmekte iken (4/4), *iyi günler* kalıpsözünün kullanımı *Pratik Türkçe* ve *İzmir* setlerinin alıştırma kitaplarında üçte bir oranında azalmıştır (sırasıyla 2/6, 1/3). *İstanbul* setinde ise alıştırma kitabında ders kitabından 2 kat fazla kullanım söz konusudur (3/6).
YTÖ ders kitaplarında *iyi günler* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 16-Dostlarınızla Haberleşir misiniz?*
  …
  Mehmet: Mutlaka ararım. Sana *iyi günler*.
  Kemal: Güle güle Mehmet. Görüşmek üzere.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 5-Sorun mi?*
  Kemal: Başka bir şey var mı?
  Ahmet: Hayır. Şimdilik bu kadar. Teşekkürler. *İyi günler*.
  Kemal: *İyi günler*.

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 6- İş İlanı*
  Cihan Bey: Nasıl isterseniz Esra Hanım! Tanıştığımıza çok memnun oldum. *İyi günler*.
  Esra: Ben de. *İyi günler*.

- *İzmir Ders Kitabı 2, ünite 3-Doktora Gidiyorum*

Hasta: Tamam Doktor Bey, teşekkürler. Haftaya görüşmek üzere. Size *iyi günler*.
Doktor: Size de *iyi günler*.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 6-Fotoğrafçıda*
  Fotoğrafçı: Yarım saat sonra hazır.
  Ayşe: Tamam. Teşekkürler. *İyi günler*.
  Fotoğrafçı: *İyi günler*.

4.3.6.3. Hoşça kal(ın)

Hoşça kal(ın), herhangi bir görüşme ya da konuşma sonunda ayrılan kişinin kalan kişiye sağlıklı ve mutlu kalmasını dilediği bir esenleme sözüdür. YTÖ ders kitaplarında 25, alıştırma kitaplarında 17 olmak üzere toplamda 42 defa kullanılmıştır. Bu bağlamda en sık kullanılan üçüncü kalıpsöz olan *Hoşça kal(ın)*, *Gökkuşağı Türkçe* alıştırma kitabında ders kitabına oranla daha fazla kullanılmıştır (8/11). Söz konusu kalıpsözün kullanımı *İstanbul* ve *Yeni Hitit* alıştırma kitaplarında yarı yarıya (sırasıyla 3/6, 1/2), *İzmir* setinde üçte iki oranında azalmıştır (2/3). *Pratik Türkçe*'de 6 sıklıkla kullanılan aynı kalıpsözün *TAK*'ta hiç kullanılmadığı görülmektedir.
YTÖ ders kitaplarında *hoşça kal(ın)* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 1-Merhaba, Adınız Ne?*
  …
  Ali: Teşekkür ederim. İyiyim. Siz nasılsınız?
  Esin: Ben de iyiyim. Teşekkür ederim.
  Ali: *Hoşça kalın*.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 2- Nerelisin?*
  …
  Maria: İspanyalıyım. Siz nerelisiniz?
  Hatice:..
  Maria: *Hoşça kal*.

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 1- Tanışma, Selamlaşma, Dilekler*
  …

Aslı: Görüşmek üzere. *Hoşça kal*.

Ümit: Görüşürüz. Güle güle.

- *İzmir Ders Kitabı 2, ünite 5-Çok Ayıp*

  …

  Yaşlı Teyze: Sen de yaşlanacaksın. O zaman bizi anlayacaksın. Böyle konuşmamak lazım.

  Genç: Hep nasihat, hep nasihat… Çantanı istedin ben de verdim. Haydi, *hoşça kal*.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 1-Tanışma*

  A: *Hoşça kal* Murat, sonra görüşürüz.

  B: *Hoşça kal*.

Hoşça kal ve *hoşça kalın* samimi ve resmi durumlara göre kullanımda farklılık gösterebilmektedir, arkadaş grubundan ayrılan birinin arkadaşına söylediği *hoşça kal* ile markete alışverişe gelen bir müşteriyi uğurlarken görevlinin söylediği *hoşça kalın* gibi. Burada her iki kalıpsöz aynı başlık altında değerlendirilmiştir. *Hoşça kalın* kitaplarda daha çok resmiyet ifadesi olarak verilmiştir.

4.3.6.4. Görüşmek Üzere

Görüşmek üzere kalıpsözü, bir kişinin ayrılırken karşısındaki kişiye yeniden görüşmek dileğiyle söylediği sözdür. YTÖ ders kitaplarında 13, alıştırma kitaplarında da 12 olmak üzere toplamda 25 sıklıkla kullanılmıştır. En çok 8 sıklıkla *Gökkuşağı Türkçe* ders kitabında yer alan söz konusu kalıpsöz bu setin alıştırma kitabında daha az tekrar edilmiştir (7). *İstanbul* ders kitabında 3 defa kullanılsa da bu setin alıştırma kitabında hiç kullanılmamıştır. *Görüşmek üzere* kalıpsözü *Yeni Hitit* ders kitabında kullanılmadığı halde alıştırma kitabında 1 kez yer almıştır. Söz konusu kalıpsözün *İzmir* alıştırma kitabındaki kullanımı ders kitabına oranla 2 kat fazladır (2/4). *Pratik Türkçe* ve *TAK*'ta ise kullanımına hiç rastlanmamıştır.

YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *görüşmek üzere* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 16- Dostlarınızla Haberleşir misiniz?*

  …

  Mehmet: Mutlaka ararım. Sana iyi günler.

  Kemal: Güle güle Mehmet. *Görüşmek üzere*.

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 6- Otelde*

  Resepsiyon Görevlisi: Görevli arkadaş bagajınızı taşıyabilir.Yarın *görüşmek üzere*.

- *İzmir Ders Kitabı 2, ünite 3-Doktora Gidiyorum*

  …

  Hasta: Tamam Doktor Bey, teşekkürler. Haftaya *görüşmek üzere*. Size iyi günler.

  Doktor: Size de iyi günler.

- *Yeni Hitit Alıştırma Kitabı, ünite 12-E-mail*

  Canım arkadaşım Nihal

  Bir dahaki gelişimde *görüşmek üzere*.

Çalışmamızın bulguları YTÖ ders kitaplarında *görüşürüz* kalıpsözünün *görüşmek üzere* kalıpsözünden 2 kattan fazla (25/57) kullanıldığını ortaya koymuştur. Bu durumun dilde *tutumluluk* ilkesi ile açıklanabileceği düşünülebilir. Zira g*örüşürüz* tek kelimeden *görüşmek üzere* ise iki kelimeden oluşmaktadır. Kitap yazarları daha kolay söylenişli olan *görüşürüz* kalıpsözünü yeğlemiş görünmektedirler.

4.3.6.5. İyi Geceler

İyi geceler, gece saatlerinde ayrılan ya da uyumaya giden kişilerin birbirlerine gecenin iyi ve güzel geçmesini diledikleri bir sözdür. YTÖ ders kitaplarında 9, alıştırma kitaplarında 8 olmak üzere toplamda 17 defa kullanılmıştır. Dört sıklıkla en fazla *Pratik Türkçe*'de bulunmasına rağmen *TA*K'ta kullanımı görülmemiştir. *İzmir* ders kitabında hiç kullanılmasa da bu setin alıştırma kitabına 2 defa konu edilmiştir. *İstanbul* setinin alıştırma kitabında *iyi geceler* kalıpsözünün kullanımı üçte iki (2/3) oranında azalmıştır.

Yeni Hitit setinde ise kullanımı hiç yoktur. *Gökkuşağı Türkçe*'ye gelince alıştırma kitabında ders kitabından 2 kat fazla kullanım söz konusudur (2/4).
YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *iyi geceler* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 1-Merhaba, Adınız Ne?*
  Anne: *İyi geceler*
  Çocuk: *İyi geceler*.
- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 1- Günlük İfadeler*
  İyi geceler!

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 6- Otelde*
  …
  Resepsiyon Görevlisi: Lokanta 12. katta…
  Mehmet Bey: Çok teşekkürler, *iyi geceler*.

- *İzmir Alıştırma Kitabı 1, ünite 1- Tanışma, Selamlaşma-Eşleştir*
  a. akşam iyi günler
  b. gündüz günaydın
  c. sabah iyi akşamlar
  d. gece → iyi geceler

4.3.6.6. Kendine İyi Bak

Kendine iyi bak, vedalaşma bağlamında kullanılan kalıpsözlerden farklı olarak, görüşüp konuştuktan sonra karşıdaki kişiye kendisine özen göstermesi ve iyi bakması anlamında söylenen bir kalıpsözdür. Bütüncemizi oluşturan ders kitaplarında 4, alıştırma kitaplarında 6 olmak üzere toplamda 10 defa geçmektedir. 2 sıklıkla en fazla *İstanbul* ders kitabında yer alan bu kalıpsöz alıştırma kitabında yarı yarıya azalmıştır (1/2). *Pratik Türkçe*'de 1 defa yer alan bu kalıpsöz *TAK*'ta konu edilmemiştir. Söz konusu kalıpsöz, *Yeni Hitit* ders kitabına konu edilmese de bu setin alıştırma kitabında 1 defa yer almıştır. *Gökkuşağı Türkçe* setine gelince, alıştırma kitabında ders kitabından 4 kat daha fazla kullanım söz konusudur (1/4). *İzmir* setinde ise kullanımına rastlanmamıştır.

YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *kendine iyi bak* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 2, ünite 6-Telefon Görüşmesi*
  Hasan: Görüşmek üzere. *Kendine iyi bak*.
  Dövlet: Görüşmek üzere.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 10-Tatilde Neler Yapacaksın?*
  Türkan: Tamam, anlaştık. Şimdi gitmem gerek.
  Derya: *Kendine iyi bak*.
  Türkan: Tamam. Sen de.

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 6-Hastayım*
  Doktor: Buyurun reçeteniz ve raporunuz.
  Sibel Hanım: Teşekkür ederim doktor bey.
  Doktor: Rica ederim. *Kendinize iyi bakın*.

- *Yeni Hitit Alıştırma Kitabı, ünite 4- Dünden Bugüne-Mektup*
  Sevgili Ornella
  …
  Kendine iyi bak.

4.3.6.6.İyi Akşamlar

İyi akşamlar, akşam saatlerinde insanların birbirlerinden ayrılırken söyledikleri ve akşamın iyi ve hayırlı geçmesini diledikleri bir sözdür. YTÖ ders kitaplarında üç, alıştırma kitaplarında iki olmak üzere toplamda beş defa kullanılmıştır. Ders kitapları içerisinde bu kalıpsöze en çok yer veren *Gökkuşağı Türkçe* ders kitabıdır, alıştırma kitabında yine aynı sıklıkla kullanılmıştır (2/2). *Pratik Türkçe*'de bir sıklıkla bulunmasına rağmen *TAK*'ta kullanımı görülmemiştir. Bunun dışında başka hiçbir sette kullanımı bulunmamıştır.
YTÖ ders kitaplarında *iyi akşamlar* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 1-Merhaba Adınız Ne?*
  …

A: *İyi akşamlar*.
B:*İyi akşamlar*.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 1- Günlük İfadeler*
  İyi akşamlar.

Bütüncedeki kitaplarda geçen diyaloglar gündüz saatlerine ait olduğu için *görüşürüz*, *görüşmek üzere*, *hoşça kal*(*ın*) ve *iyi günler* kalıpsözlerinin *iyi akşamlar* kalıpsözünden daha fazla yer aldığı kanısındayız. Bu sebeple *vedalaşma* kalıpsözleri arasında *iyi akşamlar* daha az oranda verilmiştir.

4.3.7. İyi Dilekte Bulunma Sözeylemi

İyi dilekte bulunma kalıpsözleri bireyler arasında belirli iletişim durumlarında geleneksel olarak kullanılan, duyguları, dilekleri ve istekleri açığa vuran, genelde iki sözcükten oluşan, biçim olarak hep aynı kalan ve kullanım yerleri sınırlı, kalıplaşmış sözcük gruplarıdır. Bu sözeylem için kitaplarımızda 27 kalıpsöz mevcut olduğundan ve hepsini bir arada vermek zorlaştığından iki ayrı tablo halinde vermek uygun görülmüştür. *İyi* ile başlayan iyi dilekte bulunma kalıpsözleri (*iyi yolculuklar*, *iyi tatiller*, *iyi dersler*, *iyi şanslar*, *iyi çalışmalar*, *iyi eğlenceler* ve *iyi uykular*) Tablo 9a/9b'de kullanım sıklıklarıyla birlikte verilmiştir.

İyi ile başlayan kalıpsözler bütüncemizi oluşturan ders kitaplarında 24, alıştırma kitaplarında 3 olmak üzere toplamda 27 defa geçmektedir.

Tablo 9a

Ders Kitaplarında İyi İfadesi İle Başlayan İyi Dilekte Bulunma Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

	Ders Kitabı						
İyi dilekte bulunma	**İyi çalışmalar**	**İyi dersler**	**İyi eğlenceler**	**İyi şanslar/ bol şanslar**	**İyi tatiller**	**İyi uykular**	**İyi yolculuklar**
Yeni Hitit	0	0	0	0	0	0	1
Gökkuşağı Türkçe	0	0	0	0	2	0	0
İstanbul	0	1	0	2	1	0	1
İzmir	1	0	0	0	0	0	2
Pratik Türkçe	0	3	1	1	3	1	4
Toplam	1	4	1	3	6	1	8

Tablo 9b

Alıştırma Kitaplarında İyi İfadesi İle Başlayan İyi Dilekte Bulunma Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

	Alıştırma kitabı						
İyi dilekte bulunma	**İyi çalışmalar**	**İyi dersler**	**İyi eğlenceler**	**İyi şanslar/ bol şanslar**	**İyi tatiller**	**İyi uykular**	**İyi yolculuklar**
Yeni Hitit	0	0	0	1	0	0	0
Gökkuşağı Türkçe	0	1	0	0	0	0	0
İstanbul	0	0	0	0	0	0	0
İzmir	1	0	0	0	0	0	0
TAK	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	1	1	0	1	0	0	0

4.3.7.1. İyi Yolculuklar

İyi ile başlayan dilekler bağlamında ders ve alıştırma kitabı bütününde en fazla *iyi yolculuklar* kalıpsözü kullanılmıştır. Bu kalıpsöz, yolculuğa ya da seyahate çıkan

kişinin yolculuğunun kazasız belasız geçmesini dilemek anlamında kullanılan bir sözdür. YTÖ setleri bütününde yalnızca ders kitaplarında sekiz defa kullanılmıştır. En çok *Pratik Türkçe* ve *İzmir*'de (sırasıyla 4, 2) başvurulmuş, *İstanbul* ve *Yeni Hitit*'te birer defa kullanılmış, *Gökkuşağı Türkçe*'de ise hiç kullanılmamıştır.

YTÖ ders kitaplarında *iyi yolculuklar* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 1- Pratik Cümleler*
  İyi yolculuklar!

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 1- Pratik Cümleler*
  İyi yolculuklar!

- *İzmir Ders Kitabı 2, ünite 8- Diyalog*
  …
  Müşteri: Tamam, çok teşekkür ediyorum. İyi çalışmalar.
  Görevli: Ben teşekkür ediyorum. *İyi yolculuklar*.
- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 2- Takside*
  Taksici: İşte havaalanı burası. Size *iyi yolculuklar*.
  Yolcu: Teşekkürler. İyi günler.

4.3.7.2. İyi Tatiller

İyi tatiller kalıpsözü tatile giden bir kişi için tatilinin eğlenceli, güzel ve iyi geçmesini dilemek amaçlı söylenen bir sözdür. YTÖ setleri içerisinde sadece ders kitaplarında (*Pratik Türkçe*, *Gökkuşağı Türkçe* ve *İstanbul*) altı defa kullanılmıştır (sırasıyla 3, 2, 1). *İzmir* ve *Yeni Hitit*'te ise kullanımına hiç rastlanmamıştır.

YTÖ ders kitaplarında *iyi tatiller* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 13-Tatilde*
  …
  Hülya: Sana *iyi tatiller* Ahmet. İstanbul'da görüşmek üzere.
  Ahmet: Görüşmek üzere. Sana da *iyi tatiller*.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 7- Pratik İfadeler*

İyi tatiller!

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 3- Avrupa Turu*

  …

  Görevli: 2 kişi toplam 2000 TL.

  Ali: Teşekkür ederim. Kredi kartımla ödeyeceğim.

  Görevli: Tamam efendim. Size *iyi tatiller*!

4.3.7.3. İyi Dersler

İyi dersler, okul, kurs, dershane, üniversite gibi eğitim kurumlarında derse giren öğrencilere derslerinin iyi ve verimli geçmesi anlamında söylenen ve ders çalışmaya başlayacak ya da çalışan öğrenciye derslerinin hayırlı, yararlı şekilde geçmesi adına söylenen iyi dilek sözlerindendir. Söz konusu kalıpsöze yalnızca *Pratik Türkçe* ve *İstanbul* ders kitaplarında rastlamış olsak da (sırasıyla 3, 1) ne *TAK*'ta ne de *İstanbul* alıştırma kitabında kullanımına başvurulmadığını görmekteyiz. Alıştırma kitapları içerisinde sadece *Gökkuşağı Türkçe*'de kullanılan bu kalıpsözün bu setin ders kitabında olmaması da ilginçtir.

YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *iyi dersler* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Alıştırma Kitabı 2, ünite 11-Kahvaltı*

  …

  Ahmet: Teşekkürler anneciğim.Hoşça kal.

  Anne: Güle güle oğlum. *İyi dersler*.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 1- Pratik Cümleler*

  İyi dersler!

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 1- Tanışma, Selamlaşma, Dilekler*

  İyi dersler!

4.3.7.4. İyi Şanslar/ Bol Şanslar

İyi şanslar, bir işe girişen ya da sınava girenlere başarılı olmalarını dilemek için söylenen bir sözdür. *Bol şanslar* olarak da kullanımı yaygındır. Bütüncedeki kitaplardan *İstanbul* ders kitabında iki sıklıkla yer almasına rağmen bu setin alıştırma kitabına konu

edilmemiştir. *Pratik Türkçe*'de bir defa kullanılmasına rağmen *TAK*'ta kullanımı görülmemektedir. *Yeni Hitit* setinin ders kitabında hiç kullanılmayan *iyi şanslar* kalıpsözünün bu setin alıştırma kitabında bir defa yer alması dikkat çekicidir.

YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *iyi şanslar*/*bol şanslar* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 1- Günlük İfadeler*
  İyi şanslar!

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 1- Tanışma, Selamlaşma, Dilekler*
  Bol şanslar!

- *Yeni Hitit Alıştırma Kitabı ünite 5- Afiyet olsun*
  Demek yarın sınavın var, sana *iyi şanslar.*

4.3.7.5. İyi Çalışmalar

İyi çalışmalar, insanların sabah işe başlarken ya da iş yerinde birbirlerine işlerinin güzel ve verimli geçmesi anlamında söyledikleri sözlerden biridir. YTÖ setlerinden yalnızca *İzmir* setinde birer kullanımla dengeli bir sunum görülmektedir.

İzmir ders kitabında *iyi çalışmalar* kalıpsözüyle ilgili örnek cümle:

- *İzmir Ders Kitabı 1, ünite 8- Diyalog*
  Görevli: Rezervasyon kodunuz… Lütfen uçuştan 2 saat önce...
  Müşteri: Tamam, çok teşekkür ediyorum. *İyi çalışmalar*.

4.3.7.6. İyi Eğlenceler

İyi eğlenceler, herhangi bir etkinliğe katılacak ya da eğlenilebilecek herhangi bir ortama gidecek kişilere eğlenmeleri amacıyla söylenen bir sözdür. Bütünceyi oluşturan kitaplar içerisinde sadece *Pratik Türkçe*'de bir defa geçmektedir. Başka hiçbir sette kullanımına rastlanmamıştır.

Pratik Türkçe ders kitabında *iyi eğlenceler* kalıpsözüyle ilgili örnek cümle:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 1- Günlük İfadeler*

İyi eğlenceler!

4.3.7.7. İyi Uykular

İyi uykular kalıpsözü uyumaya giderken kişiye mutlu ve huzurlu bir uyku çekmesi anlamında söylenen bir sözdür. Bu kalıpsözlerin kullanımına bir kez sadece *Pratik Türkçe*'de rastlanmıştır.

Pratik Türkçe ders kitabında *iyi uykular* kalıpsözüyle ilgili cümle:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 1- Günlük İfadeler*
  İyi uykular!

Diğer iyi dilekte bulunma kalıpsözleri (*geçmiş olsun*, *afiyet olsun*, *inşallah*, *kolay gelsin*, *güle güle kullan(ın)*/ *güle güle giyin(in*), *hayırlı işler*, *maşallah*, *hayırlı olsun*, *çok yaşa*, *güle güle oturun*/ *iyi günlerde oturun*, *başarılar dilerim*, *darısı başına*, *şerefe*, *hayırlısı olsun*, *yolun*(*uz*) *açık olsun*, *Allah bağışlasın*, *Allah mesut etsin*, *Allah kavuştursun*, *Allah acil şifalar versin*, *Allah göstermesin*) Tablo 9c/9d'de kullanım sıklıklarıyla birlikte verilmiştir. Bu kalıpsözler bütüncemizi oluşturan ders kitaplarında 106, alıştırma kitaplarında 32 olmak üzere toplamda 138 defa kullanılmıştır.

Tablo 9c

Ders Kitaplarında İyi Dilekte Bulunma Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

	Ders Kitabı																			
İyi dilekte bulunma	**Allah acil şifalar versin**	**Allah bağışlasın**	**Allah göstermesin**	**Allah kavuşturtsun**	**Allah mesut etsin**	**Afiyet olsun**	**Başarılar dilerim**	**Çok yaşa**	**Darısı başına**	**Geçmiş olsun**	**Güle güle oturun/ iyi günlerde oturun**	**Güle güle kullanın/ güle güle giyin/ iyi günlerde kullanın**	**Hayırlı işler**	**Hayırlı olsun**	**Hayırlısı olsun**	**İnşallah**	**Kolay gelsin**	**Maşallah**	**Şerefe**	**Yolunuz açık olsun**
Yeni Hitit	0	0	0	0	0	3	1	0	0	3	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Gökkuşağı Türkçe	1	1	0	0	1	1	0	0	0	6	0	3	3	2	0	4	0	0	0	0
İstanbul	0	0	0	0	0	6	0	2	0	10	0	0	1	1	0	3	2	0	0	0
İzmir	0	0	0	0	0	1	1	1	1	3	0	1	0	2	1	0	5	0	0	0
Pratik Türkçe	0	0	1	1	0	3	0	3	1	4	4	6	1	2	0	2	3	2	1	1
Toplam	1	1	1	1	1	14	2	6	2	26	4	11	5	7	1	9	10	2	1	1

Tablo 9d

Alıştırma kitaplarında iyi dilekte bulunma sözeylemine ait kalıpsöz sıklıkları

	Alıştırma Kitabı																			
İyi dilekte bulunma	**Allah acil şifalar versin**	**Allah bağışlasın**	**Allah göstermesin**	**Allah kavuştursun**	**Allah mesut etsin**	**Afiyet olsun**	**Başarılar dilerim**	**Çok yaşa**	**Darısı başına**	**Geçmiş olsun**	**Güle güle oturun**	**Güle güle kullanın/ güle güle giyin/ iyi günlerde kullanın**	**Hayırlı işler**	**Hayırlı olsun**	**Hayırlısı olsun**	**İnşallah**	**Kolay gelsin**	**Maşallah**	**Şerefe**	**Yolunuz açık olsun**
Yeni Hitit	0	0	0	0	0	1	0	1	0	1	0	2	1	1	0	0	1	1	1	0
Gökkuşağı Türkçe	0	0	0	0	0	1	0	0	0	3	0	1	4	0	0	4	0	0	0	0
İstanbul	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	2	0	0	1
İzmir	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0
TAK	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	0	1	0	0	0	2	0	1	0	6	0	3	5	2	0	5	4	1	1	1

4.3.7.8. Geçmiş Olsun

Geçmiş olsun, hasta olan, başından bir kaza geçen ya da kötü bir durumdan kurtulması için birisine iyi dilek bağlamında söylenen bir sözdür. *Geçmiş* olsun, YTÖ ders kitaplarında 26, alıştırma kitaplarında 6 olmak üzere toplamda 32 sıklıkla kullanımına en çok başvurulan kalıpsözdür. En fazla *İstanbul* ders kitabında 10 sıklıkla kullanılmasına rağmen alıştırma kitabında sadece 1 defa kullanılmıştır. *Geçmiş olsun* kalıpsözünün kullanımı *Gökkuşağı Türkçe* setinin alıştırma kitabında yarı yarıya (3/6), *İzmir* ve *Yeni Hitit* setlerinde üçte bir oranında azalmıştır (her biri için 1/3). *Pratik Türkçe*'ye gelince ders kitabında 4 kez kullanılan kalıpsöze *TAK*'ta hiç yer verilmemiştir. Bütüncedeki kitaplarda da gördüğümüz üzere *geçmiş olsun* kalıpsözü *Allah acil şifalar versin* kalıpsözüne göre kullanımı daha çok tercih edilen bir kalıpsözdür.

YTÖ ders kitaplarında *geçmiş olsun* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 6- Pratik Cümleler*
  Geçmiş olsun!

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 2- Neredesin?*
  …
  Ayşe: Evet çok hastayım.
  Zehra: *Geçmiş olsun*.
  Ayşe: Sağ ol.

- *İzmir Ders Kitabı 1, ünite 6- Metin Hastanede*
  Doktor: *Geçmiş olsun*. Neyiniz var?
  Metin: Başım çok ağırıyor.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 1- Ne? Kim? Neresi?*
  A: Neyin var? Hasta mısın?
  B: Evet, biraz ateşim var.
  A: *Geçmiş olsun*.

4.3.7.9.Afiyet Olsun

Afiyet olsun, yemekten önce, yemek sırasında ve yemek yedikten sonra kişinin yediklerinin ona yaraması dileğiyle söylenen bir sözdür. Bu kalıpsöz, YTÖ ders kitaplarında 14, alıştırma kitaplarında 2 olmak üzere toplam 16 defa geçmektedir. Kullanımı sadece yemek yeme edimiyle sınırlı olan bu kalıpsöz sadece *Gökkuşağı Türkçe* setinde dengeli bir kullanıma sahiptir (1/1). *İstanbul*, *Pratik Türkçe*, *Yeni Hitit* ve *İzmir* setlerinde (sırasıyla 6, 3, 3, 1) kullanımı olmasına karşın bu setlerin alıştırma kitaplarında yer bulamamıştır.

YTÖ ders kitaplarında *afiyet olsun* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 12-Yemeklerden Ne Alırsınız?*
  …
  Garson: *Afiyet olsun* efendim.
  Selam Bey: Teşekkür ederim.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 4- Pratik Cümleler*
  Afiyet olsun!

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 1- Ne zaman, nerede, ne söylüyoruz- Lokantada*
  Afiyet olsun!

- *İzmir Ders Kitabı 1, ünite 8- Diyalog*
  …
  Ayşe: Çalışıyorum ama şimdi öğle arası ve ben yemek yiyorum.
  Ali: Ooo ne güzel. *Afiyet olsun*.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 9- Çok Kültürlü Bir Dünya*
  A: Yemekler harikaydı, teşekkürler.
  B: *Afiyet olsun* efendim.

4.3.7.10. Kolay Gelsin

Kolay gelsin, bir işle meşgul olan kişiye işini kolayca yapabilmesi için söylenen iyi dilek sözüdür. YTÖ ders kitaplarında 10, alıştırma kitaplarında 4 olmak üzere 14 defa kullanılmıştır. En çok *İzmir*, *Pratik Türkçe* ve *İstanbul* ders kitaplarında karşımıza çıkmaktadır (sırasıyla 5, 3, 2). Söz konusu kalıpsöz *Gökkuşağı Türkçe* ve *Yeni Hitit* kitaplarında kullanılmamıştır. Sadece *İstanbul* setindeki dengeli kullanım dikkatimizi çekmektedir (2/2). Diğer taraftan 5 sıklıkla *İzmir* ders kitabında kullanımına başvurulan bu kalıpsöz aynı setin alıştırma kitabında sadece 1 defa kullanılmıştır. *Yeni Hitit* ders kitabında kullanılmamasına rağmen alıştırma kitabında bir defa kullanılmıştır.

YTÖ ders ve alıştırma *kolay gelsin* kalıpsözleriyle ilgili örnek cümleler:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 7- Diyalog*
  Afiyet olsun!

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 1- Kalıp İfadeler*
  Afiyet olsun!

- *İzmir Ders Kitabı 1, ünite 2- Diyalog*
  …
  Türkan: Ooo Tatil ne güzel. Ben çalışıyorum. Şimdi öğle arası, yemek yiyorum.
  Turgut: *Kolay gelsin*. Hava çok güzel.

- *Yeni Hitit Alıştırma Kitabı, ünite 5- Ne Yiyelim?*
  Müşteri: *Kolay gelsin*.
  Manav: Sağ olun. Hoş geldiniz.

4.3.7.11. Güle Güle Kullanın/ Güle Güle Giyin/ İyi Günlerde Kullanın

Güle güle kullanın/ güle güle giyin/ iyi günlerde kullanın, yeni bir kıyafet yeni bir eşya alan kişilerin mutlu bir şekilde, dertsiz, tasasız kullanmalarını dilemek amacıyla söylenen sözlerdir. Sevilen kişilere söylenmekle kalmayan dükkân ve mağazalarda personelin müşterilere söylediğine de tanık olunan bu kalıpsözler karşımızdaki kişiyi mutlu ve memnun etmek amacıyla yaygın olarak kullanılan kalıpsözlerdir. YTÖ ders

kitaplarında 11, alıştırma kitaplarında 3 olmak üzere toplamda 14 sıklıkla verilmiştir. Söz konusu kalıpsözlere 6 sıklıkla en fazla *Pratik Türkçe*'de rastlamamıza rağmen *TAK*'ta konu edilmediği görülmektedir. *Gökkuşağı Türkçe* ve *İzmir* ders kitaplarında kullanımı mevcutken (sırasıyla 3, 1) söz konusu setlerin alıştırma kitaplarından sadece *Gökkuşağı Türkçe*'de 1 defa tekrar edildiği bulgulanmıştır. *Yeni Hitit* ders kitabında 1 sıklıkla kullanılan söz konusu kalıpsöz bu setin alıştırma kitabında 2 defa tekrar edilmiştir. *İstanbul* setinde ise kullanımına rastlanmamıştır.

YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *güle güle kullanın/ güle güle giyin/ iyi günlerde kullanın* kalıpsözleriyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 14-Giyim Mağazasında*

  …

  Satıcı: *Güle güle kullanın*.

  Müşteri: Teşekkür ederim. Hayırlı işler.

  Satıcı: Güle güle efendim. *İyi günlerde kullanın*.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 7- Pratik Cümleler*

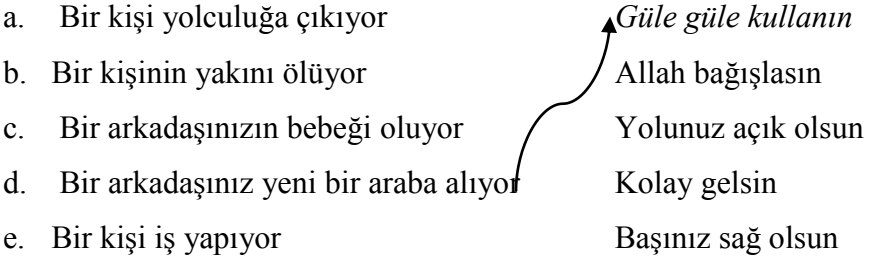
  Güle güle giy!

  Güle güle giyin!

  İyi günlerde kullan!

  İyi günlerde kullanın!

- *İstanbul Alıştırma Kitabı 2, ünite 1- Gezelim Görelim-Eşleştirme*

- *İzmir Ders Kitabı 2, ünite 7- Nasıl Konuşuyorlarmış?*

  A: Aaaa! Gömleğin yeni mi? Çok yakışmış.

  B: Evet dün aldım.

  A: *Güle güle* kullan.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 9- Eskinin Modası*

  …

  -Hım… Peki alıyorum.

  -*Güle güle kullanın* efendim.

4.3.7.12. İnşallah

İnşallah, İslam dünyasında *Allahın izniyle*, *Allah isterse*, *Allah uygun görürse* sözleriyle eş anlamda olan ve bir şeyin olmasının O'nun isteğiyle mümkün olduğuna inanan kişilerce söylenen bir sözdür. Bu kalıpsöz daha çok hissiyat ve inanç barındırmaktadır. YTÖ ders kitaplarında 9, alıştırma kitaplarında 5 olmak üzere toplamda 14 kez kullanılmıştır. Bu kalıpsöze en çok *Gökkuşağı Türkçe*, *İstanbul ve Pratik Türkçe* (sırasıyla 4, 3, 2) ders kitaplarında yer verilmiş, *İzmir* ve *Yeni Hitit*'te ise hiç kullanmamıştır. Alıştırma kitapları içersinde sadece *Gökkuşağı Türkçe* ve *İstanbul*'da yer bulmuş ancak bütüncedeki kitaplar içerisinde *Gökkuşağı Türkçe* dışında hiçbir kitapta dengeli bir kullanım söz konusu değildir (4/4).

YTÖ ders kitaplarında *inşallah* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 13-Tatilde*

  Hülya: Sana kış sporlarını tavsiye ederim. Gerçekten ayrı bir tadı var.

  Ahmet: İnşallah önümüzdeki yıl biz de kayak merkezine gideriz.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 5- Pratik Cümleler*

  İnşallah!

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 1- Evlilik Haberi*

  Candan: …

  Suna: Gerçekten mi? Harika! …hep mutlu olsun *inşallah*.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 7- Neler Olacak?*

  Falcı "Yakında evleneceksin." dedi. *İnşallah*.

4.3.7.13. Hayırlı İşler

Hayırlı işler, işlerinin ve kazancının iyi olması anlamında esnafa söylenen sözlerden bir tanesidir. Kullanım yeri ve bağlam olarak *kolay gelsin* kalıpsözüne benzemektedir. Ticari bir işlevi olmasına rağmen söz konusu her iki kalıpsözün bir ortama girildiğinde selamlaşma işlevi ile kullanımı tercih edilebilmektedir. YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında beşer defa kullanılan bu kalıpsöze en fazla *Gökkuşağı Türkçe* ders kitabında rastlanmış, alıştırma kitabında dörtte üç oranında artmıştır (3/4). *İstanbul* ders kitabında bir defa geçmesine rağmen alıştırma kitabında kullanımına rastlanmamıştır. *Yeni Hitit* ders kitabında hiç kullanılmayan bu kalıpsöz bu setin alıştırma kitabında yalnızca bir defa kullanılmıştır. *Pratik Türkçe* ders kitabında bir defa konu edilen söz konusu kalıpsözün *TAK*'ta kullanımına rastlanmamıştır. *İzmir* setinde ise hiç yer almamıştır.

YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *hayırlı işler* kalıpsözleriyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 2, ünite 9-Beyaz Eşya Mağazasında*

  …

  Satıcı: Tamam efendim. Hemen arabaya yükletiyorum.

  Müşteri: Bekliyorum. *Hayırlı işler*.

  Satıcı: İyi günlerde kullanın. Güle güle efendim.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 10-Haydi Tatile Gidelim-Cümle Eşleştirme*

  a. Arkadaşınız yeni bir pantolon almış — İyi tatiller
  b. Arkadaşınız hapşırdı — *Hayırlı işler*!
  c. Cuma günü son ders bitti — Güle güle kullan!
  d. Restoranda yemek yediniz. Hesabı ödediniz. Restorandan çıkıyorsunuz. — Çok yaşa!
  e. Arkadaşınız yeni bir araba aldı — Güle güle kullan!
  f. Arkadaşınızın babası kaza yaptı — Başınız sağ olsun!
  g. Babanızın arkadaşı ile yolda karşılaştınız, konuştunuz. Ayrılıyorsunuz, size ne der? — Babana selam söyle.

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 5- Affedersiniz-Manavda*

  …

  Manav: Tabii. Başka bir şey…

  Semra Hanım: Sağ olun. *Hayırlı işler*.

- *Yeni HititAlıştırma Kitabı, ünite 5- Ne Yiyelim?*

  …

  Manav: 6 TL.

  Müşteri: Buyurun. *Hayırlı işler*.

4.3.7.14. Çok Yaşa

Çok yaşa, hapşıran birisine uzun süre yaşaması için söylenen bir iyi dilek sözüdür. Bu kalıpsöze karşılık aynı dileğin bu sözü söyleyen kişi için de geçerli olduğunu belirtmek adına *sen (siz) de gör(ün), hep beraber* ve hatta *teşekkür ederim* denmesi beklenir. *Çok yaşa* YTÖ ders kitaplarında (sırasıyla *Pratik Türkçe* 3, *İstanbul* 2 ve *İzmir* 1) toplamda altı defa geçse de *TAK*, *İstanbul* ve *İzmir* alıştırma kitaplarında kullanımına hiç rastlanmamıştır. Öte yandan *Yeni Hitit* ders kitabında konu edilmemesine rağmen alıştırma kitabında bir defa geçmesi dikkat çekicidir. *Gökkuşağı Türkçe* setinde kullanımı hiç yoktur.

YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *çok yaşa* kalıpsözleriyle ilgili örnek cümleler:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 6- Pratik Cümleler*

  Çok yaşa!

  Sen de gör!

  Hep beraber.

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 1- Ne zaman, ne söylüyoruz***?**

  Arkadaşınız hapşırıyor:

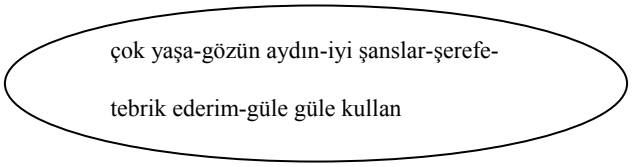
  Çok yaşa!

- *İzmir Ders Kitabı 2, ünite 7- Nasıl Konuşuyorlarmış?*

  Jack: Mesela ben hapşırdım.

Tom: Ne kadar ilginç sorular geliyor aklına. "*Çok yaşa*" diyorlar. Sen de " sen de gör" ya da "hep beraber" diyorsun.

- *Yeni Hitit Alıştırma Kitabı, ünite 5- Afiyet Olsun-Tamamlayalım*

1. -Hapşuuuu!

- *Çok yaşa*

2. Demek yarın sınavın var, sana iyi şanslar.

3. Ali kadehini kaldırıyor ve "şerefe!" diyor.

4. Araban yeni galiba? Güle güle kullan.

5. -Canan'la nişanlandım.

- Öyle mi? Tebrik ederim.

6.- Kardeşim yarın Amerika'dan geliyor.

- Aaaa çok güzel, gözün aydın.

4.3.7.15. Güle Güle Oturun/ İyi Günlerde Oturun

Güle güle oturun/ iyi günlerde oturun, yeni bir ev alan ve yeni bir yere taşınan birisi için sağlıkla ve mutlulukla oturmalarını dileyen sözlerdir. YTÖ ders kitaplarından sadece *Pratik Türkçe*'de dört defa kullanılmasına rağmen ne *TAK*'ta ne de diğer hiçbir sette kullanımına rastlanmamıştır.

Pratik Türkçe ders kitabında *güle güle oturun* kalıpsözü için örnek cümle:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 9- Marie Yeni Bir Ev Aldı*

…

Evet, gerçekten de öyle. Biliyorsun diğer evimiz küçüktü…

Hayırlı olsun. *Güle güle* oturun.

4.3.7.16. Maşallah

Maşallah, her iyi ve güzel durum için kişiye nazar değmemesi anlamında söylenen bir sözdür. YTÖ ders kitapları içerisinde yalnızca *Pratik Türkçe*'de iki defa kullanılmıştır. Alıştırma kitapları içerisinde ise yalnızca bir defa *Yeni Hitit*'te kullanılmıştır.

YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *maşallah* kalıpsözleriyle ilgili örnek cümleler:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 1- Pratik Cümleler*
  Maşallah!

- *Yeni Hitit Alıştırma Kitabı, ünite 10- Çocuklar*
  Nilgün: *Maşallah*, ne kadar büyümüş.
  Ayşegül: 14 aylık.

4.3.7.17. Hayırlı Olsun

Hayırlı olsun, yeni bir eşya alındığında, önemli bir olaya adım atıldığında, bir şey tamamlandığında ya da yeni bir işe girildiğinde bunların hayırlı, yararlı ve uğurlu olması anlamında söylenen bir iyi dilek sözüdür. Tanımdan da görüldüğü üzere bu kalıpsöz birçok durum ve olay için söylenebilen bağlamı sınırlı olmayan çok işlevli kalıpsözlerden bir tanesidir. *Hayırlı olsun*, YTÖ ders kitaplarında yedi, alıştırma kitaplarında iki olmak üzere toplamda dokuz defa kullanılmıştır. Bu kalıpsöz, *Gökkuşağı Türkçe* ve *Pratik Türkçe* ders kitaplarında iki, *İstanbul* ders kitabında bir defa geçmesine rağmen söz konusu setlerin alıştırma kitaplarında yer almadığı görülmektedir. *İzmir* ders kitabına iki defa konu edilen aynı kalıpsöz bu setin alıştırma kitabında sadece bir defa tekrar edilmiştir. *Yeni Hitit* ders kitabında kullanımına rastlanmasa da alıştırma kitabında bir defa geçtiği bulgulanmıştır.

YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *hayırlı olsun* kalıpsözleriyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 2, ünite 6-Kutlamalarda Kullanılan Cümleler*
  Hayırlı olsun!

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 9- Telaffuz Çalışması*
  Hayırlı olsun!

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 1- Ne zaman, ne söylüyoruz?*

Arkadaşınız yeni bir ev alıyor:

Hayırlı olsun!

- *İzmir Ders Kitabı 2, ünite 7- Nasıl Konuşuyorlarmış?*

  A: Evlenmişsin. *Hayırlı olsun*.

  B: Sağ ol. Geçen ay evlendik…

- *Yeni Hitit Alıştırma Kitabı, ünite 5- Dedikodu*

  …

  İrem: Evet çok iyi kalpli, terbiyeli biridir. Çok da esprilidir. Ben de çok severim Cenk'i.

  Gülben: Ne diyelim. *Hayırlı olsun*

4.3.7.18. Başarılar Dilerim/ Diliyorum

Başarılar dilerim/ *diliyorum*, kişinin girdiği bir sınav ya da giriştiği bir iş için başarılı olması anlamında söylenen bir sözdür. *İzmir* ve *Yeni Hitit* setlerinin ders kitaplarında birer kez kullanılan kalıpsöz hiçbir alıştırma kitabında yer almamıştır.

İzmir ve *Yeni Hitit* ders kitaplarında *başarılar dilerim* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *İzmir Ders Kitabı 1, ünite 2- Ne Yapıyor?*

  Türkan: Göksel de iyi. Sen biliyorsun, o çok iyi basketbol oynuyor. Yarın maç var. O şu an maç için hazırlanıyor.

  Turgut: Çok güzel. *Başarılar diliyorum*…

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 4-Bayan Taksici*

  …

  Gazeteci: Umarım bir daha böyle bir olayla karşılaşmazsınız. Size mesleğinizde *başarılar diliyorum*.

  Nevin Sağlam: Teşekkür ederim.

4.3.7.19. Darısı Başına

Darısı başına kalıpsözü, kişinin sahip olduğu ya da eriştiği bir başarı ya da bir mutluluğun başkası için de gerçekleşmesini dilediği bir sözdür. Söz konusu kalıpsöz *Pratik Türkçe* ve *İzmir* ders kitabı dışında hiçbir ders ve alıştırma kitabında kullanılmamıştır.

Pratik Türkçe ve *İzmir* ders kitabında *darısı başına* kalıpsözüyle ilgili örnek cümle:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 10- -Davet Zamanı*
  Darısı başına!

- *İzmir Ders Kitabı 2, ünite 7- Nasıl Konuşuyorlarmış?*
  A: Evlenmişsin. Hayırlı olsun.
  B: Sağ ol. Geçen ay evlendik. Siz düşünmüyor musunuz?
  A: Benim önce iş bulmam lazım.
  B: Valla, *darısı başına*.

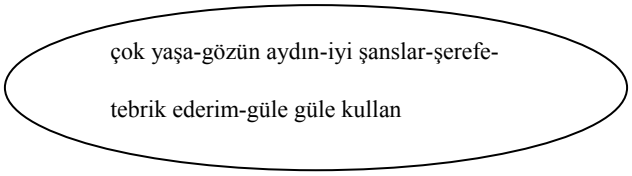
4.3.7.20. Şerefe

Şerefe, kutlama esnasında içki içerken, kadeh kaldırıldığında, karşıdakine ya da varsa topluluğa değer verildiğini göstermek için söylenen sözlerden biridir. *Pratik Türkçe* ders kitabında bir kez kullanılan *şerefe* kalıpsözünün *TAK*'ta konu edilmediği görülmektedir. *Yeni Hitit* ders kitabında kullanımı yeğlenmeyen bu kalıpsöz alıştırma kitabına bir defa konu edildiği bulgulanmıştır. Bu setler dışında başka hiçbir sette kullanımına rastlanmamıştır. Bu bağlamda kullanılabilen diğer kalıpsöz *sağlığınıza* ise bütüncedeki hiçbir sette kullanılmamıştır.

YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *şerefe* kalıpsözüyle ilgili örnek cümle:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 3- Günlük Yaşamla ilgili Kelimeler*
  Şerefe!

- *Yeni Hitit Alıştırma Kitabı, ünite 5- Afiyet Olsun-Tamamlayalım*

1. -Hapşuuuu!
- Çok yaşa
2. Demek yarın sınavın var, sana *iyi şanslar*.
3. Ali kadehini kaldırıyor ve "*şerefe*!" diyor.
4. Araban yeni galiba? Güle güle kullan.
5. -Canan'la nişanlandım.
- Öyle mi? Tebrik ederim.

4.3.7.21. Hayırlısı Olsun

Hayırlısı olsun, herhangi bir iş ya da durum hakkında yorum yaparken ne olacağını kestiremediğimiz durumlarda en iyinin ve en doğrunun gerçekleşmesi için söylenen bir sözdür. Söz konusu kalıpsöz aynı zamanda gerçekleşmemiş ve gerçekleşmesi olanaksız durumlar için karşıdaki kişiyi teselli etmek amacıyla da söylenir. *Hayırlısı olsun*, yalnızca *İzmir* ders kitabında kullanılmış başka hiçbir ders ve alıştırma kitabında kullanılmamıştır.

İzmir ders kitabında *hayırlısı olsun* kalıpsözüyle ilgili örnek cümle:

- *İzmir Ders Kitabı 2, ünite 7- Nasıl Konuşuyorlarmış?*

  …

  Tom: İki tane söz var. İyi bir şey oldu, örneğin biri yeni bir işe başladı ya da evlendi. O zaman "hayırlı olsun" diyorlar. Ama bir şeyin sonucu belli değil, haber bekliyorlar. O zaman "*hayırlısı olsun*" diyorlar.

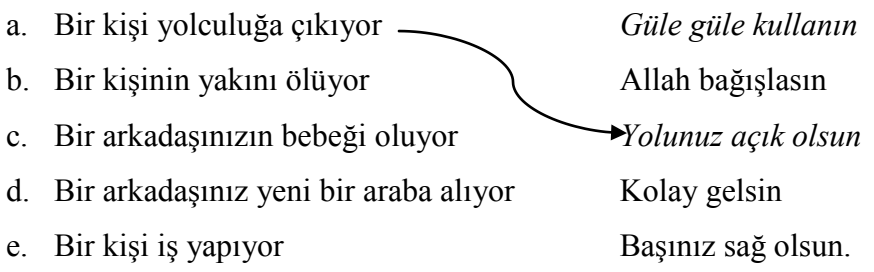
4.3.7.22. Yolun(uz) Açık Olsun

Yolun(uz) açık olsun, yolculuğa çıkan bir kişi için yolculuğunun iyi, kazasız belasız geçmesi anlamında söylenen bir sözdür. Bütünceyi oluşturan YTÖ ders kitaplarından yalnızca *Pratik Türkçe* ders kitabında ve *İstanbul* setinin alıştırma kitabında birer defa kullanılmış, ne *TAK*'ta ne de söz konusu setin ders kitabına konu edilmemiştir. Diğer setlerin hiçbirinde kullanımı bulunamamıştır.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 10-Davet Zamanı*

  Yolun açık olsun!

- *İstanbul Alıştırma Kitabı 2, ünite 1-Gezelim Görelim-Eşleştirme*

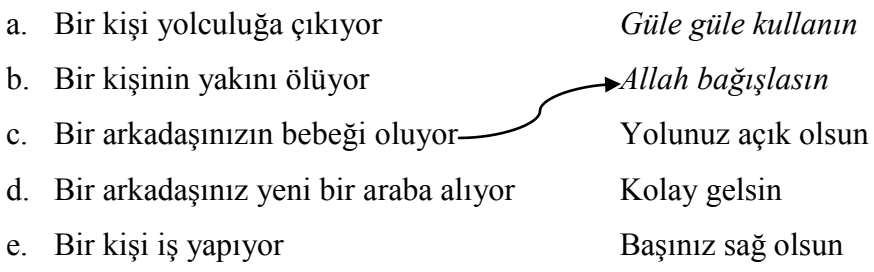
4.3.7.23. Allah Bağışlasın

Allah bağışlasın, çocuklarını anne ve babasına bağışlaması, uzun ömür vermesi, sevdiği olanlar için ise birbirleriyle uzun bir birliktelik olması anlamında söylenen bir sözdür. Bütüncemizi oluşturan YTÖ ders kitaplarından yalnızca *Gökkuşağı Türkçe*'de bir, alıştırma kitaplarından da sadece *İstanbul*'da yine bir defa kullanıldığı görülmektedir. Bunun dışında diğer hiçbir sette kullanımına rastlanmamıştır.

YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *Allah bağışlasın* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 2, ünite 6-Kutlamalarda Kullanılan Cümleler*
  Allah bağışlasın!

- *İstanbul Alıştırma Kitabı 2, ünite 1-Gezelim Görelim-Eşleştirme*

4.3.7.24. Allah Mesut Etsin

Allah mesut etsin, nişan, düğün gibi özel olaylarda kişilere mutluluk dilemek anlamında kullanılan bir kalıpsözdür. *Gökkuşağı Türkçe* setinin ders kitabında bir kez

kullanılan bu kalıpsöz diğer setlerin ders kitabında da alıştırma kitabında da kullanılmamıştır.

Gökkuşağı Türkçe ders kitabında *Allah mesut etsin* kalıpsözüyle ilgili örnek cümle:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 2, ünite 6-Kutlamalarda Kullanılan Cümleler*
  Allah mesut etsin!

4.3.7.25. Allah Kavuştursun

Allah kavuştursun, aile bireylerinden birinin uzun süre kalmak üzere uzak bir yere gitmesi durumunda aileye tez zamanda kavuşmaları için söylenen bir sözdür. *Pratik Türkçe* ders kitabında kullanımına bir kez rastlanan kalıpsöz ne *TAK*'ta ne de diğer setlerde kullanıma rastlanmamıştır.

Pratik Türkçe ders kitabında *Allah kavuştursun* kalıpsözüyle ilgili örnek cümle:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 8- Pratik Cümleler*
  Allah kavuştursun!

4.3.7.26. Allah Acil Şifalar Versin

Allah acil şifalar versin, Türkiye Türkçesi'nde aynı bağlamda kullanılan *geçmiş olsun* kalıpsözüne seçenek başka bir sözdür. Bütüncemizi oluşturan kitaplar içerisinde sadece bir defa (*Gökkuşağı Türkçe* ders kitabı) kullanılmıştır.

Gökkuşağı Türkçe ders kitabında *Allah acil şifalar versin* kalıpsözüyle ilgili örnek cümle:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 15-Muayene Odasında*
  …
  Hasta: Teşekkür ederim. Tavsiyelerinize uyacağım.
  Doktor: *Geçmiş olsun*. *Allah acil şifalar versin*.

4.3.7.27. Allah Göstermesin

Allah göstermesin, olası herhangi bir durum karşısında tedirgin olan kişinin böylesi bir durumun olmamasını Allah'tan dilediğini ifade ettiği sözlerden biridir. YTÖ ders kitapları içerisinde sadece *Pratik Türkçe* ders kitabında bir defa kullanılmıştır. Ne *TAK*'ta ne de diğer setlerde kullanıma rastlanmamıştır.

Pratik Türkçe ders kitabında *Allah göstermesin* kalıpsözüyle ilgili örnek cümle:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 10- Davet Zamanı*
  Allah göstermesin!

4.3.8. Karşılama Sözeylemi

Karşılama dışarıdan gelen bir kimseye karşılayıcı olarak çıkmak anlamına gelir. Türkiye Türkçesi'nde sık kullanılan bir nezaket biçimi olmasının yanı sıra misafirleri karşılamak adına yapılan yaygın bir eylemdir. *Buyurun* ve *Hoş geldin(-iz)* kitaplarda yer alan karşılama kalıpsözleridir. *Buyurun* kalıpsözü karşılama, takdim ve davet sözeylemlerinin ortak kalıpsözüdür. Bu bölümde *buyurun* kalıpsözünün karşılama bağlamındaki kullanımına ait örnekler yer almaktadır. Karşılama kalıpsözleri ders kitaplarında 58, alıştırma kitaplarında 26 olmak üzere toplamda 84 defa geçmektedir. Karşılama sözeylemine ait kalıpsözler ve sıklıkları Tablo 10a ve 10b'de verilmiştir.

Tablo 10a

Ders Kitaplarında Karşılama Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

	Ders Kitabı	
Karşılama	**Buyurun**	**Hoş geldin(iz)**
Yeni Hitit	3	6
Gökkuşağı Türkçe	4	4
İstanbul	1	5
İzmir	7	9
Pratik Türkçe	6	13
Toplam	21	37

Tablo 10b

Alıştırma Kitaplarında Karşılama Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

	Alıştırma Kitabı	
Karşılama	**Buyurun**	**Hoş geldin(iz)**
Yeni Hitit	1	5
Gökkuşağı Türkçe	10	7
İstanbul	0	1
İzmir	0	0
TAK	0	2
Toplam	11	15

4.3.8.1. Hoş Geldin(iz)

Hoş geldin(-iz) kalıpsözü, bir yere gelen bir kişiyi karşılama anlamının yanında, gelen kişinin mutluluk ve neşe getirdiği anlamında da söylenen bir kalıpsözdür. *Hoş geldin(iz)* bir gruba söylenirken ayrıca tek bir kişiye de nezaket anlamında söylenebilir. Bu kullanım karşıdaki kişi sayısı ve resmi bir duruma göre de değişebilmektedir. *Hoş geldin(-iz)* YTÖ ders kitaplarında 37, alıştırma kitaplarında 15 olmak üzere toplamda 52 defa geçmektedir. 13 sıklıkla en fazla *Pratik Türkçe*'de bulunmasına rağmen *TAK*'ta kullanım altıda bir oranında azalmıştır (2/13). *İstanbul* setinde de ders kitabındaki kullanım beşte bir oranında azalmıştır (1/5). Söz konusu kalıpsöz, *İzmir* ders kitabında kullanılmasına rağmen alıştırma kitabında hiç yer almamıştır (0/9). *Yeni Hitit*'te kullanım ders ve alıştırma kitaplarında birbirine yakındır (5/6). *Gökkuşağı Türkçe*'de ise alıştırma kitabında ders kitabındakinden neredeyse 2 kat fazla kullanım söz konusudur (4/7).

YTÖ ders kitaplarında *hoş geldin(-iz)* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 10-Manavda*
  Manav: Buyurun beyefendi. *Hoş geldiniz*.
  Kemal Bey: Hoş bulduk.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 1- Kendini Tanıtma*
  Ayhan: *Hoş geldiniz*.
  Katty: Hoş bulduk.

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 6-Eczanede*
  Eczacı: Merhaba *hoş geldiniz*.
  Sibel Hanım: Merhaba hoş bulduk**.**

- *İzmir Ders Kitabı 1, ünite 8-Diyalog*
  Görevli: *Hoş geldiniz*. Nasıl yardımcı olabilirim?

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 5- Çınar Restoran*
  Garson:*Hoş geldiniz* efendim. Ne alırsınız?
  Oğuz: Eee… Menüye bir bakalım.

4.3.8.2. Buy(u)run

Görüldüğü üzere *buyurun* kalıpsözü, YTÖ ders kitaplarında 21, alıştırma kitaplarında 11 olmak üzere toplamda 32 defa geçmektedir. En fazla *İzmir* ders kitabında bulunmasına rağmen söz konusu setin alıştırma kitabında hiç yer almamıştır (0/7). Aynı şekilde *Pratik Türkçe* ders kitabında 6 defa geçen bu kalıpsöz *TAK*'ta hiç yer almamıştır (0/6). *İstanbul* ders kitabında 1 defa geçmesine rağmen alıştırma kitabında kullanımı görülmemektedir (0/1). *Yeni Hitit* ders kitabında 3, alıştırma kitabında 1 defa kullanılan *buyurun*, *Gökkuşağı Türkçe* setinin alıştırma kitabında ders kitabından yaklaşık iki kat fazla kullanılmıştır (4/10).

YTÖ ders kitaplarında *buy(u)run* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 2, ünite 9-Beyaz Eşya Mağazasında*
  Satıcı: *Buyurun* efendim, ne arzu etmiştiniz?
  Müşteri: Buzdolabı ve televizyon reyonunu gezebilir miyim?

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 4- Kilosu Kaç Lira?*
  Manav: Günaydın, *buyrun* efendim.
  Mehmet: Günaydın. Biber / Domates / Salatalık var mı?

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 1-Mağazada*
  Tezgâhtar: Hoş geldiniz. *Buyurun*

- *İzmir Ders Kitabı 1, ünite 7- Restoranda*
  Garson: *Buyurun* efendim. Hoş geldiniz.
  1.Müşteri: Hoş bulduk.
  2.Müşteri: Hoş bulduk.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı ünite 11 s. 139 Eczanede*
  Eczacı: *Buyurun*.
  Cem: İyi günler. Ben reçetedeki ilaçları almak istiyorum.

4.3.9. Emir/ Rica Sözeylemi

Emir/rica kalıpsözleri, Türkiye Türkçesi'nde geniş bir kullanım alanına sahiptir. Yapılmasını istediğimiz bir şey için söylenen *lütfen*, dolmuş ya da otobüste yolcunun inmesi için şoföre söylediği *inecek var*, *müsait bir yerde* gibi kalıpsözler bütüncedeki kitaplarda bulguladığımız kalıpsözlerdir. Bu sözler tek sözcükten oluşabildiği gibi tümce görünümünde de olabilmektedir. YTÖ ders kitaplarında 54, alıştırma kitaplarında 24 olmak üzere toplamda 78 defa kullanılmıştır. Emir/rica sözeylemine ait kalıpsöz ve sıklıkları Tablo 11a ve 11b'de verilmiştir.

Tablo 11a

Ders Kitaplarında Emir/Rica Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

	Ders Kitabı		
Emir-Rica	**İnecek var**	**Lütfen**	**Müsait bir yerde**
Yeni Hitit	0	16	0
Gökkuşağı Türkçe	0	15	0
İstanbul	0	6	0
İzmir	0	8	0
Pratik Türkçe	1	7	1
Toplam	1	52	1

Tablo 11b

Alıştırma Kitaplarında Emir/Rica Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

	Alıştırma Kitabı		
Emir-Rica	**İnecek var**	**Lütfen**	**Müsait bir yerde**
Yeni Hitit	0	4	0
Gökkuşağı Türkçe	0	7	0
İstanbul	0	8	0
İzmir	0	1	0
TAK	0	4	0
Toplam	0	24	0

4.3.9.1. Lütfen

Lütfen, yapılması istenen bir şey için istek ve rica anlamında söylenen bir sözdür. YTÖ ders kitaplarında 52, alıştırma kitaplarında 24 olmak üzere toplamda 76 sıklıkla en fazla kullanılan kalıpsözdür. *Yeni Hitit* ders kitabı 16 sıklıkla en fazla kullanıma sahipken alıştırma kitabında kullanım dörtte bir oranında azalmaktadır (4/16). *Gökkuşağı Türkçe* ve *Pratik Türkçe*'deki kullanım alıştırma kitaplarında yaklaşık yarı yarıya azalmaktadır (sırasıyla 7/15, 4/7). *İzmir* setinde ise alıştırma kitaplarında *lütfen* kalıpsözü sekizde bir oranında azalmaktadır (1/8). *İstanbul* setinde ise alıştırma kitabında ders kitabından daha fazla kullanım söz konusudur (6/8).

YTÖ ders kitaplarında *lütfen* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 2, ünite 4-Ne İle Seyahat Edersiniz?*
  Aynur: Bir bilet *lütfen*.
  Görevli: Buyurun. Koltuk numaranız 23.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 9- Semra Doktorun Bürosunda*
  Doktor: Neyiniz var?
  Semra:…ağrıyor, ..ağrıyor ve .. var.
  Doktor: Tamam… Şuraya uzanın, *lütfen*!

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 5-Alışkanlıklar Ve Ricalar*

İnci: Alo! Merhaba Murat. Yasemin'in numarasını biliyor musun? *Lütfen* bana verir misin?
Murat: Evet…

- *İzmir Ders Kitabı 2, ünite 8-Bankada*
  …
  Görevli: Evet. Sadece Türk Lirası yatırıyoruz. Şu formu doldurun *lütfen*.
  Müşteri: Tabii doldurayım.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 5-Bir Şey Lazım Mı?*
  Eren: Ben şimdi yoldayım, sana geliyorum. Markete uğrayım mı? Bir şey lazım mı?
  Mert: Evet Erenciği, *lütfen* uğra.

4.3.9.2. Müsait Bir Yerde

Yolcuların dolmuş ya da otobüs gibi toplu taşıma araçlarında şoföre durması için söylediği *müsait bir yerde* ve *inecek var* kalıpsözleri ders kitapları içerisinde yalnızca *Pratik Türkçe*'de birer kez kullanılmış, ne *TAK*'ta ne de başka hiçbir sette kullanımına rastlanmamıştır.

Pratik Türkçe ders kitabında *müsait bir yerde* ve *inecek var* kalıpsözleri için örnek cümleler:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 7- Türk Kültürü*
  İnecek var!
  Müsait bir yerde lütfen!

4.3.10. Takdim Sözeylemi

Takdim birine ya da birilerine bir şeyleri sunmak anlamına gelmektedir. *Buy(u)run,* bütüncedeki kitaplarımızda bulgulanan tek takdim ifadesidir. YTÖ ders kitaplarında 32, alıştırma kitaplarında 26 olmak üzere toplamda 58 defa kullanılmıştır. Takdim sözeylemine ait *buy(u)run* kalıpsözünün kullanım sıklıkları Tablo 12a ve 12b'de verilmiştir.

Tablo 12a

Ders Kitaplarında Takdim Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

	Ders Kitabı
Takdim	**Buyurun**
Yeni Hitit	4
Gökkuşağı Türkçe	10
İstanbul	4
İzmir	6
Pratik Türkçe	8
Toplam	32

Tablo 12b

Alıştırma Kitaplarında Takdim Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

	Alıştırma Kitabı
Takdim	**Buyurun**
Yeni Hitit	5
Gökkuşağı Türkçe	9
İstanbul	6
İzmir	1
TAK	5
Toplam	26

4.3.10.1. Buy(u)run

Buy(u)run, 10 sıklıkla en çok *Gökkuşağı Türkçe* setinin ders kitabında ve yine 9 sıklıkla en çok bu setin alıştırma kitabında yer almaktadır. *Pratik Türkçe* ders kitabında 8 defa geçen söz konusu kalıpsöz *TAK*'ta 5 defa tekrar edilmiştir. Aynı kalıpsöz, *İzmir* ders kitabında 6 kez yer bulmuş ancak araştırma kitabında sadece 1 defa tekrar edilmiştir. *Yeni Hitit* ve *İstanbul* alıştırma kitapları *buy(u)run* kalıpsözünü ders kitaplarından daha fazla barındırmaktadır (sırasıyla 4/5, 4/6).

YTÖ ders kitaplarında *buy(u)run* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 10-Elmanın Kilosu Kaç Lira?*
  A: Şu 20 liradan alır mısınız?
  B: *Buyrun*, paranızın üstü.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 8- Yeteneklerimiz*
  Alena: Merhaba, bu kitabı alıyorum. Ne kadar?

Kasiyer: 25 tl
Alena: *Buyrun*
Kasiyer: Teşekkürler. *Buyrun* paranızın üstü.

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 3-Hastanede*
  …
  Hasta: Röntgen filmleri burada. *Buyurun*.

- *İzmir Ders Kitabı 1, ünite 7- Restoranda*
  Garson: Buyurun efendim. Hoş geldiniz.
  Müşteri: Hoş bulduk.
  Garson: Ne yemek istiyorsunuz?
  Müşteri: Önce bir menü alalım, bakalım ne var?
  Garson: *Buyurun* efendim menü

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 1-Manavda*
  …
  Müşteri: Tamam, 1 kilo kiraz kaç lira?
  Manav: 2 YTL.
  Müşteri: *Buyurun*. İyi günler.

4.3.11. Dikkat Çekme Sözeylemi

Dikkat çekme, birinden bir şey istemek ya da konuşmayı başlatmak adına bir tür seslenme ya da uyarma anlamına gelmektedir. Mevcut çalışmada dikkat çekme sözeylemi başlığı altında bulgulanan *affedersiniz*, *pardon*, *özür dilerim* ve *bakar mısınız* kalıpsözleri ilk bakışta özür dileme sözeylemi kalıpsözleri gibi görünse de bütüncedeki kitaplarda yer aldıkları bağlam bakımından dikkat çekme anlamında kullanıldıkları saptanmıştır. YTÖ ders kitaplarında 35, alıştırma kitaplarında 17 olmak üzere toplamda 52 defa kullanılmıştır Dikkat çekme sözeylemine ait kalıpsözler ve kullanım sıklıkları Tablo 13a ve 13b'de verilmiştir.

Tablo 13a

Ders Kitaplarında Dikkat Çekme Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

Ders Kitabı				
Dikkat çekme	**Affedersiniz**	**Bakar mısınız**	**Pardon**	**Özür dilerim**
Yeni Hitit	3	0	3	0
Gökkuşağı Türkçe	9	0	0	2
İstanbul	2	2	2	0
İzmir	0	0	1	0
Pratik Türkçe	10	1	0	0
Toplam	24	3	6	2

Tablo 13b

Alıştırma Kitaplarında Dikkat Çekme Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

Alıştırma Kitabı				
Dikkat çekme	**Affedersiniz**	**Bakar mısınız**	**Pardon**	**Özür dilerim**
Yeni Hitit	1	0	1	0
Gökkuşağı Türkçe	9	0	0	1
İstanbul	0	0	0	0
İzmir	0	0	2	0
TAK	3	0	0	0
Toplam	13	0	3	1

4.3.11.1. Affedersiniz

Affedersiniz kalıpsözü, birinin dikkatini çekmek amaçlı kullanılabilecek sözlerden biridir. Görüldüğü üzere bu kalıpsöz ders kitaplarında 24, alıştırma kitaplarında 13 olmak üzere toplamda 37 sıklıkla kullanımına en fazla başvurulan kalıpsöz olmuştur. *Pratik Türkçe*'de 10 kez geçen söz konusu kalıpsözün *TAK*'ta ki kullanımı yaklaşık üçte bir oranında azalmıştır (3/10). *Yeni Hitit* setinde de azalma yine üçte bir oranındadır (1/3). *İstanbul* ders kitabında 2 kez kullanılan aynı kalıpsöz alıştırma kitabında hiç kullanılmamış, *İzmir* setinde ise bu kalıpsözün kullanımına hiç rastlanmamıştır. *Gökkuşağı Türkçe* setinin ders ve alıştırma kitaplarında dengeli bir kullanım söz konusudur (9/9).

YTÖ ders kitaplarında *affedersiniz* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 4-Saat kaç?*

A: *Affedersiniz*, saat kaç?
B: Saat sekize çeyrek var.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 2- Buralarda Postane Var mı?*
  Cahit: *Affedersiniz*! Buralarda bir postane var mı?
  Taksi Şoförü: Evet, var…

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 6- Nerede?*
  -*Affedersiniz*? Market nerede?

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 6-Paketiniz Var?*
  Kurye: *Affedersiniz,* ben Çiçek Sokağı'nı arıyorum. Nerede biliyor musunuz?

4.3.11.2. Pardon

Dikkat çekme bağlamında kullanılan diğer bir söz olan *pardon* kalıpsözü, YTÖ ders kitaplarında altı, alıştırma kitaplarında üç olmak üzere toplamda dokuz defa geçmektedir. *Yeni Hitit* ders kitabında üç defa kullanılmış, alıştırma kitabında ise bir kez yer bulmuştur. *İstanbul* setinde iki kez kullanılan bu kalıpsözün alıştırma kitabında tercih edilmediği görülmüştür. *İzmir* ders kitabında bir defa kullanılan bu kalıpsöz alıştırma kitabında iki kez konu edilmiştir. Bunun dışında diğer kitaplarda kullanımına rastlanmamıştır.

YTÖ ders kitaplarında *pardon* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 3- İstanbul'da Geziyorum*
  Pardon! Ben bir bilet alabilir miyim**?**

- *İzmir Ders Kitabı 1, ünite 4-Yol Tarif Ediyorum*
  Turist: *Pardon*. Ben Çiçek Kafe'ye gitmek istiyorum ama yolu bilmiyorum. Çiçek Kafe'ye nasıl gidiyoruz?

- *Yeni Hitit Ders Kitabı 1, ünite 4-Yol Tarif Ediyorum*

Turist: *Pardon*. Ben Çiçek Kafe'ye gitmek istiyorum ama yolu bilmiyorum. Çiçek Kafe'ye nasıl gidiyoruz?

4.3.11.3. Özür Dilerim

Özür dilerim kalıpsözü, dikkat çekme bağlamında *Gökkuşağı Türkçe* ders kitabında iki, alıştırma kitabında ise sadece bir defa geçmektedir. Bunun dışında hiçbir sette kullanımına rastlanmamıştır.

Gökkuşağı Türkçe ders kitabında *özür dilerim* kalıpsözüyle ilgili örnek cümle:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 4-Saat kaç?*
  A: *Özür dilerim*, saat kaç?
  B: Saat on biri yirmi geçiyor.

4.3.11.4. Bakar mısın(ız)

Bakar mısınız, genelde bir işyeri sahibi, tezgahtar ya da garsonun bizimle ilgilenmesi için söylediğimiz bir sözdür. Bütünceyi oluşturan setler içerisinde sadece *İstanbul* ders kitabında iki, *Pratik Türkçe*'de bir defa kullanılmıştır.

YTÖ ders kitaplarında *bakar mısın(ız)*kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 4-Günlük Yaşamla ilgili Kelimeler*
  Bakar mısınız?

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 1-Yemek Siparişi*
  Onur: Garson, *bakar mısınız*?
  Garson: Evet efendim, buyurun**.**

4.3.12. Davet Sözeylemi

Davet, birini çağırmak anlamına gelmektedir. Bütüncedeki kitaplarda davet sözeylemi için kullanılan yalnızca iki kalıpsöz bulgulanmıştır: *Ha(y)di* ve *buyurun*. *Buyurun* kalıpsözü daha önce de belirtildiği gibi karşılama, takdim ve davet sözeylemleri için kullanılabilen işlek bir kalıpsözdür. Bu bölümde *buyurun* davet etme anlamıyla yer almaktadır. Davet sözeylemine ait kalıpsözler ders kitaplarında 40, alıştırma kitaplarında 6 olmak üzere toplamda 46 defa kullanılmıştır. Davet sözeylemine ait kalıpsözlerin kullanım sıklıkları Tablo 14a ve 14b'de verilmiştir.

Tablo 14a

Ders Kitaplarında Davet Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

Ders Kitabı		
Davet	**Buyur(un)**	**Ha(y)di**
Yeni Hitit	5	1
Gökkuşağı Türkçe	2	2
İstanbul	3	8
İzmir	1	7
Pratik Türkçe	5	6
Toplam	16	24

Tablo 14b

Alıştırma kitaplarında davet sözeylemine ait kalıpsöz sıklıkları

Alıştırma Kitabı		
Davet	**Buyurun**	**Ha(y)di**
Yeni Hitit	0	0
Gökkuşağı Türkçe	2	1
İstanbul	3	0
İzmir	0	0
TAK	0	0
Toplam	5	1

4.3.12.1. Ha(y)di

Ha(y)di, bir yere çağırma ya da davet etme anlamında kullanılan bir sözdür. YTÖ ders kitaplarında 24, alıştırma kitaplarında ise 1 defa yer alan bu kalıpsöz toplamda 25 kez geçmektedir. Ayrıca söz konusu kalıpsöz, *Gökkuşağı Türkçe* ders kitabında 2, alıştırma kitabında ise 1 defa konu edilmiştir. *İstanbul* ders kitabında 8, *İzmir*'de 7, *Pratik Türkçe*'de 6, *Yeni Hitit*'te 1 kez kullanılan *ha(y)di* kalıpsözünün, bu setlerin alıştırma kitaplarında kullanımı görülmemektedir.

YTÖ ders kitaplarında *ha(y)di* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 12-Lokantada*

  …

  Hüseyin Bey: Evet, gidelim. Zannedersem orada balık çeşitleri de var.

  Uzun zamandan beri balık yemedim.

  Selman Bey: *Haydi* yola çıkalım.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 4- Film Saat Kaçta?*

  …

  Duygu: ... Film saat kaçta?

  Aylin: Saat 15.30'da. *Haydi,* beraber gidelim.

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 1-Yemek siparişi*

  Onur: Çok açım.

  İnci: *Haydi*, güzel bir yemek yiyelim.

- *İzmir Ders Kitabı 2, ünite 4-Projeler*

  Ali: Murat, *hadi* şu tüpleri versene.

  Murat: Vereceğim, neden acele ediyorsun?

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 9-Dertleşme*

  …

  Murat: Yok bir şey.

  Kaan: Var, var… Söyle *haydi*. İşle ilgili bir sorun mu var?

4.3.12.2. Buyur(un)

Davet ve çağırma amaçlı kullanılan bir diğer söz ise *buyur(un)* kalıpsözüdür. Görüldüğü üzere *buyurun*, YTÖ ders kitabında 16, alıştırma kitaplarında 5 olmak üzere toplamda 21 defa kullanılmıştır. *Buyurun* kalıpsözü *Pratik Türkçe* ve *Yeni Hitit* ders kitaplarında beşer defa yer almış olsa da ne *TAK*'ta ne de *Yeni Hitit* alıştırma kitabında kullanımına rastlanmamıştır. *İstanbul* ve *Gökkuşağı Türkçe* setleri dengeli bir kullanım sunmaktadır (sırasıyla 3/3, 2/2). *İzmir* setinin ders kitabında 1 sıklıkla kullanılan kalıpsöz alıştırma kitabında yer almamıştır.

YTÖ ders kitaplarında *buy(u)run* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 14-Giyim Mağazasında*

  …

  Müşteri: Şu beyaz ve krem renkli keten pantolonları deneyebilir miyim?

  Satıcı: *Buyurun* efendim kabin burada.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 8-İş Başvurusu*

  …

  İşveren: *Buyrun*, oturun, Alena Hanım. Nasılsınız?

  Alena: Teşekkür ederim…

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 6- İş İlanı*

  Cihan Bey: Hoş geldiniz, Esra Hanım. *Buyurun*, oturun!

  Esra: Teşekkür ederim Hoş bulduk efendim.

- *İzmir Ders Kitabı 2, ünite 1- Mağazada*

  Tezgâhtar: Hoş geldiniz. *Buyurun*.

  Ali: İyi günler. Biz şu çantalara bakmak istiyoruz.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı ünite 2- Takside*

  Yolcu: İyi günler. Havaalanına gitmek istiyorum.

  Taksici: Tabii efendim, *buyurun*.

4.3.13. Soru Sorma Sözeylemi

Soru sorma kalıpsözleri genelde uzama ve duruma özgü kullanılan sözlerdir. İletişimin sağlanması ya da herhangi bir konuda bilgi edinmek amacıyla sorulan yaygın sorulardır. Bütünceye konu olan kitaplarda *borcum ne kadar*, *neyiniz var*/*şikayetiniz nedir*, *başka bir arzunuz*/ *başka bir şey var mı*/ *başka bir şeye ihtiyacınız var mı*, *nasıl yardımcı olabilirim*/ *yardımcı olabilir miyim*, *nakit mi kredi kartı mı* ve *hayırdır* kalıpsözleri bulgulanmıştır. Söz konusu kalıpsözler YTÖ ders kitaplarında 41, alıştırma kitaplarında 16 olmak üzere toplamda 57 defa geçmektedir. Soru sorma sözeylemine ait kalıpsöz ve sıklıkları Tablo 15a ve 15b'de verilmiştir.

Tablo 15a

Ders kitaplarında soru sorma sözeylemine ait kalıpsöz sıklıkları

Ders Kitabı						
Soru sorma	**Başka bir arzunuz/ başka bir şey var mı/ başka bir şeye ihtiyacınız var mı**	**Borcum ne kadar**	**Hayırdır**	**Nakit mi kredi kartı mı**	**Nasıl yardımcı olabilirim/ yardımcı olabilir miyim**	**Neyiniz var/ şikâyetiniz nedir**
Yeni Hitit	1	2	0	0	2	3
Gökkuşağı Türkçe	5	1	0	4	1	4
İstanbul	1	0	0	0	1	1
İzmir	0	0	1	0	2	6
Pratik Türkçe	1	4	0	0	0	1
Toplam	8	7	1	4	6	15

Tablo 15b

Alıştırma kitaplarında soru sorma sözeylemine ait kalıpsöz sıklıkları

Alıştırma Kitabı						
Soru sorma	**Başka bir arzunuz/ başka bir şey var mı/ başka bir şeye ihtiyacınız var mı**	**Borcum ne kadar**	**Hayırdır**	**Nakit mi kredi kartı mı**	**Nasıl yardımcı olabilirim/ yardımcı olabilir miyim**	**Neyiniz var/ şikâyetiniz nedir**
Yeni Hitit	0	1	0	1	0	0
Gökkuşağı Türkçe	1	2	0	0	1	0
İstanbul	1	4	0	0	0	0
İzmir	0	0	0	0	0	1
TAK	1	3	0	0	0	0
Toplam	3	10	0	1	1	1

4.3.13.1. Borcum Ne Kadar?

Borcum ne kadar, alışveriş bitiminde dükkân sahibi ya da kasiyere sorulan en yaygın ve bilinen sorudur. YTÖ ders kitaplarında 7, alıştırma kitaplarında 10 olmak üzere toplamda 17 defa kullanılmıştır. En fazla kullanım 4 sıklıkla *Pratik Türkçe*'de görülürken *TAK*'ta daha az tekrar edilmiştir (3). *Yeni Hitit* ders kitabında 2 sıklıkla kullanılmasına rağmen alıştırma kitabında 1 defa yinelenmiştir. Sadece 1 sıklıkla *Gökkuşağı Türkçe* ders kitabında bulunan söz konusu kalıpsöz, bu setin alıştırma kitabında 2 defa tekrar edilmiştir. *İstanbul* ders kitabına konu olmayan *borcum ne kadar* kalıpsözünün alıştırma kitabında 4 sıklıkla konu edilmesi dikkat çekicidir. *İzmir* setinde ise kullanımı görülmemektedir.

YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *borcum ne kadar* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 14-Giyim Mağazasında*
  Müşteri: *Borcum ne kadar*?
  Satıcı: 40 lira.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 2-Kitapçıda*
  Alena: *Borcum ne kadar*?
  Kasiyer: Normalde 25 ama sizin için 21.

- *İstanbul Alıştırma Kitabı 1, ünite 2- Markette*
  …
  Müşteri: Hepsi*ne kadar*?

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 11- Eczanede*
  Eczacı: … Bu arada ilaçlarınız hazır.
  Cem: Teşekkür ederim. *Borcum ne kadar*?

4.3.13.2.Neyin(iz) Var/ Şikâyetiniz Nedir?

Neyin(iz) var/ şikâyetiniz nedir, YTÖ setlerinde *Hastane* ya da *Muayene* konulu diyaloglarda kullanılan ve soru sorma bağlamında kullanımına en çok başvurulan kalıpsözlerdendir. YTÖ ders kitaplarında 15, alıştırma kitaplarında 1 olmak üzere

toplamda 16 defa kullanılmıştır. Söz konusu kalıpsöz en fazla *İzmir* ders kitabında kullanılsa da alıştırma kitabında sadece 1 defa yinelenmiştir (1/6). *Gökkuşağı Türkçe* setinin ders kitabında 4, *Yeni Hitit setinin* ders kitabında 3, *Pratik Türkçe* ve *İstanbul* ders kitaplarında birer defa yer almış olsa da söz konusu setlerin alıştırma kitaplarına konu edilmemiş olması dikkat çekmektedir.

YTÖ ders kitaplarında *neyiniz var*/ *şikâyetiniz nedir* kalıpsözleriyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 15-Muayene Odasında*

  …

  Hasta: *Hoş bulduk* doktor bey.

  Doktor: *Neyiniz var, şikâyetiniz nedir*?

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 6-Geçmiş Olsun, Neyin Var?*

  …

  Gülay: Ne oldu, *neyin var*?

  Aysun: Ateşim var. Boğazım ağrıyor.

  Gülay: Geçmiş olsun…

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 6- Hastayım*

  …

  Doktor: *Şikâyetiniz nedir*?

  Sibel Hanım: Kendimi iyi hissetmiyorum.

- *İzmir Ders Kitabı 2, ünite 3- Doktora Gidiyorum*

  Doktor: Hoş geldiniz.

  Hasta: Hoş bulduk.

  Doktor: *Neyiniz var*?

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 11- Geçmiş Olsun*

  Doktor: Buyurun Cem Bey, *şikâyetiniz nedir*?

  Cem: Çok üşüyorum. Midem bulanıyor ve…

4.3.13.3 Başka Bir Arzunuz/ Başka Bir Şey Var Mı/ Başka Bir Şeye İhtiyacınız Var Mı?

Başka bir arzunuz/ başka bir şey var mı/ başka bir şeye ihtiyacınız var mı, alışveriş yaptıktan sonra başka bir şeye ihtiyacı olup olmadığını anlamak için müşteriye sorulan sorulardır. YTÖ ders kitaplarında 8, alıştırma kitaplarında 3 olmak üzere toplamda 11 defa geçmektedir. En fazla *Gökkuşağı Türkçe* ders kitabında 5 sıklıkla kullanılan bu kalıpsöz aynı setin alıştırma kitabında sadece 1 defa tekrar edilmiştir. *Pratik Türkçe* ve *İstanbul*'da dengeli kullanım görülmektedir (1/1). *Yeni Hitit* ders kitabında 1 defa yer alan bu kalıpsöz bu setin alıştırma kitabına konu edilmemiştir. *İzmir* setinde ise kullanımına rastlanmamıştır.

YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *başka bir arzunuz*/ *başka bir şey var mı*/ *başka bir şeye ihtiyacınız var mı* kalıpsözleriyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 11-Marketten Ne Aldınız?*
  A: Marketten *bir şeye ihtiyacınız var mı*?
  B: Evet, peynir reçel, yumurtaya ihtiyacım var.
  A: *Başka bir şeye ihtiyacınız var mı*?

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 5-Sorun mi?*
  Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 4- Kilosu Kaç Lira
  Mehmet: 3 kilo/ 4 kilo/ 5 kilo lütfen!
  Manav: *Başka bir şeye ihtiyacınız var mı*?

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 5- Affedersiniz-Manavda*
  …
  Manav: Tabii. *Başka bir şeye ihtiyacınız var mı*?
  Semra Hanım: Sağ olun. Hayırlı işler.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 5- Ne Yiyelim?*
  …
  Eren: Ben şimdi yoldayım, sana geliyorum. Markete uğrayayım mı? *Bir şey lazım mı*?

4.3.13.4. Nasıl Yardımcı Olabilirim?

Nasıl yardımcı olabilirim, özellikle bir mağazada çalışan satış görevlilerinin yardımcı olmak amaçlı müşterilere yönelttikleri yaygın bir sorudur. YTÖ ders kitaplarında altı, alıştırma kitaplarında bir olmak üzere toplamda yedi defa kullanılmıştır. Söz konusu kalıpsözün *İzmir* ve *Yeni Hitit* serilerinin ders kitaplarında ikişer sıklıkla yer almasına rağmen bu setlerin alıştırma kitaplarında kullanımı mevcut değildir. Sadece *Gökkuşağı Türkçe* setinde dengeli bir kullanım görülmektedir (1/1). *İstanbul* setinin ders kitabında ise bir defa kullanılmış ama bu setin alıştırma kitabında da yer bulmamıştır. *Pratik Türkçe* ve *TAK*'ta kullanımına hiç rastlanmamıştır.

YTÖ ders kitaplarında *nasıl yardımcı olabilirim* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Alıştırma Kitabı 2, ünite 11-Marketten Ne Aldınız?*
  Satıcı: Buyrun efendim. Hoş geldiniz. Size *nasıl yardımcı olabilirim*?
  Müşteri: 2 ekmek, 2 kili zeytin ve 1 paket makarna almak istiyorum.
  Satıcı: Başka bir şeye ihtiyacınız var mı?

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 3- Avrupa Turu*
  Ali: Merhaba!
  Görevli: Merhaba efendim, buyurun! *Nasıl yardımcı olabilirim*?

- *İzmir Ders Kitabı 1, ünite 8- Tekrar Ediyoruz*
  Görevli: Hoş geldiniz. *Nasıl yardımcı olabilirim*?

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 12- Rezervasyonunuz Tamam*
  A: İyi günler, *nasıl yardımcı olabilirim*?
  B: Merhaba. Ben Ankara'dan İstanbul'a gitmek…

4.3.13.5. Nakit mi Kredi Kartı mı?

Nakit mi kredi kartı mı, alışveriş sonunda ürünlerini almak için kasaya gelen müşterilere ödemenin nasıl yapılacağını öğrenmek amaçlı sorulan bir sorudur. YTÖ ders kitaplarında dört, alıştırma kitaplarında ise sadece bir olmak üzere toplamda beş defa yer almıştır. *Gökkuşağı Türkçe* ders kitabında dört sıklıkla kullanılan bu kalıpsöz

bu setin alıştırma kitabına konu edilmemiştir. *Yeni Hitit* ders kitabı içeriğine dahil edilmeyen bu kalıpsözün aynı setin alıştırma kitabına bir defa yer alması ilginçtir. Diğer setlerde ise kullanımına rastlanmamıştır.

YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *nakit mi kredi kartı mı* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 10-Marketten Ne Aldınız?*
  A: *Kredi kartıyla mı nakit mi ödeyeceksiniz*?
  B: Nakit ödeyeceğim.

- *Yeni Hitit Alıştırma Kitabı, ünite 5- Markette*
  Sena: …
  Özlem: Tamam. Peki, ödemeyi *kredi kartıyla mı yapalım, nakit mi*?

4.3.13.6. Hayırdır?

Hayırdır, ne olup bittiğini merak eden kişinin karşısındakine ne istediğini öğrenmek için kullanıldığı bir sözdür. YTÖ ders kitapları içerisinde yalnızca bir defa *İzmir* ders kitabında kullanılmış ama ne bu setin alıştırma kitabında ne de diğer hiçbir sette kullanımına rastlanmamıştır.

İzmir ders kitabında *hayırdır* kalıpsözüyle ilgili örnek cümle:

- *İzmir Ders Kitabı 2, ünite 7- Nasıl Konuşuyorlarmış?*
  A: Çok acele gitmem lazım. Sen benim yerime şu dosyaları hazırlayabilir misin?
  B: *Hayırdır*?
  A: Yaa, sorma. Müdür aradı…

4.3.14. Kutlama Sözeylemi

Kutlama, gerçekleşen mutlu bir olay üzerine kişiyi tebrik etme ve sevincine ortak olma durumudur. Bu bağlamda kullanılan pek çok kalıpsöz vardır. YTÖ setleri bütününde kutlama sözeylemine ait *tebrikler*, *aferin*, *gözün(üz) aydın*, *tebrik ederim* ve *helal olsun* kalıpsözleri bulunmuştur. Kutlama kalıpsözleri ders kitaplarında 16,

alıştırma kitaplarında 9 olmak üzere toplamda 25 defa geçmektedir. Tablo 16a ve 16b'de kutlama sözeylemine ait kalıpsözler ve kullanım sıklıkları verilmiştir.

Tablo 16a

Ders Kitaplarında Kutlama Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

Ders Kitabı					
Kutlama	**Aferin**	**Gözün(üz) aydın**	**Helal olsun**	**Tebrikler**	**Tebrik ederim**
Yeni Hitit	0	1	0	2	1
Gökkuşağı Türkçe	1	1	0	0	0
İstanbul	0	0	0	3	0
İzmir	0	0	0	1	0
Pratik Türkçe	0	3	1	1	1
Toplam	1	5	1	7	2

Tablo 16b

Alıştırma Kitaplarında Kutlama Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

Alıştırma Kitabı					
Kutlama	Aferin	**Gözün(üz) aydın**	**Helal olsun**	**Tebrikler**	**Tebrik ederim**
Yeni Hitit	0	1	0	0	2
Gökkuşağı Türkçe	5	0	0	0	0
İstanbul	0	0	0	0	0
İzmir	0	0	0	0	0
TAK	0	0	0	0	1
Toplam	5	1	0	0	3

4.3.14.1. Tebrikler

Tebrikler, kişinin yaptığı bir işin başarısından ötürü etrafındaki insanlarca takdir etme, beğenme anlamında söylenen bir sözdür. YTÖ setleri içerisinde yedi sıklıkla sadece ders kitapları bütününde yer almaktadır. En çok *İstanbul* ders kitabında üç sıklıkla yer almasına rağmen söz konusu setin alıştırma kitabına konu edilmediği

görülmektedir. *Yeni Hitit*'te iki kez, *Pratik Türkçe* ve *İzmir* ders kitaplarında ise birer kez kullanılmıştır.

YTÖ ders kitaplarında *tebrikler* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 5- Pratik Cümleler*
  Tebrikler!

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 1- Kalıp İfadeler*
  Tebrikler!

- *İzmir Ders Kitabı 2, ünite 7- Nasıl Konuşuyorlarmış?*
  A: Satranç turnuvasını kim kazandı?
  B: Seninki de soru mu? Tabi ki ben kazandım.
  A: *Tebrikler*.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 7- Büyük Ödül*
  Sunucu: *Tebrikler* Suzan Hanım! Yarışmamızın büyük para ödülünü kazandınız.

4.3.14.2.Aferin

Aferin, yine herhangi bir iş yapan kişinin başarılı olmasından ötürü takdir, beğenme ve övgü anlamında duyduğu bir sözdür. YTÖ setleri içerisinde bu kalıpsözü barındıran tek set *Gökkuşağı Türkçe*'dir (1/5). Alıştırma kitabındaki kullanım ders kitabına oranda beşte bir fazladır.

Gökkuşağı Türkçe ders kitabında *aferin* kalıpsözüyle ilgili örnek cümle:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 1, ünite 3-Sınıfımızdaki Eşyalar*
  Öğretmen: Anton kalk! Sınıftaki eşyaları yaz ve oku.
  Anton: Masa, sıra….
  Öğretmen: *Aferin* Anton.

4.3.14.3.Gözün(üz) Aydın

Gözün(üz) aydın, birisinin istediği ve olmasını beklediği bir işin gerçekleşmesi üzerine kişiyi kutlamak ve tebrik etmek anlamında söylenen bir sözdür. YTÖ ders kitapları içerisinde iki, alıştırma kitaplarında bir olmak üzere toplamda üç defa yer almaktadır. Söz konusu kalıpsöz en fazla *Pratik Türkçe*'de yer almasına rağmen *TAK*'ta konu edilmediği görülmektedir. Aynı şekilde *Gökkuşağı Türkçe* ders kitabına bir defa konu edilen bu kalıpsözün aynı setin alıştırma kitabına konu edilmemesi dikkat çekicidir. *Yeni Hitit* setinde ise dengeli bir kullanım görülmektedir (1/1).

YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *gözün(üz) aydın* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 2, ünite 6- Kutlamalarda Kullanılan Cümleler*
  Gözünüz aydın!

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 5- Pratik Cümleler*
  Gözünüz aydın!

- *Yeni Hitit Alıştırma Kitabı, ünite 5- Afiyet Olsun-Tamamlayalım*
  - Kardeşim yarın Amerika'dan geliyor.
  - Aaaa çok güzel, *gözün aydın*.

4.3.14.4.Tebrik Ederim

Tebrik ederim, yine kişinin ulaştığı başarıdan ötürü etrafındaki insanlarca takdir etme, beğenme anlamında söylenen diğer bir sözdür. YTÖ ders kitaplarında iki, alıştırma kitaplarında üç olmak üzere toplamda beş kez konu edilmiştir. *Yeni Hitit* ders kitabında bir, alıştırma kitabında ise iki defa tekrar edildiği görülmektedir. *Pratik Türkçe* ve *TAK*'ta dengeli bir kullanım (1/1) sağlanırken, *Gökkuşağı Türkçe*, *İstanbul* ve *İzmir* setlerinde kullanım bulunmamıştır.

YTÖ ders kitaplarında *tebrik ederim* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 5- Pratik Cümleler*
  Tebrik ederim!

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 9- Çok Kültürlü Bir Dünya*
  A: Cem, sınavı kazanmışsın.
  B: *Tebrik ederim*.

4.3.14.5. Helal Olsun

Helal olsun, yapılan bir işten ötürü kişiyi övmek ve takdir amaçlı söylenen bir sözdür. YTÖ setleri bütününde sadece *Pratik Türkçe* ders kitabında bir defa kullanıldığı görülmektedir. Bunun dışında ne *TAK*'ta ne de diğer setlerde kullanıma rastlanmamıştır.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 10- Davet Zamanı*
  Helal olsun!

4.3.15. Özür Dileme Sözeylemi

Özür dileme, yapılan bir yanlıştan ötürü affedilmek ve bağışlanmak isteğiyle söylenen nezaket sözleridir. YTÖ setleri bütününde *özür dilerim*, *affedersiniz* ve *pardon* kalıpsözleri bulgulanmıştır.

Affedersiniz ve *pardon* daha önce de değinildiği gibi, dikkat çekme sözeylemi bağlamında da kullanılabilen kalıpsözlerdir. Burada ise *özür dileme* sözeylemi bağlamında karşımıza çıkmaktadır. Özür dileme kalıpsözleri ders kitaplarında 13, alıştırma kitaplarında 3 olmak üzere toplamda 16 defa kullanılmıştır. Tablo 17a ve 17b'de özür dileme sözeylemine ait kalıpsözler ve kullanım sıklıkları verilmiştir.

Tablo 17a

Ders Kitaplarında Özür Dileme Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

	Ders Kitabı		
Özür dileme	**Affedersiniz**	**Özür dilerim(iz)**	**Pardon**
Yeni Hitit	1	2	0
Gökkuşağı Türkçe	0	3	0
İstanbul	0	3	0
İzmir	0	1	1
Pratik Türkçe	1	1	0
Toplam	2	10	1

Tablo 17b

Alıştırma Kitaplarında Özür Dileme Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

	Alıştırma Kitabı		
Özür dileme	**Affedersiniz**	**Özür dilerim(iz)**	**Pardon**
Yeni Hitit	0	1	0
Gökkuşağı Türkçe	0	1	0
İstanbul	0	0	0
İzmir	0	0	1
TAK	0	0	0
Toplam	0	2	1

4.3.15.1. Özür Dilerim/ Dileriz

Görüldüğü üzere, *özür dilerim(iz)* ders kitaplarında 10, alıştırma kitaplarında 2 olmak üzere toplamda 12 defa kullanılmıştır. En fazla *Gökkuşağı Türkçe* ve *İstanbul* setlerinde yer almıştır (üçer kez). Bu kalıpsözü *Yeni Hitit* ders kitabı 2, *İzmir* ve *Pratik Türkçe* ders kitapları da birer kez konu etmişlerdir. Alıştırma kitaplarında ise söz konusu kalıpsözün kullanımı 5/1 oranında azalmış yalnızca *Gökkuşağı Türkçe* ve *Yeni Hitit*'te birer defa kullanılmıştır.

YTÖ ders kitaplarında *özür dilerim(iz*) kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 2, ünite 14- Kötü Alışkanlıklar Nelerdir?*
  Öğretmen: Ne oluyor burada? Niçin kavga ediyorsunuz?
  Ahmet: Hocam, *özür dileriz*. Ali beni devamlı rahatsız ediyor.
  Ali: Hocam ben ona şaka yapmak istedim. *Özür dilerim* bir daha olmayacak.

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 1- Günlük Yaşamla İlgili Kelimeler*
  Özür dilerim!

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 6- Otelde*
  Resepsiyon Görevlisi: Siz Murat Bey misiniz İzmir'den?
  Kaya Bey: Hayır! Benim adı Kaya İskender. Rezervasyonumu Çanakkale'den yaptım.
  Resepsiyon Görevlisi: Çok *özür dilerim* Kaya Bey…

- *İzmir Ders Kitabı 2, ünite 3- Kadının Doktoru Değil, Kadın Doktoru*
  Doktor: Tekrar ediyorum. Ben kadın doktoruyum, kadınların doktoru değilim. Bir kadının dişine bakmıyorum. Evet sadece kadınlara bakıyorum çünkü kadın hastalıklarıyla ilgili çalışıyorum. Siz dişiniz için diş doktoruna gidin.
  Kadın: Tamam şimdi anladım. Siz kadınların doktoru değilsiniz, kadın doktorusunuz. *Özür dilerim*.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 9- Çok Kültürlü Bir Dünya*
  A: *Özür dilerim*, geç kaldım.
  B: Önemli değil. Buyurun, oturun.

4.3.15.2. Affedersiniz

Özür dileme bağlamında kullanılan kalıpsözlerden biri olan *affedersiniz*, *Pratik Türkçe* ve *Yeni Hitit* dışında (birer kez) hiçbir YTÖ ders kitabı tarafından yeğlenmemiş ve hiçbir alıştırma kitabında da pekiştirmeye konu edilmemiştir.

YTÖ ders kitaplarında *affedersiniz* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 1- Günlük Yaşamla İlgili Kelimeler*
  Affedersiniz!

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 9- Çok Kültürlü Bir Dünya*
  A: Biraz sessiz olur musunuz lütfen
  B: *Affedersiniz*.

4.3.15.3. Pardon

Özür dileme bağlamında kullanılan diğer bir kalıpsöz olan *pardon*'a gelince hem ders kitapları hem de alıştırma kitapları içerisinde yalnızca *İzmir* setinde birer kez kullanıldığı gözlemlenmektedir.

İzmir ders kitabında *pardon* kalıpsözüyle ilgili örnek cümle:

- *İzmir Ders Kitabı 2, ünite 1- Nereden Aldın?*
  …
  Ayşe: Tamam çıkalım. Ama çantam nerde?
  Pelin: Askıda. *Pardon*, bu Seda'nınki, seninki değil.

4.3.16. Şaşırma Sözeylemi

Şaşırma eylemi, beklenmedik herhangi bir durum, olay karşısında olumlu ya da olumsuz gösterilen tepki anlamına gelir. Bütüncedeki setlerde şaşırma sözeylemine ait *öyle mi Allah Allah* ve *Hay Allah* kalıpsözleri bulgulanmıştır. YTÖ ders kitaplarında 11, alıştırma kitaplarında 10 olmak üzere toplamda 21 defa geçmektedir. Şaşırma sözeylemine ait kalıpsözler ve kullanım sıklıkları Tablo 18a ve 18b'de verilmiştir.

Tablo 18a

Ders Kitaplarında Şaşırma Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

	Ders Kitabı		
Şaşırma	**Öyle mi**	**Hay Allah**	**Allah Allah**
Yeni Hitit	2	1	1
Gökkuşağı Türkçe	2	0	0
İstanbul	1	0	0
İzmir	1	0	1
Pratik Türkçe	2	0	0
Toplam	8	1	2

Tablo 18b

Alıştırma Kitaplarında Şaşırma Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

	Alıştırma Kitabı		
Şaşırma	**Öyle mi**	**Hay Allah**	**Allah Allah**
Yeni Hitit	4	0	1
Gökkuşağı Türkçe	4	0	0
İstanbul	0	0	0
İzmir	0	0	1
TAK	0	0	0
Toplam	8	0	2

4.3.16.1. Öyle mi

Öyle mi, beklenmedik bir durum neticesinde şaşkınlık duyma ve hayrete düşme anlamı dışında, yine bir durumun gidişatını sorgulama anlamında kullanılan bir sözdür. YTÖ ders ve alıştırma kitapları bütününde dengeli bir sunum sağlanmıştır (8/8). En çok *Gökkuşağı Türkçe*, *Pratik* Türkçe ve *Yeni Hitit* setlerinde kullanım görülmektedir (ikişer kez). *İstanbul* ve *İzmir* setlerinde birer kez kullanılan bu kalıpsöz alıştırma kitaplarında yalnızca *Gökkuşağı Türkçe* ve *Yeni Hitit* alıştırma kitaplarına dörder defa konu edilmiştir.

YTÖ ders kitaplarında *öyle mi* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 2, ünite 6- Telefon Görüşmesi*
  Hasan: Keşke ben de oralarda olsam! Biz de şu an bir düğün hazırlığı içindeyiz.

Dövlet: Ya. *Öyle mi*? Yoksa sen mi evleniyorsun?

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 9- Diyalog*
  Ayşe: Merhaba Fatma, nasılsın?
  Fatma: Çok yorgunum, toplantıdan çıktım.
  Ayşe: *Öyle mi*, toplantı bugün müydü?

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 2- Dün Neler Yaptın?*
  Mert: Öğretmenim dün çok hastaydım. Bu nedenle dün gelemedim. Ama dün annem okul müdürünü aradı ve benim için izin aldı.
  Öğretmen: *Öyle mi*? Benim haberim yoktu.

- *İzmir Ders Kitabı 1, ünite 7- Neyle Gidelim?*
  …
  Mert: Evet, Brüksel'den gidiyorum.
  Nejla: *Öyle mi*? Çok güzel.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 2- Rock Festivali*
  …
  Anıl: Evet! Okula çok iyi rock gruplar geliyor.
  Berk: Aaa! *Öyle mi*? Çok güzel.

4.3.16.2. Allah Allah

Allah Allah, şaşıran, hayrete düşen ve bir durum için üzgünlüğünü dile getiren kişilerce kullanılan bir sözdür. Bu kalıpsöz, bütünceyi oluşturan setlerde hem şaşırma hem de kızma bağlamında verilmiştir. Bu bölümde sadece şaşkınlık ifadesi anlamı taşıyan *Allah Allah* kalıpsözü dikkate alınmış ve söz konusu kalıpsöze ait örnekler bu bağlam içerisinde verilmiştir. YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında toplamda dört defa kullanılan bu kalıpsözün *İzmir* ve *Yeni Hitit* serilerindeki dengeli kullanımı dikkat çekicidir (*İzmir* 1/1, *Yeni Hitit* 1/1). Bu setler dışında hiçbir sette kullanımına da rastlanmamıştır.

İzmir ve *Yeni Hitit* ders kitaplarında *Allah Allah* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *İzmir Ders Kitabı 2, ünite 6- İşte!*
  X: Çok geç kaldın. Tam iki saat seni bekledim.
  Y: Sorma… Sonra başka taksiye bindim, o da kaza yaptı.
  X: *Allah Allah*! Çok ilginç.

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 7- Neler Olacak*
  Allah Allah! Bu saatte kim geldi acaba?

4.3.16.3. Hay Allah

Hay Allah, çeşitli aksiliklerle karşılaşan kişinin şaşkınlık ve üzüntüsünü dile getirmek için kullandığı kalıpsözdür. YTÖ ders kitaplarında sadece *Yeni Hitit*'te bir defa kullanılmıştır. Ne söz konusu setin alıştırma kitabında ne de diğer setlerde kullanımına rastlanmamıştır.
Yeni Hitit ders kitabında *Hay Allah* kalıpsözüyle ilgili örnek cümle:

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 6- Sayın Yetkili*
  Kadın: Arabamı gördünüz mü?
  Erkek: Trafik polisleri otoparka çektiler.
  Kadın: *Hay Allah*! Otopark ne tarafta?

4.3.17.Taziye Sözeylemi

Taziye, ölen kişilerin yakınlarına baş sağlığı dilemektir. YTÖ setlerinde taziye sözeylemine ait bulgulanan kalıpsözler: *Allah sabırlar versin, Allah başka acı vermesin/ göstermesin* ve *Başın(ız) sağ olsun*'dur. Ders kitaplarında yedi, alıştırma kitaplarında bir olmak üzere toplamda sekiz defa geçmektedir. Taziye sözeylemine ait kalıpsözler ve kullanım sıklıkları Tablo 19a ve 19b'de gösterilmiştir.

Tablo 19a

Ders Kitaplarında Taziye Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

	Ders Kitabı		
Taziye	**Allah sabırlar versin**	**Allah başka acı vermesin/ göstermesin**	**Başın(ız) sağ olsun**
Yeni Hitit	0	0	0
Gökkuşağı Türkçe	0	0	1
İstanbul	0	0	1
İzmir	0	0	0
Pratik Türkçe	1	1	3
Toplam	1	1	5

Tablo 19b

Alıştırma Kitaplarında Taziye Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

	Alıştırma Kitabı		
Taziye	**Allah sabırlar versin**	**Allah başka acı vermesin/ göstermesin**	**Başın(ız) sağ olsun**
Yeni Hitit	0	0	0
Gökkuşağı Türkçe	0	0	0
İstanbul	0	0	1
İzmir	0	0	0
TAK	0	0	0
Toplam	0	0	1

4.3.17.1. Başın(ız) Sağ Olsun

Başın(ız) sağ olsun, yakınını kaybeden bir kişiyi teselli ederken kaybettiğinin ardından fazla üzülmemesi adına söylenen en yaygın taziye kalıpsözlerinden biridir. YTÖ ders kitaplarında beş, alıştırma kitaplarında bir olmak üzere toplamda altı defa

geçen ve bu bağlamda kullanımına en çok başvurulan kalıpsözdür. Üç sıklıkla en fazla *Pratik Türkçe*'ye konu edilen bu kalıpsözün *TAK*'ta kullanımına rastlanmamıştır. *Gökkuşağı Türkçe* ders kitabında bir defa kullanılsa da söz konusu setin alıştırma kitabına konu edilmemiştir. *İstanbul* setinde dengeli bir kullanım görülmüş, (1/1) söz konusu setler dışında başka hiçbir sette kullanımına rastlanmamıştır.

YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında *başın(ız) sağ olsun* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Gökkuşağı Türkçe Ders Kitabı 2, ünite 6- Kutlamalarda Kullanılan Cümleler*
  Başınız sağolsun!

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 9-Pratik Cümleler*
  Başınız sağ olsun.

- *İstanbulAlıştırma Kitabı 2, ünite 1-Gezelim Görelim-Eşleştirme*

a) Bir kişi yolculuğa çıkıyor	Güle güle kullanın
b) Bir kişinin yakını ölüyor	Allah bağışlasın
c) Bir arkadaşınızın bebeği oluyor	Yolunuz açık olsun
d) Bir arkadaşınız yeni bir araba alıyor	Kolay gelsin
e) Bir kişi iş yapıyor	*Başınız sağ olsun*

4.3.17.2. Allah Sabırlar Versin

Allah sabırlar versin, ölen kişinin ardından yakınlarına sabırlı olmalarını dilemek için söylenen bir sözdür. Bu kalıpsöz, YTÖ setlerinden yalnızca bir defa *Pratik Türkçe* ders kitabında kullanılmıştır. Ne *TAK*'ta ne de başka hiçbir sette kullanıma rastlanmamıştır.

Pratik Türkçe ders kitabında *Allah sabırlar versin* kalıpsözüyle ilgili örnek cümle:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 8-Pratik Cümleler*
  Allah sabırlar versin.

4.3.17.3 Allah Başka Acı Vermesin/ Göstermesin

Allah başka acı vermesin/ göstermesin, yakını ölen bir kişiye çektiği bu acının yanında Allah'tan başka bir acı daha gelmemesi dileğiyle söylenen bir sözdür. Söz konusu kalıpsöz, *Allah sabırlar versin* kalıpsözünde olduğu gibi yine sadece bir defa *Pratik Türkçe* ders kitabında kullanılmıştır. Ne *TAK*'ta ne de başka hiçbir sette kullanıma rastlanmamıştır.

Pratik Türkçe ders kitabında *Allah başka acı vermesin/ göstermesin* kalıpsözüyle ilgili örnek cümle:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 8-Pratik Cümleler*
  Allah başka acı göstermesin.

4.3.18. Ret Sözeylemi

Ret sözeylemi kabul etmeme, geri çevirme anlamına gelmektedir. Bütünceyi oluşturan setler içerisinde sadece *maalesef* kalıpsözü bulgulanmıştır ve söz konusu kalıpsözü konu eden tek set *Yeni Hitit*'tir. *Maalesef* kalıpsözünün ders ve alıştırma kitaplarındaki kullanım sıklıkları tablo 20a ve 20b'de gösterilmiştir.

Tablo 20a

Ders Kitaplarında Ret Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

Ders Kitabı	
Ret	**Maalesef**
Yeni Hitit	2
Gökkuşağı Türkçe	0
İstanbul	0
İzmir	0
Pratik Türkçe	0
Toplam	2

Tablo 20b

Alıştırma Kitaplarında Ret Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

Alıştırma Kitabı	
Ret	**Maalesef**
Yeni Hitit	1
Gökkuşağı Türkçe	0
İstanbul	0
İzmir	0
TAK	0
Toplam	1

4.3.18.1. Maalesef

Maalesef, istenen bir şeyin yapılmasının mümkün olmadığını kibar bir ifade şekli olarak belirten yaygın bir sözdür. YTÖ setlerinden yalnızca *Yeni Hitit* ders kitabında iki, alıştırma kitabında bir defa olmak üzere toplamda üç kez geçmektedir. Bunun dışında diğer hiçbir sette kullanımı görülmemektedir.

Yeni Hitit ders kitabında *maalesef* kalıpsözüyle ilgili örnek cümle:

- *Yeni Hitit Ders Kitabı, ünite 6-Başımız Dertte*

  - Sigara içmek istiyorum.

  - *Maalesef*. Burada yasak.

4.3.19. Sevinme Sözeylemi

Sevinme, olumlu bir gelişme ve sonuçları güzel olan bir olay ya da durum karşısında kişinin mutluluğunu, sevincini ve coşkusunu gösterme şeklidir. *Yaşasın* kalıpsözü, sevinme sözeylemini ifade eden ve bütünceyi oluşturan setlerde bulgulanan tek kalıpsözdür. *Yaşasın* kalıpsözüne ait kullanım sıklıkları Tablo 21a ve 21b'de verilmiştir.

Tablo 21a

Ders Kitaplarında Sevinme Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

Ders Kitabı	
Sevinme	**Yaşasın**
Yeni Hitit	0
Gökkuşağı Türkçe	0
İstanbul	2
İzmir	0
Pratik Türkçe	0
Toplam	2

Tablo 21b

Alıştırma Kitaplarında Sevinme Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

Alıştırma Kitabı	
Sevinme	**Yaşasın**
Yeni Hitit	0
Gökkuşağı Türkçe	0
İstanbul	0
İzmir	0
TAK	0
Toplam	0

4.3.19.1. Yaşasın

Yaşasın kalıpsözü, herhangi bir olay ya da durum karşısında mutlu, sevinçli ve coşkulu olan bir kişinin söyleyebileceği bir sözdür. Görüldüğü üzere *yaşasın* kalıpsözü sadece *İstanbul* ders kitabında iki sıklıkla kullanılmıştır. Bunun dışında ne bu setin alıştırma kitabında ne de başka hiçbir sette kullanımına rastlanmamıştır.
İstanbul ders kitabında *yaşasın* kalıpsözüyle ilgili örnek cümle:

- *İstanbul Ders Kitabı 2, ünite 5- Sınıf Dili*
  Yaşasın! Tatile gidiyoruz.

4.3.20.Teselli Sözeylemi

Teselli, herhangi bir durum karşısında üzülen insanları rahatlatmak ve sıkıntılarını gidermek adına söylenen avuntu sözleridir. *Dert etme* ve *sağlık olsun* YTÖ setlerinde teselli sözeylemine ait bulgulanan kalıpsözlerdir. Söz konusu kalıpsözler YTÖ setleri bütününde sadece *Pratik Türkçe*'de beş defa konu edilmiştir. Teselli kalıpsözlerine ait kullanım sıklıkları Tablo 22a ve 22b'de verilmiştir.

Tablo 22a
Ders Kitaplarında Teselli Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

Ders Kitabı		
Teselli	**Dert etme**	**Sağlık olsun**
Yeni Hitit	0	0
Gökkuşağı Türkçe	0	0
İstanbul	0	0
İzmir	0	0
Pratik Türkçe	2	3
Toplam	2	3

Tablo 22b

Alıştırma Kitaplarında Teselli Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

Alıştırma Kitabı		
Teselli	**Dert etme**	**Sağlık olsun**
Yeni Hitit	0	0
Gökkuşağı Türkçe	0	0
İstanbul	0	0
İzmir	0	0
TAK	0	0
Toplam	0	0

4.3.20.1.Sağlık Olsun

Sağlık olsun kalıpsözü, üzücü bir durumdan ötürü zarara uğramış ya da beklenti içinde olduğu bir durumdan istediği sonucu elde edemeyen kişileri teselli etmek amaçlı söylenen sözlerden biridir. YTÖ setleri içerisinde sadece *Pratik Türkçe*'de üç defa konu edilmiştir. Bunun dışında ne *TAK*'ta ne de diğer setlerde kullanımına rastlanmamıştır.
Pratik Türkçe ders kitabında *sağlık olsun* kalıpsözüyle ilgili örnek cümle:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 4- Film Saat Kaçta?*

  …

  Duygu: Çok üzgünüm ama o saate işim var. Gelemem. Saat 18.00'de yok mu?

  Aylin: Hayır yok. Aynı film 21.00'de var.

  Duygu: O da çok geç. *Sağlık olsun*. Başka sefere.

4.3.20.2. Dert Etme

Dert etme kalıpsözü, herhangi bir durum karşısında üzülen insanları teselli etmek adına söylenen yaygın sözlerden biridir. *Sağlık olsun* kalıpsözünde olduğu gibi *dert etme* kalıpsözü de yine yalnızca *Pratik Türkçe*'de iki defa konu edilmiştir. Bunun dışında ne *TAK*'ta ne de diğer hiçbir sette kullanımına rastlanmamıştır.
Pratik Türkçe ders kitabındaki *dert etme* kalıpsözüyle ilgili örnek cümle:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 2-Pratik Cümleler*
  Dert etme.

4.3.21.Kızma Sözeylemi

Kızma kalıpsözleri, belli bir durum karşısında öfkelenen, sinirlenen insanların tepki göstermek amacıyla kullandıkları sözlerdir. YTÖ setlerinde kızma sözeylemine ait üç kalıpsöz bulgulanmıştır: *Allah Allah*, *çok ayıp* ve *hem suçlu hem güçlü*. Ders kitapları bütününde altı defa geçen söz konusu kalıpsözlerin alıştırma kitaplarında kullanımı bulunmamaktadır. Kızma sözeylemine ait kalıpsözlerin kullanım sıklıkları Tablo 23a ve 23b'de verilmiştir.

Tablo 23a

Ders Kitaplarında Kızma Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

	Ders Kitabı		
Kızma	**Allah Allah**	**Çok ayıp**	**Hem suçlu hem güçlü**
Yeni Hitit	0	0	0
Gökkuşağı Türkçe	0	0	0
İstanbul	0	2	0
İzmir	2	0	0
Pratik Türkçe	0	1	1
Toplam	2	3	1

Tablo 23b

Alıştırma kitaplarında Kızma sözeylemine ait kalıpsöz sıklıkları

Alıştırma Kitabı			
Kızma	**Allah Allah**	**Çok ayıp**	**Hem suçlu hem güçlü**
Yeni Hitit	0	0	0
Gökkuşağı Türkçe	0	0	0
İstanbul	0	0	0
İzmir	0	0	0
TAK	0	0	0
Toplam	0	0	0

4.3.21.1. Allah Allah

Allah Allah, bir durum karşısında şaşıran, hayret eden ve öfkelenen kişiler tarafından kullanılan yaygın sözlerden biridir. Bu kalıpsöz sadece *İzmir* ders kitabında iki kez kullanılmış ancak ne söz konusu setin alıştırma kitabında ne de diğer setlerde kullanımına hiç rastlanmamıştır.

İzmir ders kitabında *Allah Allah* kalıpsözüyle ilgili örnek cümle:

- *İzmir Türkçe Ders Kitabı 2, ünite 6-İşte!*

  …

  Anne: Şimdi biz alışverişe gidiyoruz. Sen bizimle gelmiyorsun.

  Oğlu: *Allah Allah*! Niye? Hem harçlık vermiyorsun hem sizinle gelmiyorum.

4.3.21.2. Hem Suçlu Hem Güçlü

Hem suçlu hem güçlü kalıpsözü, herhangi bir durum karşısında suçlu kendisi olduğu halde suçunu kabul etmeyip başkalarını suçlayan kişiler için kullanılan kalıpsözdür. Ders kitapları içerisinde sadece bir kez *Pratik Türkçe*'de yer almaktadır. Söz konusu kalıpsözün kullanımına ne *TAK*'ta ne de diğer setlerde rastlanmamıştır.

Pratik Türkçe ders kitabında *hem suçlu hem güçlü* kalıpsözüyle ilgili örnek cümle:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 5-Pratik Cümleler*
  Hem suçlu hem güçlü.

4.3.21.3. Çok Ayıp

Çok ayıp, toplum içerisinde yapılan bir hareketin ya da söylenen bir sözün sakıncalı ve yanlış olduğunu belirtmek amacıyla söylenen sözlerden biridir. YTÖ ders kitaplarında sadece *Pratik Türkçe*'de bir defa kullanılmış ne *TAK*'ta ne de diğer setlerde kullanımına rastlanmamıştır.
Pratik Türkçe ders kitabında *çok ayıp* kalıpsözüyle ilgili örnek cümle:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 10- Davet Zamanı-Eşleştirme*
-

a) Arkadaşınız Ali, yeni bir araba satın aldı.	…*Çok ayıp*!
b) Ne zaman evleneceksin?	…Gözünüz aydın!
c) Küçük kızınız arkadaşına vurdu.	… *Kısmet*!
d) Londra Üniversitesi'nde burs kazandınız.	… İnşallah olur!
e) Arkadaşın iş başvurusu yaptı.	… Hayırlı olsun.

4.3.22. Temenni Sözeylemi

Dileme ve istek anlamı taşıyan temenni için, mevcut çalışmadaki YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında toplam üç sıklıkla sadece *başka sefere* kalıpsözü bulunmuştur. Tablo 24a ve 24b'de *başka sefere* kalıpsözünün ders ve alıştırma kitaplarındaki kullanım sıklıkları verilmiştir.

Tablo 24a

Ders Kitaplarında Temenni Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

Ders Kitabı	
Temenni	**Başka sefere**
Yeni Hitit	0
Gökkuşağı Türkçe	0
İstanbul	1
İzmir	0
Pratik Türkçe	2
Toplam	3

Tablo 24b

Alıştırma Kitaplarında Temenni Sözeylemine Ait Kalıpsöz Sıklıkları

Alıştırma Kitabı	
Temenni	**Başka sefere**
Yeni Hitit	0
Gökkuşağı Türkçe	0
İstanbul	0
İzmir	0
TAK	0
Toplam	0

4.3.22.1. Başka Sefere

Başka sefere kalıpsözü, yapılması istenen bir görüşmenin ya da buluşmanın bir dahaki sefere yapılması anlamında söylenen bir kalıpsözdür. YTÖ setlerinden *Pratik Türkçe*'de iki, *İstanbul*'da bir defa konu edildiği görülmektedir. Söz konusu kitapların ne alıştırma kitaplarında ne de diğer setlerde kullanımı bulunamamıştır.

Pratik Türkçe ve *İstanbul* ders kitaplarında *başka sefere* kalıpsözüyle ilgili örnek cümleler:

- *Pratik Türkçe Ders Kitabı, ünite 4- Film Saat Kaçta?*

…

Duygu: Çok üzgünüm ama o saate işim var. Gelemem. Saat 18.00'de yok mu?

Aylin: Hayır yok. Aynı film 21.00'de var.

Duygu: O da çok geç. Sağlık olsun. *Başka sefere*.

- *İstanbul Ders Kitabı 1, ünite 3- Hafta Sonu Ne Yapıyorsun?*

  …

  Serhat: Biliyorum güzel bir maç. Stres atmak istiyorum ama kalabalıktan sıkılıyorum. İnşallah *başka sefere*.

Görüldüğü üzere YTÖ setleri içerisinde kalıpsözleri en çok barındıran G*ökkuşağı Türkçe* setidir (667). Diğer setler ortalama 400 ile 500 arasında kalıpsöz içermektedir. Bütüncedeki setler arasında kalıpsöz çeşitliliği en çok bulunan set ise 89 kalıpsöz türü ile *Pratik Türkçe*'dir. *Gökkuşağı Türkçe*, *İstanbul* ve *Yeni Hitit* setlerinin kalıpsöz çeşitliliği birbirine yakın iken (sırasıyla 71, 68, 65), *İzmir* 57 kalıpsöz türü ile kalıpsöz çeşitliliği en az olan settir.

Üçüncü araştırma sorusuna yanıt getiren bulgular bütüncül olarak değerlendirildiğinde, toplam 477 kalıpsözü barındıran *Pratik Türkçe* setinin ders kitabında 417 (%87,40) alıştırma kitabında ise 60 (%12,60) kalıpsöz; toplam 429 kalıpsözün yer aldığı *İzmir* setinin ders kitabında 325 (%75,76), alıştırma kitabında 104 (%24,24) kalıpsöz; 442 kalıpsözle *İstanbul* setinin ders kitabında 305 (%69,01) alıştırma kitabında 137 (%30,99) kalıpsöz; 403 kalıpsözle *Yeni Hitit* setinin ders kitabında 243 (%60,30) alıştırma kitabında 160 (%39,70) ve 667 kalıpsözle *Gökkuşağı Türkçe* setinin ders kitabında 347 (%52,03) alıştırma kitabında 320 (%47,97) kalıpsöz bulgulanmıştır. Böylece alıştırma kitabında ders kitabına oranla daha fazla kalıpsöz bulundurma bağlamında *Gökkuşağı Türkçe*'nin diğer setlere oranla daha güçlü olduğu gözlemlenmiştir.

Çalışmanın ortaya koyduğu sonuçlardan bir tanesi de ders kitabında öğrencilere içerik olarak sunulmayan kimi kalıpsözlerin aynı setlerin alıştırma kitaplarında öğrencilerden istenmesidir. *Yeni Hitit*, ders kitabında vermediği içeri alıştırma kitabına en çok konu eden set olmuştur. Söz konusu kitapta 4 sözeylem türüne ait (teşekkür etme, vedalaşma, iyi dilekte bulunma,soru sorma) toplam 11 kalıpsöz (*elinize sağlık*, *görüşmek üzere*, *kendine iyi bak*, *iyi şanslar*, *hayırlı işler*, *kolay gelsin*, *hayırlı olsun*, *çok yaşa*, *şerefe*, *maşallah*, *nakit mi kredi kartı mı*) ders kitabında kullanmadan alıştırma kitabına

taşınmıştır. *Gökkuşağı Türkçe* 5 sözeyleme ait (cevap verme, selamlaşma, onay, hal hatır sorma, iyi dilekte bulunma) 7 kalıpsöz (*fena değil*, *iyilik*/*iyilik-sağlık*, *önemli değil*, *selamünaleyküm*, *buyurun*, *ne haber*, *iyi dersler*); *İstanbul* yine 5 sözeyleme ait (cevap verme, selamlaşma, teşekkür etme, iyi dilekte bulunma, soru sorma) 6 kalıpsözü (*maalesef*, *selam söyle*, *ağzına sağlık*, *Allah bağışlasın*, *yolunuz açık olsun*, *borcum ne kadar*); *İzmir* 4 sözeyleme ait (cevap verme, selamlaşma onay, vedalaşma) 5 kalıpsözü (*güle güle*, *rica ederim*, *iyi akşamlar*, *buyurun*, *iyi geceler*) ders kitabında kullanmadıkları halde alıştırma kitabına konu eden sırasıyla ikinci, üçüncü ve dördüncü setler olmuşlardır. *Pratik Türkçe* seti yalnızca cevap verme sözeylemine ait *önemli değil* kalıpsözünü ders kitabında vermeden alıştırma kitabına konu etmiştir. Bu bağlamda en doğru içerik yöntemi *Pratik Türkçe*'de görülmektedir. Alıştırma kitapları, ders kitaplarında verilen kazanımları destekleyici ve pekiştirici unsurlarla verdiği zaman hedeflenen bilgi ve beceriyi kazandırmada yeterli olur. Bu sebeple öğrencilere verilmeyen içeriğin alıştırma kitabında istenmesi öğretim ilke ve yöntemleri bakımından kaçınılması gereken bir durumdur.

Bulgular yine YTÖ setlerinin ders kitabında sundukları kalıpsözleri alıştırma kitabına almayabildiklerini göstermiştir. Bu noktada *Gökkuşağı Türkçe* ve *Yeni Hitit* setlerinin diğer setlere oranla daha güçlü olduğu gözlemlenmiştir. *Gökkuşağı Türkçe* setinin ders kitabındaki 17 sözeylem türünden taziye sözeylem türüne ait kalıpsözlerin; Yeni Hitit setinin ders kitabındaki 17 sözeylem türünden davet sözeylemi kalıpsözlerinin alıştırma kitaplarına konu edilmediği tespit edilmiştir. *İstanbul* seti 19 sözeylem türü içerisinden 6 sözeyleme ait (dikkat çekme, kutlama, özür dileme, şaşırma, sevinme ve temenni) kalıpsözleri ve *İzmir* seti 17 sözeylem türü içinden 4 sözeylem türüne ait (karşılama, davet, kutlama ve kızma) kalıpsözleri alıştırma kitaplarında yer vermediği saptanmıştır. 20 sözeylem çeşidi barındıran *Pratik Türkçe*'nin ise 8 sözeylem türüne ait (iyi dilek, davet, özür, şaşırma, taziye, teselli, kızma ve temenni) kalıpsözlerin alıştırma kitabına konu etmediği bulgulanmıştır. Böylece ders kitabında verilen içeriği alıştırma kitabına en az konu eden *Pratik Türkçe* olmuştur.

Araştırmanın bulguları YTÖ setlerinden hiçbirinin tek başına bütüncede belirlenen 22 sözeylemin tümünü birden içermediğini ortaya koymuştur. Belirlenen 22 sözeylemden *Yeni Hitit* 5 sözeyleme ait (taziye, sevinme, teselli, kızma ve temenni) 10 kalıpsözü (*Allah sabırlar versin*, *Allah başka acı göstermesin*, *başınız sağ olsun*, *yaşasın*, *dert etme*, *sağlık olsun*, *Allah Allah*, *çok ayıp*, *hem suçlu hem güçlü*, *başka sefere*); *Gökkuşağı Türkçe* 5 sözeyleme ait (ret, sevinme, teselli, kızma, temenni) 8 kalıpsözü (*maalesef*, *yaşasın*, *başka*

sefere, *Allah Allah*, *çok ayıp*, *hem suçlu hem güçlü*, *başka sefere*) ve *İzmir* yine 5 sözeyleme ait (taziye, ret, sevinme, teselli ve temenni) 7 kalıpsözü (*Allah sabırlar versin*, *Allah başka acı göstermesin*, *başınız sağ olsun*, *maalesef*, *yaşasın*, *dert etme*, *sağlık olsun*, *başka sefer*) kullanmamışlardır. *İstanbul* ise 3 sözeyleme ait (ret, teselli ve kızma) 6 kalıpsözü (*maalesef*, *dert etme*, *sağlık olsun*, *Allah Allah*, *çok ayıp*, *hem suçlu hem güçlü*) öğretim setinde kullanmamıştır. *Pratik Türkçe*'ye gelince, söz konusu setin ret sözeylemine ait *maalesef* ve sevinme sözeylemine ait *yaşasın* kalıpsözünü konu etmediği saptanmıştır. Böylelikle söz konusu setin, daha önce kalıpsöz çeşitliliği konusunda da ifade edildiği gibi diğer setlerle karşılaştırılınca kalıpsöz türleri bakımından daha zengin olduğu bulgulanmıştır.

Gökkuşağı Türkçe seti kalıpsöz sıklıklarında olduğu gibi kalıpsöz türlerinin ders ve alıştırma kitaplarında dengeli kullanımı bakımından da diğer setlerle karşılaştırılınca daha etkili görünmektedir. Nitekim söz konusu sette var olan sözeylem türlerinin %47,06'sı; kalıpsözlerin de %3,44'ü ders ve alıştırma kitaplarında eşit miktarda kullanılmıştır. *İstanbul* seti barındırdığı sözeylemlerin %36,85'ini; kalıpsözlerin ise %5,11'ini ders ve alıştırma kitaplarında dengeli sunmuştur. *Yeni Hitit* setinde var olan sözeylem türlerinin %29,42'sini; kalıpsözlerin %5'ini ders ve alıştırma kitaplarında eşit miktarda kullanmıştır. *İzmir* seti içerdiği sözeylemlerin %23.53'ünü kalıpsözlerinde ise %3,85 ve son olarak *Pratik Türkçe* içerdiği sözeylem türlerinin%9,53'ünü kalıpsözlerin ise %3,34'ünü ders ve alıştırma kitaplarında dengeli biçimde konu etmiştir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın amacı yabancılara Türkçe öğretimi ders ve alıştırma kitaplarında kullanılan kalıpsözleri bağlamlarına ve sözeylem türlerine göre incelemek, söz konusu ders kitaplarının kalıpsözlere hangi bağlamda ve ne sıklıkla yer verdiğini incelemektir. Doküman incelemesiyle elde edilen veriler içerik analiziyle çözümlenmiştir. Bu bölümde araştırma bulguları doğrultusunda ulaşılan sonuçlar sunulmuştur. Sonuç bölümü araştırma soruları doğrultusunda başlıklara ayrılmıştır.

5.1. Sonuçlar

Araştırmanın birinci sorusunu (Yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarında sözeylemler hangi bağlamlarda ve hangi kalıpsözlerle kullanılmaktadır?) cevaplayabilmek için bütünceyi oluşturan beş Türkçe öğretim seti (Gökkuşağı Türkçe seti A1-A2, Pratik Türkçe A1-A2 ve Türkçe Alıştırma Kitabım A1-A2, İstanbul seti A1-A2, İzmir A1-A2 seti ve Yeni Hitit seti A1-A2) ünite ünite taranmış ve bu ünitelerde yer alan ifadelerden kalıpsöz olma ölçütlerini karşılayanlar kalıpsözler olarak belirlenmiştir.

Yeni Hitit setinde 17 sözeylem (iyi dilekte bulunma, cevap verme, onay, vedalaşma, selamlaşma, soru sorma, teşekkür etme, hal hatır sorma, kutlama, davet, karşılama, dikkat çekme, emir/rica, özür dileme, şaşırma, takdim, ret) ve bu sözeylem türlerine ait 65 kalıpsöz (*iyi şanslar*, *iyi yolculuklar*, *afiyet olsun*, *başarılar dilerim*, *geçmiş olsun*, *güle güle kullanın/ güle güle giyin/ iyi günlerde kullanın*, *hayırlı işler*, *kolay gelsin*, *hayırlı olsun*, *çok yaşa*, *şerefe*, *maşallah*; *alo*, *bir şey değil*, *fena değil*, *elbette*, *güle güle*, *hoş bulduk*, *iyilik/ iyilik-sağlık*, *iyiyim*, *maalesef*, *memnun oldum*, *önemli değil*, *rica ederim*; *elbette*, *peki*, *tabi*, *tamam*; *görüşürüz*, *görüşmek üzere*, *hoşça kal(ın)*, *iyi günler*, *kendine iyi bak*; *günaydın*, *merhaba*, *selam*, *iyi günler*; *başka bir arzunuz/ başka bir şey var mı/ başka bir şeye ihtiyacınız var mı*, *borcum ne kadar*, *nakit mi kredi kartı mı, nasıl yardımcı olabilirim/ yardımcı olabilir miyim, neyiniz var/ şikâyetiniz nedir*; *eline(ize) sağlık*, *teşekkürler*, *teşekkür ederim*, *sağ ol(un)*;*nasılsın(ız)*, *ne haber*; *gözün(üz) aydın*, *tebrikler*, *tebrik ederim*; *buyur(un)*, *ha(y)di*; *buyurun*, *hoş*

geldin(iz); *pardon, affedersiniz*; *lütfen*; *affedersiniz*, *özür dilerim*; *öyle mi*, *Hay Allah*, *Allah Allah*; *buyurun*; *maalesef*) bulgulanmıştır.

Gökkuşağı Türkçe setinde 17 sözeylem (iyi dilekte bulunma, cevap verme, onay, vedalaşma, selamlaşma, soru sorma, teşekkür etme, hal hatır sorma, kutlama, davet, karşılama, dikkat çekme, emir/rica, özür dileme, şaşırma, takdim, taziye) ve bu sözeylemlere ait 71 kalıpsöz (*iyi tatiller*, *iyi dersler*, *Allah acil şifalar versin*, *Allah bağışlasın*, *Allah mesut etsin*, *afiyet olsun*, *geçmiş olsun*, *güle güle kullanın/ güle güle giyin/ iyi günlerde kullanın*, *hayırlı işler*, *inşallah*, *hayırlı olsun*; *aleykümselam*, *alo*, *bir şey değil*, *fena değil*, *elbette*, *güle güle*, *hoş bulduk*, *iyilik/ iyilik-sağlık*, *iyiyim*, *maalesef*, *memnun oldum*, *önemli değil*, *rica ederim*; *buyurun*, *elbette*, *hay hay*, *neden olmasın*, *memnuniyetle*, *peki*, *tabi*, *tamam*; *görüşürüz*, *görüşmek üzere*, *hoşça kal(ın)*, *iyi akşamlar*, *iyi geceler*, *iyi günler*, *kendine iyi bak*; *günaydın*, *merhaba*, *iyi günler*, *iyi akşamlar*, *selamünaleyküm*, *selam söyle*; *başka bir arzunuz/ başka bir şey var mı/ başka bir şeye ihtiyacınız var mı*, *borcum ne kadar*, *nakit mi kredi kartı mı*, *nasıl yardımcı olabilirim/ yardımcı olabilir miyim*, *neyiniz var/ şikayetiniz nedir*; *teşekkürler*, *teşekkür ederim*, *sağ ol(un)*; *nasılsın(ız)*, *nasıl gidiyor*, *ne haber*, *ne var ne yok*; *aferin*, *gözün(üz) aydın*; *buyur(un)*, *hadi*; *buyurun*, *hoş geldiniz*; *affedersiniz*, *özür dilerim*; *lütfen*, *müsait bir yerde*; *özür dilerim*, *pardon*; *öyle mi*; *buyurun*; *başın(ız) sağ olsun*) bulgulanmıştır.

İstanbul setinde 19 sözeylem (iyi dilekte bulunma, cevap verme, onay, vedalaşma, selamlaşma, soru sorma, teşekkür etme, hal hatır sorma, kutlama, davet, karşılama, dikkat çekme, emir/rica, özür dileme, şaşırma, takdim, taziye, temenni, sevinme) ve bu sözeylemlere ait 68 kalıpsöz (*iyi dersler*, *iyi şanslar*, *iyi tatiller*, *iyi yolculuklar*, *afiyet olsun*, *geçmiş olsun*, *hayırlı işler*, *inşallah*, *kolay gelsin*, *Allah bağışlasın*, *hayırlı olsun*, *çok yaşa*, *yolunuz açık olsun*; *alo*, *eh işte*, *fena değil*, *güle güle*, *hoş bulduk*, *iyilik/ iyilik-sağlık*, *iyiyim*, *maalesef*, *memnun oldum*, *önemli değil*, *rica ederim*; *elbette*, *memnuniyetle*, *peki*, *tabi*, *tamam*; *görüşürüz*, *görüşmek üzere*, *hoşça kal(ın)*, *iyi geceler*, *iyi günler*, *kendine iyi bak*; *günaydın*, *merhaba*, *selam*, *iyi günler*, *iyi akşamlar*; *başka bir arzunuz/ başka bir şey var mı/ başka bir şeye ihtiyacınız var mı*, *borcum ne kadar*, *nasıl yardımcı olabilirim/ yardımcı olabilir miyim*, *neyiniz var/ şikayetiniz nedir*; *ağzına sağlık*, *eline(ize) sağlık*, *teşekkürler*, *teşekkür ederim*, *sağ ol(un)*; *nasılsın(ız)*, *ne haber*, *ne var ne yok*; *tebrikler*; *buyur(un)*, *ha(y)di*; *buyurun*, *hoş geldiniz*; *bakar mısın*, *pardon*, *affedersiniz*; *lütfen*; *özür dilerim*, *pardon*; *öyle mi*; *buyurun*; *başın(ız) sağ olsun*; *başka sefere*) saptanmıştır.

İzmir setinde 17 sözeylem (iyi dilekte bulunma, cevap verme, onay, vedalaşma, selamlaşma, soru sorma, teşekkür etme, hal hatır sorma, kutlama, davet, karşılama, dikkat çekme, emir/rica, özür dileme, şaşırma, takdim, kızma) ve bu sözeylemlere ait 57 kalıpsöze (*iyi çalışmalar*, *iyi yolculuklar*, *afiyet olsun*, *başarılar dilerim*, *geçmiş olsun*,*güle güle kullanın*/ *güle güle giyin*/ *iyi günlerde kullanın*, *kolay gelsin*, *darısı başına*, *hayırlı olsun*, *çok yaşa*, *hayırlısı olsun*; *alo*, *güle güle*, *hoş bulduk*, *iyilik*/ *iyilik-sağlık*, *iyiyim*, *maalesef*, *memnun oldum*, *rica ederim*, *sen de gör*/ *hep beraber*; *buyur(un)*, *elbette*, *hay hay*, *peki*, *tabi*, *tamam*; *görüşürüz*, *görüşmek üzere*, *hoşça kal(ın)*, *iyi eğlenceler*, *iyi günler*; *günaydın*, *merhaba*, *selam*, *iyi günler*, *iyi akşamlar*, *selam söyle*; *hayırdır*, *nasıl yardımcı olabilirim*/ *yardımcı olabilir miyim*, *neyiniz var*/ *şikâyetiniz nedir*; *teşekkürler*, *teşekkür ederim*, *sağ ol(un)*; *nasılsın(ız)*, *ne haber*; *tebrikler*; *buyur(un)*, *ha(y)di*; *buyurun*, *hoş geldin(iz)*; *pardon*; *lütfen*; *özür dilerim*, *pardon*; *öyle mi*, *Allah Allah*; *buyurun)* ulaşılmıştır.

Son olarak *Pratik Türkçe* ve *Türkçe Alıştırma Kitabı*'nda 20 sözeylem (iyi dilekte bulunma, cevap verme, onay, vedalaşma, selamlaşma, soru sorma, teşekkür etme, hal hatır sorma, kutlama, davet, karşılama, dikkat çekme, emir/rica, özür dileme, şaşırma, takdim, taziye, kızma, temenni, teselli) ve bu sözeylemlere ait 89 kalıpsöz (*iyi dersler*, *iyi eğlenceler*, *iyi şanslar*, *iyi tatiller*, *iyi uykular*, *iyi yolculuklar*, *Allah kavuştursun*, *Allah göstermesin*, *afiyet olsun*, *geçmiş olsun*, *güle güle oturun*, *güle güle kullanın*/ *güle güle giyin*/ *iyi günlerde kullanın*, *hayırlı işler*, *inşallah*, *kolay gelsin*, *darısı başına*, *hayırlı olsun*, *çok yaşa*, *şerefe*, *maşallah*, *yolunuz açık olsun*; *aleyküm selam*, alo, *bir şey değil*, *fena değil*, *elbette*, *güle güle*, *hoş bulduk*, *iyilik*/ *iyilik-sağlık*, *iyiyim*, *kısmet*, *maalesef*, *memnun oldum, önemli değil*, *rica ederim, sende gör*/ *hep beraber*; *buyurun*, *memnuniyetle*, *peki*, *tabi*, *tamam; görüşürüz*, *hoşça kal(ın)*, *iyi akşamlar*, *iyi geceler*, *iyi günler*; *günaydın*, *merhaba*, *selam*, *iyi günler*, *iyi akşamlar, selam söyle*; *başka bir arzunuz*/ *başka bir şey var mı*/ *başka bir şeye ihtiyacınız var mı*, *borcum ne kadar*, *neyiniz var*/*şikayetiniz nedir*; *eline(ize) sağlık*, *teşekkürler*, *teşekkür ederim*, *sağ ol(un)*; *nasılsın(ız)*, *nasıl gidiyor*, *ne haber*, *ne var ne yok*; *gözün(üz) aydın, helal olsun*, *tebrikler*, *tebrik ederim*; *buyur(un)*, *hadi*; *buyur(un)*, *hoş geldin(iz)*; *affedersiniz*, *özür dilerim*; *bakar mısınız*, *inecek var*, *lütfen*, *müsait bir yerde*; *affedersiniz*, *özür dilerim(iz)*; *öyle mi*; *buyurun*; *Allah sabırlar versin*, *Allah başka acı vermesin*/ *göstermesin*, *başın(ız) sağ olsun*; *çok ayıp*, *hem suçlu hem güçlü*; *başka sefere*; *dert etme*, *sağlık olsun*) bulunmuştur. Söz konusu YTÖ setlerinde toplamda 350 adet kalıpsöz türüne ulaşılmıştır.

Bütünceyi oluşturan YTÖ ders ve alıştırma kitapları incelendiğinde *Gökkuşağı Türkçe*'nin 667, *Pratik Türkçe* ve *Türkçe Alıştırma Kitabım*'ın 477, *İstanbul*'un 442, *İzmir*'in 429 ve *Yeni Hitit*'in ise 403 kalıpsöz kullandığı tespit edilmiştir. Bu bulgulardan hareketle kullanım sıklıkları bakımından YTÖ kitaplarında kalıpsözler arasında farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Kullanım sıklıkları bakımından kalıpsöz türleri incelendiğinde, iyi dilekte bulunma ve cevap verme kalıpsöz türlerinin diğer kitaplara oranla en fazla *Pratik Türkçe*'de; onay ve vedalaşma kalıpsöz türlerinin en fazla *Gökkuşağı Türkçe*'de; selamlaşma kalıpsöz türlerinin *Gökkuşağı Türkçe*, *Pratik Türkçe* ve *İzmir* setlerinde en çok ve dengeli bir kullanımı; soru sorma kalıpsöz türlerinin *Gökkuşağı Türkçe* ve *Yeni Hitit* setlerinde en çok ve dengeli bir kullanımı; teşekkür etme kalıpsöz türlerinin en fazla *İstanbul*'da; hal hatır sorma kalıpsöz türlerinin *Gökkuşağı Türkçe* ve *Pratik Türkçe*'de en çok ve dengeli; kutlama kalıpsöz türlerinin en fazla *Pratik Türkçe*'de; davet ve karşılama kalıpsöz türlerinin bütün kitaplarda dengeli; dikkat çekme kalıpsöz türlerinin en fazla *İstanbul*'da; özür dileme kalıpsöz türlerinin *Pratik Türkçe*, *İzmir* ve *Yeni Hitit*'te en çok ve dengeli; şaşırma kalıpsöz türlerinin en fazla *Yeni Hitit*'te; emir-rica kalıpsöz türlerinin en fazla *Pratik Türkçe*'de; takdim kalıpsöz türlerinin bütün kitaplarda dengeli; taziye ve kızma kalıpsöz türleri en fazla *Pratik Türkçe*'de temenni sözeylemi türleri *Pratik Türkçe* ve *İstanbul*'da; teselli kalıpsöz türleri sadece *Pratik Türkçe*'de; ret kalıpsöz türünün sadece *Yeni Hitit* ve sevinme kalıpsöz türünün de sadece *İstanbul* setinde olduğu bulgulanmıştır.

Kalıpsöz kullanım sıklık ve çeşitlilikleri YTÖ ders ve alıştırma kitaplarına göre incelendiğinde aşağıdaki sonuçlar bulunmuştur.

1. Gökkuşağı Türkçe diğer setlerle karşılaştırıldığında ders kitabında alıştırma kitabına oranla daha çok kalıpsöz barındırmaktadır.

2. Yeni Hitit seti diğer kitaplarla karşılaştırıldığında kalıpsözlerin en az bulunduğu settir.

3. Yeni Hitit seti ders kitabında olmayan bir kalıpsöz içeriğini alıştırma kitabında en çok konu eden settir.

4. Gökkuşağı Türkçe seti kalıpsözlerin ders ve alıştırma kitaplarında dengeli sunumu bakımından diğer setlerle kıyaslandığında daha başarılı görünmektedir.

5. Gökkuşağı Türkçe ve Yeni Hitit setleri ders kitaplarında verdikleri içerikleri alıştırma kitabına en fazla konu eden setlerdir.

6. Pratik Türkçe diğer YTÖ setleriyle karşılaştırıldığında kalıpsöz çeşitliliği bakımından daha zengindir.

5.2. Öneriler

Çalışmanın bulguları, gündelik yaşamda çok sık kullanılmasına rağmen YTÖ ders ve alıştırma kitaplarında bulunmayan kalıpsözler ortaya koymuştur. Vedalaşma sözeylemi içerisindeki *Allaha ısmarladık*; telefona cevap verme bağlamındaki *efendim*; iyi dilekte bulunma sözeylemi kapsamında *Allah yolunu(zu) açık etsin*, *Allah zihin açıklığı versin*, *Allah kolaylık versin*; *Allah nazardan saklasın*, *nazar değmesin*, *şeytanın kulağına kurşun*, *Allah saklasın*; alışveriş bağlamında soru sorma sözeylemi kapsamındaki *daha aşağı olmaz mı* gibi kalıpsözlerin yokluğunun önemli bir eksiklik olduğunu düşünüyoruz. Dolayısıyla, ileride hazırlanacak YTÖ ders kitaplarının bu eksiklikleri tekrarlamaması bakımından göstereceği özen mevcut çalışmanın önerilerinden birisidir.

Ders kitaplarına konu edilen kalıpsöz içeriklerinin öğretimin pekiştirici olması ve kalıcılığını arttırıcı katkıları olmasına rağmen alıştırma kitaplarında yeterli miktarda yer bulmamaları diğer bir önemli eksikliktir. Bu bakımdan, gelecekteki YTÖ setlerinin ders ve alıştırma kitaplarında kalıpsözler en azından eşit oranda yer almalıdır. Ancak ideal olanın, alıştırma kitaplarında ders kitaplarından daha yüksek miktarda kalıpsöz barındırılması olduğu hatırlanmalıdır.

İşleklik yani gündelik yaşamdaki kullanım sıklıkları birbirine yakın olsa da *teşekkür ederim* kalıpsözünün *sağ ol* kalıpsözünden; *tamam* kalıpsözünün de *tabi* ve *peki* kalıpsözlerinden daha çok kullanılması örneklerinde olduğu gibi, YTÖ ders kitapları bazı kalıpsözlerin kullanımlarını diğer kalıpsözlerin kullanımlarından daha çok tercih ediyor görünmektedir. Bu konuda müstakbel YTÖ setlerinin daha dengeli bir kalıpsözler içeriğine sahip olmalarının önerilebileceğini düşünüyoruz.

Gelecekteki YTÖ setlerinin özellikle başlangıç düzeyi kitaplarında, Tüm ve Uğuz (2014)'un da isabetle önerdikleri gibi, kültürel öğelerin hedef dile, öğrenenlerin diline ait kültürler ile diğer ulusların kültürlerinin hep birlikte dengeliye yakın bir dağılımla sunulması gerekliliği göz önünde bulundurulmalıdır. Zira bu düzeydeki öğrenenler öğrenme süreçlerinin erken evrelerinde kaygı düzeylerini yükseltme yatkınlığı gösterebilmektedirler. Öğrenenlerin kendi dillerine ait öğelerin ve tanınırlığı fazla

uluslararası dil ve kültür öğelerinin bu düzeyde YTÖ kitaplarındaki varlığı söz konusu kaygı olasılıklarını azaltacaktır.

Mevcut çalışma kapsamında sunulabilecek bir diğer öneri, önce komşularımızın dilleri (Rusça, Arapça, Yunanca, Ermenice, Farsça) daha sonra da evrensel dillerdeki (İngilizce, Fransızca, Almanca vb.) karşılıklarıyla bağımsız kalıpsöz kılavuzları ya da kitaba tümleşik sözlükçeler hazırlanmasıdır. Kalıpsözlerin içkin olarak ipucu veremediği yetersiz bağlamlar durumunda (örneğin *gözün aydın* ya da *ağzına sağlık* gibi) söz konusu bağımsız kılavuzların bu durumu çözmekte etkili olacağını düşünüyoruz. Bu kılavuzlar ve sözlükçelerin kalıpsözleri ders kitabında konu edip alıştırma kitabında yeteri kadar desteklemeyen setler için pekiştirme ve boşluğu kapatma adına iyi bir fırsat olabileceğini düşünmekteyiz.

Mevcut araştırma alanyazında büyük bir eksiklik olan kalıpsöz olabilme ölçütleri konusunda belirli oranda katkı sunmuş olsa da bu konudaki eksikliği tek başına giderme iddiasında değildir. Konunun gelecekteki kalıpsöz çalışmalarında değişik boyutları ile ve sağlam dayanaklarla yeniden ele alınmayı gereksindiğini düşünmekteyiz.

Kaynak ve hedef dil arasındaki dizgesel yapı ve kültür farklılıkları, iletişimin kurulmasını ve hedef dilde verilmek istenen iletilerin doğru bir şekilde aktarılmasını güçleştirebilir. Bu noktada kaynak ve hedef dildeki kültürel özelliklerin birbirleriyle karşılaştırılması, kalıpsözlerin öğretilmesini ve etkileşim ortamının sağlanmasını kolaylaştıracağından öğrenci motivasyonu artacak ve derse katılım oranı yükselecektir. Bu durumun kalıpsöz öğretiminin daha rahat, anlaşılır ve kalıcı bir şekilde gerçekleşmesini beraberinde getireceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Akpınar Dellal, N. & Çınar, S. (2011). Yabancı dil eğitiminde iletişimsel yararcı yaklaşım, öğretmen rolleri, davranışları ve sınıf içi iletişim. *Dil Dergisi,* 154, 21-36.

Aksan, D. (1996). *Türkçenin sözvarlığı*. Ankara: Engin.

Aksan, D. (2000). *Türkçenin sözvarlığı*. Ankara: Engin.

Aksan, D. (2002). *Anadilimizin söz denizinde*. Ankara: Bilgi.

Aksan, D. (2003). *Dil*, *şu büyülü düzen*... Ankara: Bilgi.

Aksan, D. (2005a). *Türkçenin gücü*. Ankara: Bilgi.

Aksan, D. (2005b). *Türkçenin zenginlikleri*, *incelikleri*. Ankara: Bilgi.

Aksan, D. (2008).*Türkçeye yansıyan Türk kültürü*. Ankara: Bilgi.

Aksan, D. (2013). *Türkçenin gücü*. Ankara: Bilgi.

Austin, J. (1975). *How to do things with words.* Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Balcı, A. (2009). *Sosyal bilimlerde araştırma*. Ankara: Pegem.

Banguoğlu, T. (1986).*Türkçenin Grameri* (2. Basım). Ankara: TDK.

Bilgin, M. (2006). *Anlamdan anlatıma Türkçemiz*. Ankara: Anı.

Bölükbaş, F., Gedik, E., Gönültaş, G., Keskin, F., Özenç, F., Tokgöz, H., & Ünsal, G. (2013). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı* (göz.gez.bs.). İstanbul Üniversitesi Dil Merkezi, Kültür Sanat Basımevi.

Bulut, S. (2012). Anadolu ağızlarında kullanılan kalıp sözler ve bu kalıp sözlerin kullanım özellikleri. *Turkish Studies 7(4)*, 1117-1155.

Canbulat, M. & Dilekçi, A. (2013). Türkçe ders kitaplarındaki kalıp sözler ve öğrencilerin kalıp sözleri kullanma düzeyleri. *Turkish Studies, 8* (7), 217-232.

Çelebi, V. (2014). Gündelik dil felsefesi ve Austin'in söz edimleri kuramı. Beytulhikme *An International Journal of Philosophy 4*(1), 73-89.

Çotuksöken, Y. (1994). *Deyimlerimiz*, İstanbul: Özgül.

MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Çeviri Komisyonu, (2009). *Diller için Avrupa ortak başvuru metni öğrenme-öğretme-değerlendirme*. Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayınları.

Erol, Ç. (2007). *Türkiye Türkçesinde kalıp sözler üzerine bir inceleme.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.

Gökdayı, H. (2008). Türkçede kalıp sözler. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi,* 44 (89-110).

Gökdayı, H. (2011). *Türkçede kalıp sözler*. İstanbul: Kriter.

Günay, D. (2007). *Sözcük bilime giriş*. İstanbul: Multilingual.

Günay, D., Fidan, Ö., Çetin, B., & Yıldız, F. (2014). *İzmir yabancılar için Türkçe ders kitabı* (göz.gez.bs.). Dokuz Eylül Üniversitesi DEDAM, İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.

Güneş, F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*. Ankara: Nobel.

Güneş, F. (2009). *Hızlı okuma ve anlamı yapılandırma*. Ankara: Nobel.

Güvenç, B. (1996). *Türk kimliği*. İstanbul: Remzi.

Güvenç, B. (2002). *Kültürün ABC'si*. İstanbul: Yapı Kredi.

Kaplan, M. (2013). *Kültür ve dil*. İstanbul: Dergâh.

Kıran, Z. & Eziler-Kıran, A. (2013). *Dilbilime giriş*. Ankara: Seçkin.

Kula, O. B. (1996). *Dilin kültürelliği ya da kültürün dilselliği*. Bilim ve Ütopya, 23, 46-47.

Kurt, C., Aygün, N., Leblebici, E., & Altınkaynak-Coşkun, Ö. (2009). *Yeni Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı 1*. Ankara Üniversitesi TÖMER, Ankara Üniversitesi Basımevi.

Levinson, S. (1992). *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ong, W. (1995). *Sözlü ve yazılı kültür: Sözün teknolojileşmesi* (Sema Postacıoğlu Banon, Çev.) İstanbul: Metis.

Özbay, M. (2002). Kültür aktarımı açısından Türkçe öğretimi.*Türk Dili,* 602, 112-120.

Özbay, M. (2006). *Türkçe özel öğretim yöntemleri II*. Ankara: Öncü Kitap.

Özdemir, E. (2000). *Erdemin başı dil*. Ankara: Bilgi.

Öztürk, T., Akçay, S., Taşdemir, E., Başak, & S. S. (2012). *Gökkuşağı Türkçe öğretim seti*. İstanbul: Dilset.

Searle, J. (1980). Speech act theory and pragmatics. Dordrecht: D. Reidel Publishing Company.

Toklu, M. O. (1995). Türkçe ve Almancada kalıp sözler. *Batı Dil ve Edebiyatları Araştırma Dergisi*, *2*, 113-140.

Ünsal, G. (2013). Dil öğretiminde kalıp sözler ve çevirisi. *Turkish Studies 8(8)*, 1383-1394.

Tüm, G. (2009). *Türkçe alıştırma kitabım* (göz.gez.bs.). Adana: Nobel.

Tüm, G. & Sarkmaz, Ö. (2012). Yabancı dil Türkçe ders kitaplarında kültürel öğelerin yeri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *43*, 448-459.

Tüm, G.& Page, P. (2015). *Pratik Türkçe ders kitabı.* İstanbul*:* Anadolu DKM.

Tüm, G. & Uğuz, S. (2014). An investigation on the cultural elements in a Turkish textbook for foreigners. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, *158*, 356-363.

TDK Güncel Sözlük, http://www.tdk.gov.tr/sozluk.html

Yalçın, S. K. & Şengül, M. (2007). Dilin iletişim süreci içerisindeki rolü ve işlevleri. *Turkish Studies*, *2(2)*, 749-769.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (Güncelleştirilmiş Geliştirilmiş 5. Baskı). Ankara: Seçkin.

Yılmaz, F. & Ertürk Şenden, Y. (2014). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kalıp sözlerin etkinliklerle öğretimi. *Asya Öğretim Dergisi 2(1)*, 53-63.

Vardar, B. (Ed.). (2002). *Açıklamalı dilbilim terimler sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.

Wray, A. (2002). *Formulaic language and lexicon.* Cambridge: Cambridge University Press.

ÖZ GEÇMİŞ

Adı Soyadı **:** Nahide ARSLAN
Doğum Yeri ve Tarihi **:** Antakya/HATAY 13.05.1986
E-Posta Adresi **:** nahiarslan@hotmail.com

Lisans Öğrenimi ve Sertifikalar:

- Kırıkkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Fransızca Mütercim Tercümanlık Bölümü
- Kırıkkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İngilizce Dil Öğreticisi Sertifikası
- Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Pedagojik Formasyon Belgesi
- Franche-Comté Üniversitesi Öğretmen ve Eğitimciler için Staj Belgesi

Bildiği Yabancı Diller: Fransızca (YDS 81,25), İngilizce (KPDS 71,75)